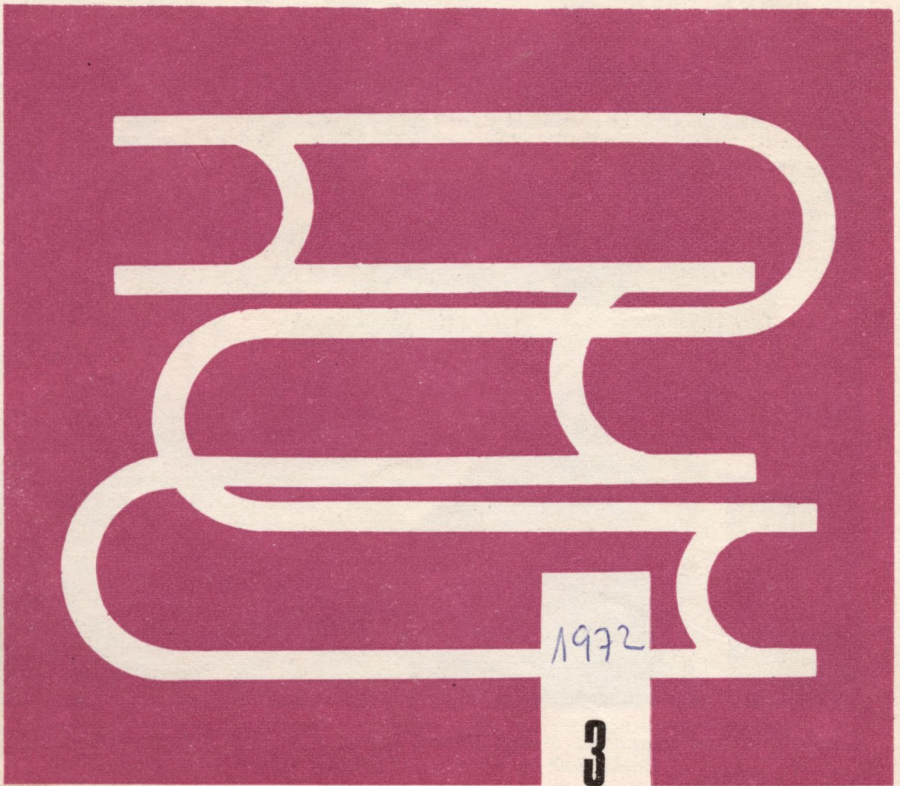

P400(2)

Táj. Tüd.

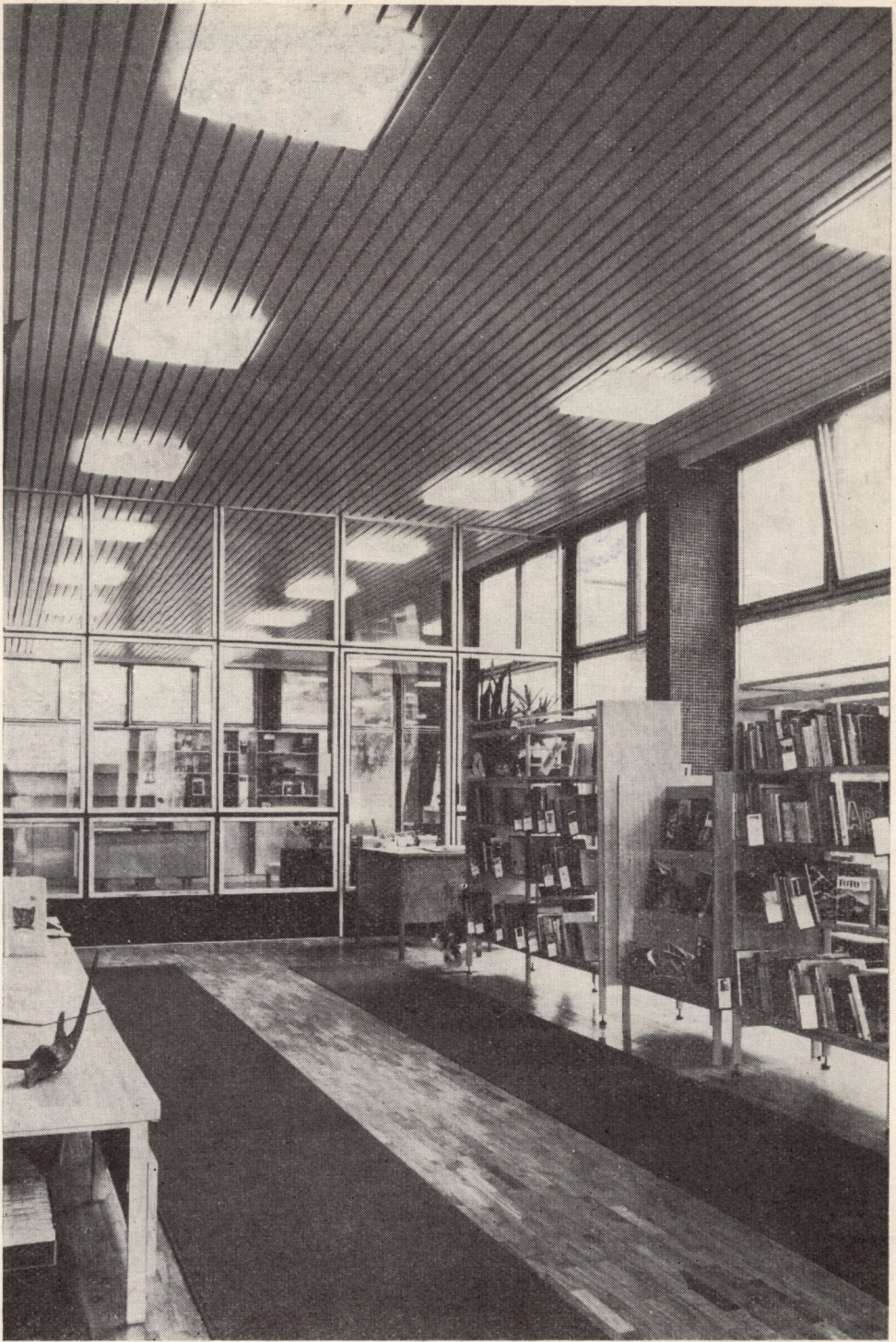
KÖNYVTÁROS

1972
2661

3

MÁRCIUS

A közelmúltban felavatott Makói Városi-Járási Könyvtár felnőtt részlege. Az épületet Batka István tervezte (Sárközy Ágnes felvétele)

TARTALOM

KISFALUDY SÁNDOR: Az Irányelvek és az iskolai könyvtárak jövője	123
FÜLEKI MIHÁLY: A Magyar Néphadsereg közművelődési könyvtárai	127
A könyv alapokmánya	133
A Nemzetközi Könyvév Magyar Bizottságának felhívása	134
BERECZKY LÁSZLÓ: A gyűjtőkori együttműködés továbbfejlesztése	136
JANÓ JÁNOS — SZURMAY ERNŐ: Így készült a Szolnok megyei tanácsi könyvtárhálózat fejlesztési terve	139
BÉNYEI MIKLÓS: Tájékoztatás megyei könyvtárak összefogásával	144
Kitüntetések	145
A Petőfi-évforduló előkészületei (<i>pr</i>)	146
A könyvtárak történetéből (<i>Kormányos András</i>)	147
Felvétel az egyetemi könyvtár szakra	148
Egyéves gyerekkönyvtáros továbbképző tanfolyam (<i>Vadász Ferencné</i>)	149
Alapfokú és továbbképző könyvtárosi szaktanfolyamok az élelmiszergazdasági hálózatban (<i>Vörös Györgyné — Billédi Ferencné</i>)	150
Iskola és könyvtár (<i>Reviczky Béla</i>)	151
A könyvtárak életéből (<i>Horváth Jánosné</i>)	153
Kérdezz — Felelek	156

TÁJÉKOZTATÓ

KATONA JENŐ: Janus Pannonius 1434—1472	157
DR. KOLTA FERENC: Az ifjúsági irodalom esztétikai követelményei	160
ISZLAI ZOLTÁN: Meditáció az Új Könyvek szerkesztése közben	163
VÉRTESY MIKLÓS: A százéves Magyar Nyelvőr	166
Az ex libris művésze: Menyhárt József 70 éves (<i>Szij Rezső</i>)	167

KÖNYVEKRŐL

Színészek, színházak, szindarabok (<i>Köröspataki Kiss Sándor</i>)	168
Juhász Gyula publicisztikája (<i>Szalatnai Rezső</i>)	172
Debreceni antológiák (<i>Bozóky Éva</i>)	174

KÉZIKÖNYVTÁR

ANTONINA KŁOSKOWSKA: Tömegkultúra (<i>Katsányi Sándor</i>)	175
HABUDA MIKLÓS: A magyar szakszervezetek a népi demokratikus forradalomban 1945—1948 (<i>Vida Sándor</i>)	176

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

100 lap — 100 cikk (<i>Marót Miklós</i>) 177
A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1971 (<i>Kamarás István</i>) 179
Az olvasó munkásért (<i>Simay Norbert</i>) 181

BIBLIOGRÁFIÁK

Szabolcs-Szatmár megye pedagógiai irodalma 1945—1970. (<i>Gyuris György</i>) 183
Könyvtári kiadványok 184

A borító hátlapján Joó Margit ex librise

Из содержания

Sándor Kisfaludi: Будущность школьных библиотек в свете новых директив Министерства просвещения по улучшению библиотечного обслуживания молодежи в возрасте до 18 лет (123);
Михай Фüleки: Массовые библиотеки Венгерской народной армии (127);
Венгерские известия по случаю международного года книг (133);
Ласло Берецки: Возможности развития сотрудничества венгерских научных и отраслевых библиотек в области комплектования книжного фонда (136);
Янош Яно—Зрне Сурмай: Перспективный план развития массовых библиотек, подведомственных советам в комитате Солнок (139);
Д-р Ференц Колта: Эстетические требования в области молодежной литературы (160).

From the contents

Sándor Kisfaludi: Future of school libraries: new guidelines of the Ministry of Culture for improving library supply of the youth under age 18 (123);
Mihály Füleki: Libraries of the Hungarian People's Army (127);
Hungarian news on the International Book Year (133);
László Bereczky: Development possibilities in cooperating accessions of Hungarian scientific and special libraries (136);
János Janó—Ernö Szurmay: Perspective development plan for public libraries of Szolnok county (139);
Ferenc Kolta: Aesthetical requirements in juvenile literature (160).

Aus dem Inhalt

Sándor Kisfaludi: Die Zukunft der Schulbibliotheken im Spiegel der neuen Richtlinien — herausgegeben vom Ministerium für Bildungswesen — um ide Verbesserung der Versorgung der Jugendbibliotheken (123);

Mihály Füleki: Die allgemeinbildenden Bibliotheken der ungarischen Volksarmee (127);
Ungarische Nachrichten des internationalen Buchjahres (133);
László Bereczky: Die Kooperation zwischen den wissenschaftlichen und Fachbibliotheken hinsichtlich der Sammelgebiete (136);
János Janó—Ernö Szurmay: Über den perspektivischen Entwicklungsplan der allgemeinbildenden Rätebibliotheken im Komitat Szolnok (139);
Dr. Ferenc Kolta: Die ästhetischen Erfordernisse der Jugendliteratur (160).

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Bozóky Eva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Füleki Mihály* százados, a Honvédelmi Minisztérium munkatársa; *Gyuris György*, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Iszai Zoltán*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Janó János*, a Szolnok megyei Tanács művelődésügyi osztályának könyvtárügyi előadója; *Kamarás István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Katsányi Sándor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Kisfaludi Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetője; *dr. Kolta Ferenc*, a pécsi Tanárképző Főiskola tanára; *Kormányos András*, a szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Köröspataki Kiss Sándor*, a Színház munkatársa; *Marót Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Simay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Szalatnai Rezső* író, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Szj Rezső* művészettörténész; *Szurmay Ernő*, a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója; *Vadász Ferencné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Vida Sándor*, a Párttörténeti Intézet munkatársa.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő bizottság: **Barabási Rezső**, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—26 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Elfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.

72.7381 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

AZ IRÁNYELVEK ÉS AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK JÖVŐJE

Nem véletlen, hogy a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására kiadott minisztériumi irányelvek sajtóvisszhangja az iskolai könyvtárak fejlesztésére vonatkozó részt annyira hangsúlyozta. A szakmai körökön kívül állók számára az elmúlt másfél—két év iskolai könyvtárakkal foglalkozó vitacikkei csak a kérdés fontosságát jelezték. Az Irányelvek azonban rádöbbenlették őket arra, hogy hiába beszél bárki is az iskolai oktatás korszerűsítéséről, a „gyorsuló idő” támasztotta társadalmi követelményekről, a permanens önképzésről és hasonlókról mindaddig, míg az iskolákban nincsenek olyan könyvtárak és olyan, ezeket felhasználó pedagógiai módszerek, melyek lehetővé tennék a mai iskola e fontos feladatának teljesítését. Egyik legérdekesebb reagálásként *Csapó Györgynek* a Kossuth Rádióban elhangzott glosszáját említeném, melyben illyesmiket hallhattunk: „... hát eddig nem volt könyvtár az iskolákban, vagy csak némelyikben, itt-ott? ... némely dolgot oly természetesnek vesszünk, hogy létezésükben biztosak vagyunk, noha azok erősen kérdőjelesek, mint jelen esetben az iskolai könyvtárak”.

Az Irányelvek azonban *a szakmán belül is fordulópontot jelentenek* — elsősorban az iskolai könyvtárak szempontjából. Az egyszer sem hangzott el az elmúlt évek során, hogy gyermekkönyvtárakra nincs szükség, azt azonban nyíltan vagy burkoltan nem egyszer vitatták, hogy mellettük szükség van-e egyáltalában iskolai könyvtárakra. Ezek a viták nem kis mértékben akadályozták a helyes szemlélet kialakulását és ennek következményeképpen az iskolai könyvtárak fejlődését. Reméljük, igaza lesz *Rácz Aránaknak*, aki azt írta, hogy az Irányelvek megjelenése lezárta azt a korszakot, „amelyet a gyermekkönyvtárak kialakulásáért, az iskolai könyvtárak fejlesztéséért folyó, valamint e két könyvtártípus együttműködésének mikéntje körüli harcok jellemeztek”. Az Irányelveknek az iskolai könyvtárakról szóló egyszerű és egyértelmű fogalmazású mondataiban az irányító párt- és állami fórumok határozott állásfoglalása tükröződik.

Néhány megjegyzés az alapelvekhez

A Rácz Aranka által idézett alaptétel elsősorban az iskolákra és így közvetve az iskolai könyvtárakra ró nagyobb feladatokat. Igaz, hogy „az ifjúság olvasási és könyvtárhasználati kultúrájának kialakításában tevékenyen részt kell vennie az iskolai oktatásnak is, felhasználva a könyvtárak nyújtotta lehetőségeket”, de úgy gondolom, hogy az Irányelvek fontosságának kiemelése érdekében érdemes továbbfolytatni ezt a gondolatsort. „Az olvasási és könyvtárhasználati kultúra kialakítása” nem önmagáért való cél, hanem elengedhetetlen előfeltétel, eszköz ahhoz, hogy a tanulókat igazán az életre és így az önálló művelődésre, önképzésre neveljük az iskolában. Eppen ezért végső soron többről van szó, mint hogy az iskolai oktatás is részt vegyen a Rácz Aranka által hangsúlyozott nevelési cél megvalósításában. Elsősorban az iskolának kell törekednie arra, hogy ez „az olvasási és könyvtárhasználati kultúra” kialakuljon, mégpedig nem önmagában, hanem olyan módon, hogy az egyes tantárgyak tanításának szerves részévé, természetes módszerévé váljék. Az önálló ismeretszerzés készségének kifejlesztése csakis magában az oktatási folyamatban valósulhat meg, ami új pedagógiai módszerek kidolgozását és alkalmazását kívánja. Olyanokét, melyeknek nélkülözhetetlen eszköze a korszerű, a — *Vargha Balázs* szavaival — „ajtó-közelben” levő iskolai könyvtár. Így válik az iskolai könyvtárak fejlesztése az oktató-nevelő munka korszerűsítésének fontos mozzanatává. Rácz Aranka írására utalva: ugyanennek a pedagógiai feladatnak másik arca a gyermekkönyvtárak tevékenysége. Ezek a gyermekek nevelésében betöltendő szerepüknek annál jobban tudnak megfelelni, minél inkább kiegészítik, segítik az iskolák ilyen irányú munkáját.

Ebben az összefüggésben másodrangú kérdés, hogy az Irányelvekben foglaltak miért nem utasítás vagy rendelet formájában jelentek meg. Azt senki sem vitatja, hogy az iskolai oktató-nevelő munka korszerűsítésében *egy pillanatra sem szabad megállni*, s ha elfogadjuk az elvet, hogy az iskolai könyvtárak fejlesztése ennek a folyamatnak szerves része, világos, hogy a minisztériumnak csak az volt a feladata, hogy az iskolafenntartók számára megjelölje a korszerűsítés e részének irányát is. Köztu-

domású, sokszor emlegetett téma, milyen nagy különbségek vannak iskoláink között. Nyilvánvaló — és ezt az állami irányítás mai decentralizált jellege csak megerősíti —, hogy a fejlesztés ütemét elsősorban a tanácsok lehetőségei határozzák majd meg. Arra azonban fel kell készülniük, hogy amikor az iskolák korszerűsítésének ügyéről kell számot adniuk, ebből most már az iskolai könyvtárak fejlesztése sem maradhat ki. Az Irányelvek ezen a ponton kötelező jellegűvé válnak: azt nem határozta meg a minisztérium, hogy *mikor* lépjenek, de azt igenis, hogy *lépniük kell és milyen irányban*.

Szeretném hangsúlyozni az Irányelvek megalapozott voltát. Azokkal szemben is, akik a követelményeket méltánytalanul alacsonynak tartják, s azokkal szemben is, akik azokat megvalósíthatatlannak túlzónak ítélik. Ma ennél többet nem lehetett megfogalmazni annak veszélye nélkül, hogy — mint a diák a túl sok tanulnivalónak — az illetékesek neki sem fognak majd a feladatoknak. Csak egyetlen példát! Igazuk van azoknak, akik az 50 m²-es könyvtárhelyiséget nem tartják ideálisnak. Ismerve azonban iskoláink elhelyezési körülményeit, jó lélekkel maguk sem mertek volna nagyobb számot leírni. Hogy azonban ezekben a — főként könyvtárosok részéről vitatott — mutatókban az Irányelvek sem a végső célt látják, hadd idézzek ilyen kifejezéseket: „... legalább egy tanterem nagyságú könyvtári helyiség...” vagy „... minimálisan 5 kötet — de legalább összesen 2000 kötet...” Ez a fogalmazás, reméljük, megakadályozza azt, hogy akár a tanácsok, akár az iskolák az Irányelvek által előírt *minimális* követelmények teljesítésénél megálljanak, mert „itt van már a Kánaán”.

Egy-két szót azoknak is, akik elolvasás után azzal tették le az Irányelveket, hogy ez mind csak vágyálom. Nem az, Megvalósítható. Ha nem is mindenütt és nem is ma vagy holnap, de legtöbb helyen belátható időn belül. Elsősorban az igazgatókban bízunk: ha igazán megértik és átérzik az iskolai könyvtárak jelentőségét, meg fogják teremteni a feltételeket. S ez a bizodalom nem alaptalan. Elég, ha csak a gyakorlati oktatás bevezetésének kezdeti időszakára gondolunk. Volt műhely, voltak gépek, szerzőszámok? Dehogyan! S hány helyen varázsoltak, sokszor majdnem a semmiből, szívderítő dolgokat! De ismerünk közelebbi példákat is: éppen a néhány éve megindult mintakönyvtár-szervezés igazolja, mennyi a „rejtett tartalék” anyagokban és ügyességben, leleményességben, áldozatkészségben egyaránt. (És még azt sem tartjuk bajnak, ha a mozgató rugók között a jó értelemben vett hiúság is fölfedezhető...)

Az Irányelvek józan számvetését igazolja az is, hogy a kisiskolák könyvtári ellátását a községi könyvtárak feladatává teszik. Nem elvi okokból, hiszen az osztatlan iskolákban is úgy kellene tanítani, mint a nagyobb iskolákban, hanem mert erre egyhamar igazán nem futná anyagi erőinkből, meg aztán a körzetesítéssel, a diákotthoni hálózat kiépülésével jó részük meg fog szűnni.

Erődrendszer vagy két szomszédvár?

Talán mosolyognivalóan hangzatos a kérdés, de remélhetőleg rögtön érzékelteti, miként vélekedünk az iskolai és a gyermekkönyvtárak együttműködéséről. Eddig is azt vallottuk: semmiféle iskolai könyvtár sem teszi feleslegessé, hogy a tanulók a gyermekkönyvtárak szorgalmas olvasói legyenek. Sőt! Minél világosabb profilú az iskolai könyvtár, minél inkább nem *általában* akarja kielégíteni a tanulók olvasási igényeit, hanem az akar lenni, ami feladata — az iskolában folyó mindennapos oktató-nevelő munka szellemi műhelye —, annál kevésbé vállalkozhat gyermekkönyvtári feladatokra, a tanulók szerteágazó érdeklődésének teljes kielégítésére. Ez az elv még akkor is érvényes lenne, ha iskoláink a legkorszerűbb könyvtárakat mondhatnák magukénak. Ahogy az iskolán kívüli könyvtárak nem helyettesíthetik az iskolaiakat, ugyanúgy az iskolák sem vehetik át az iskolán kívüli művelődési intézmények — köztük a gyermekkönyvtárak vagy általában a könyvtárak — sajátos feladatait, az ifjúság nevelésében rájuk váró feladatokat.

A közös cél, az ifjúság nevelése tehát elvileg is azt kívánja, hogy a gyermekek számára létrehozott könyvtárak a legszorosabban együttműködjenek: a legváltozatosabb formákban segítsék egymást különleges feladataik megoldásában, rendszeresen hangolják össze tevékenységüket, a másik sikerében a maguk nagyobb lehetőségeit is fedezzék fel és használják ki. Az, hogy az iskolák a gyermekkönyvtárakra látogatásra viszik tanulóikat, hogy más módon is ösztönzik őket a könyvtári beiratkozásra, a gyermekkönyvtárak pedig segítik az iskolákat, az iskolai könyvtárakat, nem egyszerűen azt jelenti, hogy „megtalálták a megértés közös nyelvét”, hanem azt, hogy megértették saját feladataikat és a másik fél feladatait, szerepét a gyermekek nevelésében.

Az lenne az igazi, ha fejlett, a településeken mindenütt jelenlevő iskolai és gyermekkönyvtári hálózattal rendelkezni. Sajnos, ma még nem tartunk itt. Egyelőre nem tehetünk mást, mint hogy arra törekszünk: a gyermekeknek legalább az egyik fajta könyvtár biztosítson könyvtári lehetőségeket. Nem lehet célunk, hogy csupán a

„két szomszédvárat” fejlesszük egymás mellett — és sokszor egymás ellenében —, hanem hogy „erődrendszert” építsünk ki, melynek minden fontos pontján egy-egy erős „bástya” — hol egy jó iskolai könyvtár, hol egy jó gyermekkönyvtár — emelkedik. Arról van szó — most már képes beszéd nélkül —, hogy ha pl. a tanácsnak egy évben csupán 2—2 iskolai, illetve gyermekkönyvtár létesítésére van lehetősége, azokat ne egymás mellé telepítse, hanem a gyermekkönyvtárakat oda, ahol nincsenek jó iskolai könyvtárak, ezeket pedig oda, ahol nincs mód gyermekkönyvtár létesítésére. Ennek a felfogásnak kellene az Irányelvek által is hangoztatott közös telepítési tervek értelmes elvi alapjainak lennie.

A magasabb fejlődési szintre jutott közművelődési hálózat a mai helyzetben közvetlen segítséget is adhat az iskoláknak gyermekkönyvtárak vagy fiókok iskolába-telepítésével. Az előbbiek alapján, azt hiszem, egyetérthetünk abban: helytelen volna, ha ez a fajta telepítés csak a gyermekkönyvtári hálózat elhelyezési gondjainak enyhítését célozná. Az iskolába-telepítés lehet „gyorssegély”, ha az iskola szinte könyvtár nélkül van, de sokkal szerencsésebb, ha olyan iskolába települnek a gyermekkönyvtárak, ahol a legjobbak a körülmények, ahol tehát arra is vállalkozhatnak, hogy ez a közös fenntartású könyvtár *mindkét* funkciót betöltse. Szeretnék emlékeztetni az Irányelveknek erre a mondatára: „E könyvtárnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy maradéktalanul ellássa az iskolai könyvtár feladatát, és *emellett* a tanítási időn túl gyermekkönyvtárként álljon a környék gyermeklakóinak rendelkezésére.” (Az *emellett* szót én emeltem ki.)

Egyről jó lenne soha meg nem feledkezni: a logika sugallja, a tapasztalatok — hazaiak és nemzetköziek egyaránt — bizonyítják, hogy a gyermekkönyvtárak azokból az iskolákból toborozzák legtöbb olvasójukat, ahol a legjobb iskolai könyvtárak működnek. Nincs ebben semmi ellentmondás. Ez a természetes.

Az irányszámokról

1. Szervezeti tekintetben a legnagyobb változás a hagyományos nevelői és ifjúsági könyvtárak összevonása. A középiskolákban kevésbé (ott már régebben megindult ez a folyamat), az általános iskolákban annál inkább.

Úgy gondoljuk, hogy az iskolai könyvtárak korszerű felfogásának ez a szervezeti forma felel meg. Ha valóban szellemi műhelynek tekintjük az iskolai könyvtárakat, mi indokolná, hogy az iskolában fellelhető minden könyv ne ebben a műhelyben legyen? Az anyagi erők koncentrációján kívül ezt kívánja az a törekvés, hogy a tanulók bármilyen könyvhöz, folyóirathoz, amelyre tanuláshoz szükséges lehet, könnyen hozzájussanak. (Elvileg a nevelői könyvtárban is csak a tantervi anyaggal szorosan kapcsolódó könyvek lehetnek.) Nem is okoz ez semmi gondot a középiskolákban, de az általános iskolákban már körültekintően kell végrehajtani a két könyvtár egyesítését. Nem arról van szó, hogy a könyvek egy részét el akarjuk zárni a tanulók elől, de hiba, ha az általános iskolai tanulók tudásszintjét meghaladó szakkönyvek nagy száma eltakarja a kilátást azokra a könyvekre, melyeket legszívesebben látnánk a tanulók kezében. Ezeket, valamint a pedagógiai szakkönyveket — gyakorlati megfontolásokból — jobb különgyűjteményként kezelni.

2. Az Irányelveknek egyik legnehezebben teljesíthető pontja a legalább 50 m²-es olvasóterem létrehozása. Tudjuk, hogy iskoláink szűkös helyiségviszonyai miatt a megvalósítás nagy erőfeszítéseket kíván, mégis meg kellett fogalmaznunk az igényt, melyet kisebbre nem is szabhattunk. Ha komolyan vesszük, hogy a könyvtár szellemi műhely az iskolában, ha egyre kevésbé a kölcsönzésben látjuk az iskolai könyvtár fő tevékenységét, hanem abban, hogy a mindennapos oktató-nevelő munka egyes fázisai ott kapjanak helyet, akkor látszik, milyen szerény ez az igény. A jól működő iskolai könyvtár a tanítási idő alatt sem lesz üres, mert az órák (nemcsak az irodalomórák!) egyrésze ott zajlik majd le. Mégpedig nem azért, mert a környezet — tételezzünk fel szép iskolai könyvtárat! — érdekesebb, eltér a megszokottól, otthonosabb, hanem egyszerűen azért, mert ott vannak az órához (a tanulók önálló munkájához, egyéni vagy csoportos feladatokhoz) szükséges könyvek. Ezért beszélnek az Irányelvek „tanterem nagyságú” könyvtárhelyiségről, hogy „abban... egyszerre 25—30 fő” (tehát egy közepes nagyságú tanulócsoporthoz) számára legyen kényelmes hely.

Az önálló, kellő nagyságú olvasóterem azért is nélkülözhetetlen, mert — itt csak utalni tudunk rá — gondolnunk kell a délután napköziben tanuló diákokra is. Az lenne az igazi, ha odáig fejlődnének a könyvek használatától elválaszthatatlan tanulási módszerek, hogy természetes legyen, ha egy tanuló egyik-másik tantárgyból a könyvek között készül fel.

3. Először született olyan előírás, mely az iskolai könyvtárak állományának nagyságáról és összetételéről intézkedik.

A számok alacsonynak tűnhetnek, de ha meggondoljuk, hogy azok „csak az ifjúság szolgálatára álló állományrészre” vonatkoznak, és „a szükséges állománykivonást” is figyelembe veszik, elvileg ezek a számok is nagyon értékes állományt takarhatnak. Nagy feladat lesz az állomány megtisztítása, és azt mai körülményeink között csak megynként lehet lebonyolítani. Mindenesetre nagyon nagy hiba volna, ha becsapnánk magunkat azzal, hogy a két, most még különálló könyvtár összevonásával tetemesen megnövekszik az állomány.

Reméljük, hogy az állomány szerkezetére vonatkozó irányszám arra szorítja majd az iskolákat, hogy könyvtárukban ne csupán az irodalomoktatás eszközeit lássák. Előbb-utóbb be kell vezetni a csoportos leltárkönyv használatát is, s az eddiginél sokkal jobban igénybe kell venni a szaktanárok közreműködését.

4. Aki ismeri az iskolai könyvtárak mai állománygyarapítási gyakorlatát, bizonyára nagy örömmel üdvözlí az Irányelvek erre vonatkozó mondatait. Reméljük, megszűnik mindenfajta iskolán kívüli beszerzés, a múlté lesz, hogy a könyvtáros évenként egyszer-kétszer kap csekket, melyet néhány nap alatt kell könyvre váltania, és hogy az iskolák is fölismerik, milyen előnyökkel jár a Könyvtárellátóval kötött szerződés — az Új Könyvek tájékoztatása —, ha ez a szolgálat jól működik.

Az iskolák egész sorából hiányoznak a szinte nélkülözhetetlen folyóiratok. Ha az előfizetésre most külön költségvetési előirányzat lesz, talán előbbre jutunk: a megrendelések alkalmával jobban gondolnak az ifjúság igényeire is. Az egységes könyvtártól azt is várjuk, hogy a folyóiratok ne csupán a pedagógusok magánhasználatára járjanak az iskolába.

5. Könyvtárosok előtt nem kell bizonygatni, hogy könyvtáros nélkül nincs könyvtár, s ahhoz a szerephez, melyet az iskolában játszania kellene, teljes ember kívánat. Ez lesz az Irányelvek megvalósításának legnehezebb része. Amikor irodalmat, matematikát és más tárgyakat még ma is szép számmal tanítanak képesítés nélküli nevelők, illuzió volna azt hinni, hogy rövid idő alatt 1000—1500 főfoglalkozású pedagógus képesítésű könyvtárost alkalmazhatunk. Pedig enélkül minden más feltétel esetén sem lesz igazi iskolai könyvtár, s az igényeket itt sem szállíthatjuk lejjebb. Fel kell majd használnunk a szervezett pedagógus-továbbképzést, be kell vezetni a tanárképző főiskolákra a tanári és könyvtárosi szak párosítását, ki kell bővíteni az egyetemi könyvtárképzésben is a kiegészítő képzést, később a főiskolákra is meg kell indítani azt — csupa olyan lehetőség, mely segítheti a kérdés megoldását. Előre tudjuk, hogy e tekintetben is nagy különbségek lesznek a megyék között annak megfelelően, hogyan alakul az általános pedagógus-ellátottság.

Annak kimondását, hogy végre díjazást kaphatnak az eddig társadalmi munkában dolgozó iskolai könyvtárosok, az Irányelvek egyik legfontosabb állásfoglalásának tekinthetjük.

Az Irányelvek csupán kiinduló pont

Az Irányelvek által megnyitott új korszakban nemcsak az iskoláknak és a tanácsoknak lesznek nagy feladataik, hanem a minisztériumnak és az iskolai könyvtárak hálózati központjának, az Országos Pedagógiai Könyvtárnak is.

Csak felsorolászerűen: különös gonddal kell foglalkozni a napközik és diákotthonok, nevelőintézetek és az egésznapos iskolák sajátos könyvtári problémáival; meg kell vizsgálni a terjedő kabinet-rendszerű oktatás hatását a könyvtári munkára; rendezni kell a muzeális iskolai könyvtárak helyzetét; ki kell dolgozni az iskolai könyvtárak működési szabályzatát, az iskolai könyvtárosok alap- és továbbképzésének rendszerét — hogy csak a legfontosabbakat említsük.

Mivel — ebben is igaz van Rácz Arankának — a helyes szemlélet általánossá válása az Irányelvek megvalósulásának legbiztosabb alapja, folytatni kell azokat a kísérleteket, melyek a könyvtár felhasználásának módszereit vannak hivatva kimunkálni, s ezeket minél szélesebb körben ismertté kell tenni. Mindez akkor lesz igazán eredményes, ha nem válik el a szaktárgyak tanításának módszertanától. Ez az elvi alapja az iskolai szakfelügyelettel való legszorosabb kapcsolatnak, és azt is jelenti, hogy az iskolai könyvtárak tevékenységének módszertani gondozása csakis az iskolák általános pedagógiai irányításának részeként képzelhető el hatásosnak.

Az Irányelvek megjelenése után nyugodtan mondhatjuk: iskolai könyvtárnak csak azok a könyvgyűjtemények tekinthetők, melyek a rájuk előírt, minimális anyagi-dologi és személyi feltételeknek megfelelnek. Igaz, hogy ezen az alapon egyelőre nem sok iskolai könyvtárat tarthatunk nyilván, de szerencsés helyzet, hogy ezt a megállapítást az állami oktatási rendszer korszerűsítését szolgáló párt-felülvizsgálat idején fogalmazhattuk meg.

Kisfaludi Sándor

A MAGYAR NÉPHADSEREG KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAI

1972 mérőkövű a Magyar Néphadsereg közművelődési könyvtárainak életében: Az idén vette kezdetét az a *nagyméretű fejlesztési, korszerűsítési folyamat*, mely e terület szakmai, szervezeti kérdéseinek, anyagi és személyi feltételeinek javítását célozza. Az elemző, tanulmányozó munka már 1969-ben megindult; kialakult az elgondolás a továbbfejlesztésre, s erre az évre a feltételek is megteremtődtek a megvalósítás elkezdéséhez.

A hadsereg a könyvtári nevelőmunkában már jelenleg is szép eredményeket tud felmutatni. A könyvtárak tevékenysége eddig is számottevően hozzájárult a katonák tudatának formálásához, általános és szakműveltségük fejlesztéséhez, kikapcsolódásuk, szellemi regenerálódásuk biztosításához. A nem olvasó fiatalok tízezrei ismerték meg katonai szolgálatuk alatt az olvasás örömét, s ugyancsak tízezrekkel mérhető azoknak a száma is, akiket *a hadsereg kalauzolt az értékes irodalomhoz*. Évről évre több könyvtár öltözik csinos külsőbe, folyamatosan bővülnek, korszerűsödnek módszereik, s javul a munka színvonala is. Nemcsak eredmények születtek azonban, hanem — mindenekelőtt a szakszerűség tekintetében — gondunk is bőven akad: megoldások előfeltétele a továbblépésnek. A „könyvtárreform” kidolgozásakor ezekre összpontosítottuk figyelmünket, s igyekeztünk kellő önkritikával elemezni a helyzetünket.

A fejlődés irányának megszabásakor abból a fontos szerepkörből indultunk ki, melyet könyvtáraink a katonafiatalok nevelésében be kell, hogy töltsenek, s mint világnézet-alakító, műveltségbővítő tényezővel, érzelmi és értelmi hatásokat hordozó lehetőséggel, a szabad idő eltöltésének egyik hasznos eszközével számoltunk a könyvtárral. Számbavettük a közművelődési könyvtárakkal szemben a polgári életben támasztott igényeket, szakmai követelményeket, a hadsereg sajátos viszonyait és feladatait, a személyi állomány összetételét, s mindezek együttes mérlegelésével jelöltük meg a teendőket. Összevetettük könyvtáraink helyzetét a közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott szakmai követelményekkel, s az alábbi képet kaptuk:

Állományalakítás

A Néphadsereg több mint 200 közművelődési könyvtára összesen csaknem másfél millió könyvet tart nyilván. Ez azt jelenti, hogy a könyvtárakban átlagosan 5—6 ezer kötet könyv van. Ez a mennyiség, ha tudatos könyvtárfejlesztő politika (a megjelenő könyvek közül a legmegfelelőbbek kiválasztása, folyamatos és rendszeres beszerzése, az idejétmúlt és elrongálódott könyvek folyamatos kivonása és javítása) eredménye volna, nagy általánosságban megfelelna az átlagos létszámviszonyoknak. A könyvállomány alakulását azonban az esetlegesség jellemzi.

A könyvek között sok az elavult és sok a fölös példány; általában magas a használaton kívüli könyvek százaléka. Gyakran az alapvető munkák (lexikonok, kézikönyvek, fontos szépirodalmi alkotások, politikai sorozatok) is hiányoznak, s ugyanakkor a könyvtár feladatához egyáltalán nem kapcsolódó művek is találhatóak közöttük.

A könyvek beszerzését az alakulatok, klubok stb. vezetői általában teljesen a könyvtárosra bízák, aki — a könyvállomány struktúráját (szerkezeti arányok, hiányok, sorozatok kiegészítése stb.) és a körültekintő állományfejlesztés szempontjait (nevelési követelmények, olvasói igényei stb.) figyelmen kívül hagyva — saját, gyakran szegényes ízlése szerint csupán elkölti a könyvtárfejlesztésre szolgáló összeget. Így nem egyszer tovább romlik az állomány összetétele.

Az állománygyarapítás fogyatékoságainak felszámolása érdekében néhány kérdést újból tisztáznunk kellett. Kimondtuk: az állománygyarapítás a hadseregben is az új könyvek és kiadványok beszerzését, az elavult, elhasznált vagy elveszett könyvek kivonását, a *könyvállomány alakulásának állandó és tudatos szabályozását* kell hogy jelentse. Könyvtáraink közművelődési könyvtárak, s állománygyarapításukat a népművelési funkciójukból adódó általános gyűjtőkörük határozza meg. Az állomány alakításánál mindenkor a könyvállomány összetételéből, a fejlesztési lehetőségekből és a megjelenő művek gondos számbavételéből kell kiindulni, s — mivel a könyvtárfejlesztési norma alapján az évente megjelenő könyvmennyiségnek csak elenyészően kis hányadát lehet megvásárolni — a beszerzendő alkotásokat úgy kell kiválasztani, hogy a pénzügyi lehetőségek arányában a *nemzeti könyvtermés keresztmetszete*, a teljes magyar könyvkiadás tartalmi gerince kerüljön be a könyvtárba — tekintettel a néphadsereg könyvtárainak közművelődési jellegére. Szembe találtuk

azonban magunkat azzal a ténnyel, hogy kevés a könyvek beszerzésére fordítható összeg.

Jelenleg egy katonára számítva évente 0,66 új könyv beszerzésére van mód. Azt az álláspontot alakítottuk ki, hogy ennek a mutatónak legalább az egy könyvet el kellene érnie ahhoz, hogy egyrészt az egyre növekvő könyvtermésből a nélkülözhetetlen művek bekerülhessenek a hadsereg könyvtáraiba, másrészt pedig az évek során a könyvgyűjtemények állománya elérje azt a nagyságrendet, amely már megfelel a korszerű értelemben vett közművelődési könyvtár gyűjteményi kritériumának.

Állományfeltárás

Az olvasók útbaigazításának legfontosabb eszközei — a katalógusok — a hadsereg könyvtárainak nagy részében vagy nincsenek meg, vagy pontatlanok. Betűrendes cédulakatalógusok ugyan sok helyen vannak, azonban ezek rendszerint nem foglalják magukba az egész könyvállományt, nem pontosak és folyamatos kiegészítésük sem történik meg. A katalógusok egyéb fajtái közül csak a szakkatalógusok találhatók meg néhol, de azok is a fent jellemzett állapotban.

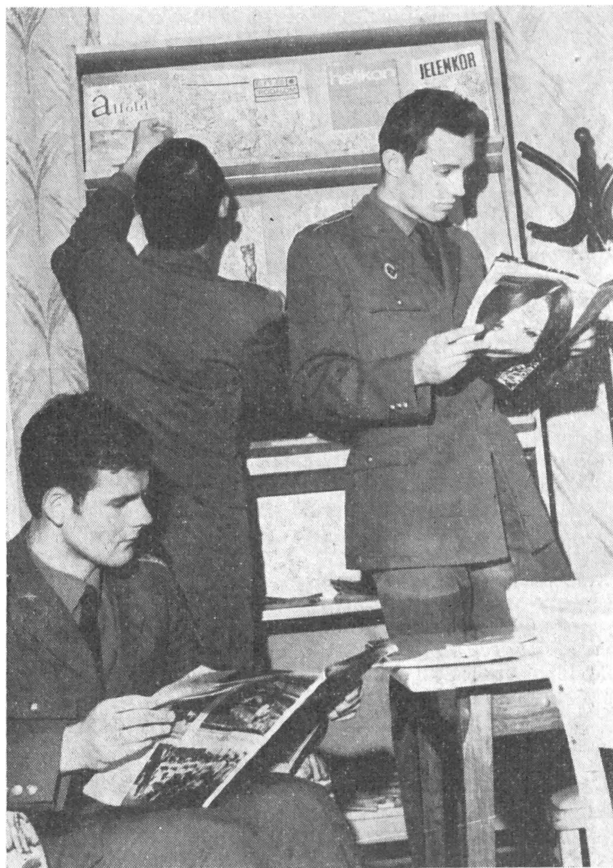
A könyvtárak által készített katalógusok címléírása sok kívánnivalót hagy maga után. A könyvtárosok a *hozzaértés és a szakfelügyelet hiányában* gyakran véletlenek a címléírás olyan alapszabályai ellen, mint az egységesség, az áttekinthetőség és a megfelelő eligazító adatok feltüntetése. A könyvtárak többségében az osztályozás is szakszerűtlenül történik.

Ez a helyzet azért állhatott elő, mert nem volt a hadseregben olyan szerv, amely az ilyen és hasonló szakkérdésekben segítséget adott volna a könyvtáraknak, illetve, amely ellenőrizte volna a szakszerűséget.

Ezért a szakmai és módszertani munka irányítása céljából létrehoztuk a *Magyar Néphadsereg könyvtárainak módszertani központját* azzal a feladattal, hogy állandó szakmai felügyeletet gyakoroljon a hadsereg közművelődési könyvtárai felett.

biztosítsa a speciális könyvtári kérdések (állományfejlesztés, feldolgozó munka, olvasószolgálat, könyvtárosképzés stb.) szakszerűségét, képviselje a hadsereget az országos könyvtárhálózatban és a baráti hadseregek könyvtárügyi kapcsolatában.

Az új módszertani szerv egyben a hadsereg közművelődési könyvtárainak hálózati központja is. A centrumot a Magyar Néphadsereg Központi Klubjának könyvtárára építettük, melynek szervezetét felsőfokú könyvtárosi szakképzettséghez kötött instruktori státusszal erősítettük meg. A munkaköröket úgy alakítottuk ki, hogy valamennyi instruktorkör egy-egy könyvtári szakterület szakelőadója, s emellett — szorosan együttműködve az érintett politikai osztályokkal — könyvtárszakfelügyelői, ún. „irányinstruktorkör” feladatot lát el a hadsereg egy-egy nagyobb szervének alárendeltségében működő könyvtárak felett. (Az irányinstruktorkör körülbelül a tanácsi közművelődési könyvtárügy területi felelősének felel meg.)

Az új szerv mint hálózati központ a könyvtárügy és a könyvtárak fejlesztésével kapcsolatos munkákat, a könyvtárközi kölcsönzés megszervezését is végzi, felügyel a könyvtári adminisztrációra, biztosítja a könyvtári munka tapasztalatainak feldolgozását és gondoskodik a központi propaganda anyagokról, a könyvtárosok képzéséről és továbbképzéséről.

Olvasószolgálat és olvasási mozgalmak

A hadseregben — ahol különböző érdeklődési körű és műveltségű fiatalok az egyéniségüket leginkább meghatározó éveiket töltik — különösen fontos a könyvtárak színvonalas olvasószolgálati tevékenysége. E bonyolult munka feltételei azonban jelenleg csak kismértékben vannak meg a könyvtárakban.

Az igényfeltárás forrásai, eszközei és módszerei kevésbé ismertek és mégkevésbé használatosak, s a propaganda is meglehetősen alacsony színvonalú, formáiban, módszereiben szegényes.

Az irodalmi rendezvények és az olvasómozgalom szervezésében viszont *sikeresen tevékenykednek* a könyvtárak. Főleg egy-egy politikai akció alkalmával szép számmal rendeznek könyvkiállításokat, irodalmi vetélkedőket, könyvismertetőket, ankétokat és esetenként egy-egy író—olvasó találkozót is.

A központilag irányított olvasómozgalom akadozása éveken át gondot okozott az irodalmi nevelésben. A még 1955-ben indított József Attila olvasómozgalom az évek során formális jelvénytörzsszerű versennyé vált, s kifulladásra jutott a hadseregben is. Az „Olvasó néperért” mozgalom keretében megszületett „Olvasó ifjúságért” mozgalomhoz való csatlakozásunkkal és viszonyainkra való alkalmazásával — úgy érezzük — sikerült megtalálnunk a tartalmában és formájában egyaránt korszerű olvasómozgalom új szervezeti kereteit. Az 1968—69-es kiképzési évben a Tanácsköztársaság 50. évfordulója alkalmából meghirdetett „Tábortűz mellett, vörös őrségen” akcióval olyan, céltudatosságában és tömegméreteiben is jelentékeny olvasómozgalom bontakozott ki, mely kellő tapasztalatokat adott egy, szervezési elveiben és módszereiben egyaránt fiatalos és hosszú távon is fenntartható olvasómozgalom szervezéséhez.

Az olvasómozgalom első periódusa jó eredményeket hozott: nőtt az olvasók száma (az egyébként 50—60%-os olvasói arány helyenként a 80—90%-ot is elérte), fejlődött a könyvtári propaganda, megszorodtak az irodalmi rendezvények, kimutathatóan javult a politikai tudatosság a könyvtárak tevékenységében, és szorosabbá vált a kapcsolat a könyvtárosok és a KISZ-szervezetek, illetve a pártpolitikai munkások között.

Az olvasómozgalom előterébe jelenleg egy részakció került: a „Kell a jó könyv”

olvasópályázat, mely népszerű a katonák körében, s melynek kapcsán újabb lendületet kapott az egész irodalmi nevelőmunka is.

Az olvasószolgálat olyan fontos területén, mint a felvilágosítás és a tanácsadás csak részeredményeket értünk el. Az olvasó az állományban való eligazodáshoz és a segédkönyvek használatához általában kap némi támpontot, az adatszolgáltató tevékenység azonban szinte ismeretlen a hadsereg könyvtáraiban. *A referens munka személyi feltételei lényegében nincsenek meg.* A tanácsadó, ajánló jellegű tevékenységre is csak a politikai oktatással kapcsolatban van példa. Könyvtárosaink nagy részének nincs elég ideje és megfelelő pedagógiai műveltsége az olvasókkal való foglalkozáshoz.

Az olvasószolgálat technikai lebonyolítása terén van a legkevesebb gondunk, bár a kölcsönzési eljárás és a könyvtárhasználat szabályai felülbírálásra szorulnak.

Az olvasók kiszolgálásának számunkra kézenfekvő formáival kapcsolatban néhány kérdésről külön is szólni kell.

Jelenleg nincs mód arra, hogy ha az olvasó olyan könyvet keres, amely nem található meg az adott könyvtárban, könyvtárközi kölcsönzéssel juthasson hozzá. Az effajta kérdések pedig egyre gyakoribbak, hiszen a könyvtárak — közművelődési jellegükből adódóan — például a művészeti és a tudományos (köztük a katonai) szakmunkák közül csak az alapvető és viszonylag általános érdeklődésre számot tartó műveket szerzik be, sőt a szépirodalmi művek beszerzésénél is kénytelenek azokra a művekre szorítkozni, melyek ára „kigazdálkodható” az állománygyarapítási keretből, az olvasók igényei pedig mind jobban specializálódnak. Szükséges tehát a *könyvtárközi kölcsönzés feltételeinek* megteremtése is.

Egyes alakulatok könyvtári ellátása speciális helyzetük (szétszórt település és a helyőrségek változtatása) miatt megoldatlan. Különböző alkalmi megoldások ugyan kialakultak, de a probléma megnyugtatóan csak központilag oldható meg.

A kérdés megoldásának legjárhatóbb útját a *bibliobuszos ellátásban* találtuk meg. Ezt azt jelentené, hogy az érintett szervek hatáskörében létrehozandó mozgókönyvtárak menetrend szerint járnák a szétszórta települt alakulatokat, s így juttatnák könyvhöz a katonákat.

Mivel a korszerű könyvtári törekvések arra irányulnak, hogy lehetőség szerint a teljes könyvvállományt közvetlenül hozzáférhetővé tegyék az olvasók számára, általánossá kívánjuk tenni a szabadpolcos rendszerű elhelyezést. Az olvasószolgálattal összefüggő gondunk az, hogy sok helyen hiányzik az olvasóterem. Ez nemcsak a helybenolvasást teszi lehetetlenné, hanem a könyvtári rendezvények tekintetében is hátrányos.

A könyvtárak elhelyezési és berendezési viszonyainak javítására szintén kialakítottuk elgondolásainkat.

A tájékoztató munka és a személyi feltételek

A hadsereg közművelődési könyvtáraival szemben nem állítjuk követelményként a tudományos igényű tájékoztatást. E könyvtárak feladata, igénybevevőik tábora ezt a szolgáltatást nem teszi szükségessé, a könyvtárak személyzete és felszerelése pedig alkalmatlan is erre a feladatra. Az ismeretanyag rohamos növekedése, a könyvek és egyéb kiadványok (különösen a folyóiratcikkek, tanulmányok) gyors ütemű szaporodása azonban felveti és mind sürgősebbé teszi a gyorsan duzzadó és egyre bonyolultabb irodalomban való kalauzolás. Ezért arra az álláspontra jutottunk, hogy a hadsereg könyvtárainak korlátozott lehetőségei között is elengedhetetlen követelmény *néhány speciális téma* megfelelő bibliográfiai feltárása.

Felvetődött az az igény is, hogy néhány központi szervnél és parancsnokságnál magasabb szintű tájékoztató tevékenység (figyelőszolgálat, irodalomkutatás) is folyjék, s ez a követelmény szintén a központi könyvtár felállításával mellett érvelt. (A hadseregben működnek a kimondottan katonai szakirodalom gyűjtésével és feltárásával foglalkozó hadtudományi könyvtárak is, ezekről szólni azonban nem feladatunk.)

A hadsereg közművelődési könyvtáraiban több mint 200 könyvtáros dolgozik. Néhány központi szervet kivéve, átlagosan 1 könyvtárra 1 könyvtáros jut. Ezek munkájukat a politikai helyettesek irányításával végzik — ahol van, ott a kulturális munka szervezőjének (kluboknál a klubparancsnoknak) közbeiktatásával.

A néphadsereg könyvtárosainak többsége hivatását szerető, igyekvő munkaerő. Számos tapasztalt és a katonai viszonyokat jól ismerő szakember van köztük, nem egy olyan, aki a könyvtári munka területein kívül is tevékenyen bekapcsolódik az alakulatnál, klubnál folyó nevelőmunkába. A könyvtári munka személyi feltételei azonban egészében nem ilyen kedvezőek.

A könyvtárosok képzettsége és szakképzettsége sok esetben komoly kívánnivalókat hagy maga után, soraikban nagy a cserélődés. A könyvtárosok egy része nem

képes tekintélyt, rangot kivívni magának az alakulat életében. Hiányos általános és szakmai műveltsége, kisorszerű megnyilvánulásai és önállótlanága miatt több könyvtáros nem is képes a vonzó könyvtári élet kialakítására, s így a kilátásai sincsenek meg arra, hogy valaha is politikai munkatárs-számba vegyék. Nem egy közülük szervezőképesség és pedagógiai szuggesztivitás dolgában is alacsony szinten áll. Mivel a könyvtáros személyisége meghatározó fontosságú, a fejlődés elemi feltételeinek tekintjük azt, hogy a könyvtárak személyi feltételeit megjavítsuk, s ennek mintegy előfeltételeként olyan megbecsülést vívjunk ki könyvtárosainknak, amelyet az ilyen népmű-

Ankét a „Sátrak melege” c. kötetről. Szakonyi Károly, Illés Lajos és Galambos Lajos a találkozón

velői beosztás társadalmi jelentőségénél fogva megérdemel. Ezzel egyidőben központilag kívánjuk megteremteni a könyvtárosok képzésének feltételeit.

Ahhoz, hogy a könyvtári munka rangot kapjon, fel kívánjuk számolni azt a néhol még mindig meglévő helytelen szemléletet, hogy a könyvtárügy sokadrangú kérdés, s az anyagi besorolásban is érvényre szeretnénk juttatni álláspontunkat, mely szerint a könyvtáros a nevelőmunka egyik fontos területének szakelődője. A tanácsi könyvtárosok illetményrendezéséhez igazodva megkeressük a módját, hogy arányosan javítsunk a hadsereg könyvtárosainak anyagi helyzetén is.

A hálózati rendszer fejlesztése

A központi irányítás legnagyobb gondját a meglévő anyagi és szellemi erőforrások szétszórtsága okozta. A hadsereg közművelődési könyvtárai ugyanis jelenleg egymástól elszigetelten dolgoznak. Miközben világszerte a könyvtárak integrációja jellemzi a korszerű könyvtárpolitikát, a hadsereg könyvtárai — bármilyen kicsik is — önálló, elszigetelt egységeket képeznek, s külön-külön a viszonylagos teljességre törekszenek. Eközben például az egy helyőrségben (néha az egy laktanyában) levő könyvtárak is külön-külön megvesznek — a lehetőségeik határán belül — minden számításba jövő könyvet, s így egymás könyvanyagát többszörözik, ahelyett, hogy összehangolnák az állománygyarapítást. Hasonló tervszerűtlenség van a könyvtári munkaerők kihasználásában is. A könyvtárak közötti együttműködés kézenfekvő formáit sem mindig alkalmaztuk.

Ez alól kivételt csak az ún. *laktanyakönyvtárak* létrehozása jelentett. Az anyagi és személyi feltételek gazdaságosabb kihasználása végett ugyanis — ösztönzésünkre — néhány helyen az egy laktanyában levő alakulatok könyvtárait laktanya-könyvtárakká vonták össze, s ez a megoldás a lehetőségek hatékonyabb kihasználásában igen kedvező eredménnyel járt.

Abból kiindulva, hogy a modern könyvtárügyet a könyvtárak közötti állandóan erősödő együttműködés, a szervezettség és a *hálózati rendszer jellemzi*, fontos teendőknek tekintjük a hadsereg könyvtári hálózatának megszervezését. Ez a hálózat — a már megszületett elgondolás szerint — valamennyi közművelődési könyvtárt magába foglalja, s hálózati központja a *Magyar Néphadsereg Központi Könyvtára* lesz.

A hálózat ismertetése helyett álljon itt néhány szervezési elv.

Minden, megfelelő nagyságú helyőrségben könyvtár működik. Helyőrségenként egy — függetlenül attól, hogy a helyőrségben hány laktanya, klub stb. van. A többi alakulatnál és szervnél — azok nagyságrendjétől függően — ennek fiókjait, letétjeit, illetve kölcsönzési pontjait hozzuk létre.

A könyvtár élén legalább középfokú könyvtárosi végzettségű *főfoglalkozású könyvtáros* (2 vagy több fiókkönyvtár esetén: könyvtárvezető) áll, aki a helyi könyv-

tárosi teendők ellátásán felül a hozzá tartozó fiókok stb. kölcsönzőit is irányítja. A könyvtár végzi a saját és a hozzá tartozó fiókok és kölcsönzőállomások számára a könyvek beszerzését, nyilvántartásba vételét, katalogizálását, s ehhez a munkához félműszakos adminisztrátor áll rendelkezésére.

Ésszerűbben kívánjuk kihasználni az anyagi és személyi lehetőségeket, ezért minden könyvtárnak *egyedi elbírálás* alapján újból meghatározzuk a helyzetét.

A különleges körülményeik miatt hálózatba nem szervezhető szervek és az önállóan települt alegységek könyvtári ellátása céljából tervbe vettük, hogy hosszabb távon bibliobuszokat rendszeresítünk.

Az új elvek alapján a helyőrségi klubok könyvtárai megszűnnek önálló könyvtári egységek lenni, s pénzügyi keretük a *helyőrségi könyvtárhoz* kerül. Az érintett klubokban a helyőrségi könyvtár fiókot, illetve letétet létesít, de az eddigi feladatoktól (általános gyűjtőkör, adminisztráció, a laktanyában levő könyvtárral párhuzamos beszerzés stb.) eltérő jelleggel. A legfrissebb könyvtermést reprezentáló, 1000—1500 kötetes — és időnként cserélődő — letétekre, kézikönyvekre s gazdag folyóiratválasztékra van ugyanis szükség a klubokban az eddigi nagy — s a laktanyai állományt ismétlő — könyvgyűjtemények helyett. A klubokban az eddigi könyvtárak helyébe klubszerű, olvasóterem jellegű létesítményeket léptetünk, amelyek egyebek között azzal az előnnyel is rendelkeznek, hogy a klub látogatójának gyorsan kézbe tudják adni azokat a „könyvslágereket” is, melyekhez csak úgy tud a városi könyvtárban hozzájutni, ha kivárja, míg rá kerül a sor. A fenti válogatási elv alapján a klub könyvtárából kiszoruló alkotások a laktanyai könyvtárba kerülnek, ahonnan szükség esetén bármelyik könyvet megszerzi az olvasónak a klubban kölcsönző könyvtáros.

Számvetéseink alapján a fenti hálózatépítési elvek szerint a hadseregben az eddigi könyvtáraknak *csak mintegy negyede maradna a „könyvtár” kategóriában*. Ezek munkája így áttekinthetőbbé s könnyebben átfoghatóvá válnék, fiókjaik és letétjeik viszont behálózna az egész hadsereget. Mindez megítélésünk szerint a jelenlegi személyi és anyagi lehetőségeken belül is nagyobb hatékonysággal jár, mivel a rendelkezésre álló erőket és összegeket ésszerűbben használjuk ki.

A korszerű könyvtárügy mércéjével

A fentiekből kiderül: a Magyar Néphadseregben a könyvtári munka a korszerűség mércéjével mérve meglehetősen alacsony színvonalú, s a fejlődéssel nem minden tekintetben tartott lépést. Még nem használjuk ki kellőképpen a könyv útján történő nevelés lehetőségeit, s a könyvtár az alakulatok, szervek életében nem mindig kap megfelelő szerepet. Meglehetősen szerények a jelenlegi könyvtári lehetőségek, s gyakran ezekkel is rosszul bántunk. Az előbbre jutást számos szemléleti, szervezési és anyagi tényező nehezítette, e tényezők központi intézkedésekkel történő felszámolásának azonban *beérték a feltételei*.

A fenti problémák ellenére is úgy ítéljük meg, hogy a hadsereg közművelődési könyvtárainak munkája igen fontos szerepet töltött be az évek során a katonafiatalok nevelésében. A könyvtári ellátottság tekintetében és a könyvtárak hatókörébe bevont tömegek nagyságát, valamint a könyvtári nevelőmunka céltudatosságát illetően ma sincs szégyenkezni valónk. A hadsereg jelen fejlettségi szintjén azonban már a korszerű könyvtárügy mércéjével is mérhetjük tevékenységünket, s úgy érezzük, hogy ehhez az igények és a lehetőségek egyaránt megvannak. Az a célunk, hogy *modernül szervezett könyvtári rendszerünk legyen*, s hogy mind tartalmában, mind módszereiben színvonalas és szakszerű könyvtári nevelőmunka folyjék a Magyar Néphadseregben.

Füleki Mihály

Meghalt Barabási Rezső

Lapzárta után kaptuk a hírt, hogy Barabási Rezső, a tanácsai közművelődési könyvtárhálózat egyik megalapítója, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese, lapunk szerkesztő bizottságának tagja 1972. február 8-án, 51 éves korában, hosszas betegség után elhunyt.

A KÖNYV ALAPOKMÁNYA

Az UNESCO a nemzetközi könyvet előkészítő tanácskozásainak egyikén, az 1971. októberében tartott végrehajtó bizottsági ülésen megalkotta „A könyv chartája” című dokumentumot, amelyet magyar fordításban eddig különböző elnevezésekkel illettek. (A könyv alapokmánya; A könyv tízparancsolata.) Ez az okmány a korszerű könyvtárpolitika nemzetközileg elfogadott szempontjait tartalmazza. Tíz pontja a következő:

- I. *Mindenkinek joga van az olvasáshoz.* A társadalom kötelessége mindenki számára megteremteni az olvasás lehetőségét (az írástudatlanság felszámolása és a megszerzett olvasási készség fenntartása, a könyvkiadás és -terjesztéssel kapcsolatos mindenfajta tevékenység támogatása).
- II. *Biztosítani kell az oktatáshoz szükséges könyveket* (nemzetközi összefogással meg kell oldani a tankönyvek állandó tartalmi korszerűsítését).
- III. *A társadalom feladata az írók alkotómunkájának kifejtéséhez szükséges feltételek megteremtése.*
- IV. *A nemzeti fejlődéshez egészséges kiadói tevékenységre van szükség.* (A kiadói tevékenység fejlesztése az oktatási és gazdasági-társadalmi tervezés integrációját s a szakmai szervezetek messzemenő együttműködését is feltételezi.)
- V. *A kiadás fejlesztéséhez, a könyvek előállításához megfelelő berendezésekre, felszerelésekre van szükség.* Beszerzésükhöz a nemzeti forrásoknak a lehető legnagyobb mértékű felhasználása és a nyomdai berendezések importjának megkönnyítése egyaránt szükséges.
- VI. *A könyvkereskedelmi szolgáltatások tegyék lehetővé a kiadók és az olvasók legjobb kapcsolatát.* (Az olvasási szokások megjavítása a könyvkereskedelem igen fontos nevelési feladata. Ezen kívül jelentékeny szerepük van az anyagi ösztönzőknek — kedvezményes szállítás, fizetési könnyítés — is.)
- VII. *A könyvtárak a tájékoztatás és ismeretközlés nemzeti forrásai, a tudomány és művészet birtokbavételét szolgálják.* (Központi

helyet foglalnak el a könyvkultúra terjesztésében, s gyakran a leghatékonyabb eszközei annak, hogy a nyomtatott szó eljusson az olvasóhoz. Közzolgáltatásként elősegítik az olvasást, s így az egyéni boldogulást, az egész életen át tartó művelődést, ezzel a gazdasági és társadalmi fejlődést. A könyvtári szolgáltatásoknak összhangban kell lenniük minden nép szükségleteivel és lehetőségeivel. Nemcsak a városoknak, hanem a vidéki településeknek is szükségük van szakképzett személyzettel és megfelelő költségvetéssel működő könyvtárra. Könyvtárak keltenek a felsőfokú képzés és a tudományos felkészülés megvalósításához is. A nemzeti könyvtári hálózatok fejlesztésével minden olvasónak hozzá kell jutnia a könyvekhez.)

- VIII. *A dokumentáció növeli a könyvek publicitását azzal, hogy megőrzi és feltárja a fontos információkat.* (A tudományos, műszaki és más szakkönyvek csak megfelelő dokumentációs szolgáltatásokkal együtt teljes értékűek. A kormányok segítségével a legteljesebb mértékben ki kell fejleszteni ezeket a szolgáltatásokat. Intézkedéseket kell tenni a tájékoztatási dokumentumok lehető legnagyobb hozzáférhetősége s a lehető legszabadabb nemzetközi kölcsönzése érdekében.)
- IX. *Az országokon belüli könyvellátás fontos kiegészítője a nemzetközi könyvforgalom megszervezésének, amely egyben a nemzetközi megértésnek is eszköze.* (Ehhez megfelelő vám- és adóintézkedések is szükségesek.)
- X. *A könyvek hozzájárulnak a nemzetközi megértéshez és a béke együttműködéshez.* („Mióta a háborúk gondolata megszületett az emberiség agyában, azóta gondolkodnak az emberek azon, hogy a béke védelmét is meg kell alkotni” — mondja az UNESCO alkotmánya. A könyvek a béke megvédésének legkomolyabb eszközei közé tartoznak, mivel hatalmas szerepük van a barátság és kölcsönös megértés intellektuális légkörének megteremtésében. Minden érdekeltnek kötelessége, hogy a

könyvek segítségével hozzájáruljon az egyéni és a társadalmi haladáshoz, a nemzetközi megértéshez és békéhez.)

A dokumentumot a Nemzetközi Könyvvév Szervező Bizottsága jóváhagyta, csatlakoztak hozzá az érdekelt nemzetközi szakmai szervezetek (könyvkereskedők, szerzők-zeneszerzők, dokumentátorok, könyvtárosok, fordítók, kiadók és írók szervezetei), s felszólítottak minden érdekelt államot és szervezetet elfogadására és alapelveinek érvényesítésére.

A könyvvév első nemzetközi eseménye, s valamennyi akció nyitánya René Maheu UNESCO főigazgató újévi üzenete: „... felhívással fordulok minden országhoz, hogy lehetőségei és igényei szerint vegyen részt ebben a nagy vállalkozásban, s tegye magáévá jelmondatunkat: *Könyvet mindenki kezébe.*”

A főigazgató üzenetében utalt arra, hogy a könyvkultúra terén megoldandó feladatok a világ különböző részein mások ugyan, de mindenütt nagyok: a fejlődő országokban az írástudatlanság megszüntetése a legfontosabb, s a könyvkiadás megerősítése a szellemi nyomorúság további mélyülésének megakadályozására. A fejlett országok dolga sem könnyebb, hiszen nem kisebb ellentmondást kell feloldaniuk, mint azt, hogy a virágzó könyvkiadás ellenére még mindig nagy a nem olvasó lakosság százalékaránya. „Úgy gondolom, hogy a könyvkiadás problémáit teljes összefüggésükben újra át kell gondolnunk, hogy az elektrotechnikai és audiovizuális eszközöket is a könyv szolgálatába állítsuk.

A könyv nem választható el az információközvetítés más nagy ágazataitól, újra kell tehát értékelnünk társadalmi szerepét. A nemzetközi könyvvév alkalmából az ilyen természetű problémákkal való foglalkozásra hívjuk fel a világ népeinek közösségét: a megoldást elsősorban az államok együttműködésétől várjuk.”

A főigazgató felhívását neves írók tanulmányainak élén közli az UNESCO Curier könyvévi témáknak szánt januári száma is. A témák: „A könyv helyzete a mai világban” (Robert Escarpit), „Könyv, elektronika, televízió” (Lev Vladimirov), „A könyv múltja és jövője” (Marshall McLuhan), „A kép és a szó” (Alberto Moravia).

A magyar nyelvű folyóiratok közül a Kolozsváron megjelenő *Korunk* januári száma foglalkozik terjedelmesen a könyvvév témájával. Rác Győző „Könyv és társadalom” című írása vezeti be a könyvévi tanulmányok sorát, majd művelődéstörténeti, művelődésméleti és művelődéspolitikai témák következnek. Így Jakó Zsigmond: „Könyv és könyvtár művelődésünkben”, Semlyén István: „Bibliotéka és tudomány”, Valter Roman: „Tudomány és hatalom”, Gábor Dénes: „Fémfólia és az olvasás jövője”, Demény Dezső: „Fordítógép, nyelvészet, tömegkommunikáció”, valamint Robert Escarpit „Könyv és tömegkommunikáció”, illetve Theodor W. Adorno „Írásjelek” című írása szerepel benne. S a sort még folytatni lehetne, hiszen a „Jegyzetek”, „Dokumentumok”, „Ifjúságnevelés” és „Látóhatár” című rovatok is a könyvkultúra különféle kérdéseiről szóló írásokat közölnek.

A NEMZETKÖZI KÖNYVÉV MAGYAR BIZOTTSÁGÁNAK FELHÍVÁSA

1972 a könyv minden barátjának ünnepe esztendeje: az UNESCO legutóbbi közgyűlése az idei évet egyhangúlag nemzetközi könyvvévvé nyilvánította. A múlt év végén összeültek az írók, könyvkiadók, könyvtárosok, könyvkereskedők nemzetközi szervezeteinek képviselői, megfogalmazták *A könyv alapokmányát* és kiadták a nemzetközi könyvvév jelszavát: *Könyvet mindenki kezébe!* Ez megfelel annak az óhajnak, amelyet az UNESCO közgyűlésén a szovjet és a francia küldöttség mellett a magyar is javasolt: a nemzetközi könyvvév legyen együtt a olvasás nemzetközi éve is.

A könyvvév legfőbb nemzetközi célja, hogy ráirányítsa az emberek figyelmét arra a fontos, *semmi mással nem pótol-*

ható szerepre, amelyet a könyv a társadalomban betölt. Az UNESCO határozatai és *A könyv alapokmánya* egyaránt felhívja minden ország kormányának és népének figyelmét a könyvvév programjának főbb törekvéseire: jussanak el olcsó áron értékes művek az olvasók tömegeihez; legyen az olvasás az emberek természetes igénye; *fejlesszék a könyvtárak hálózatát* és végül a televízió és a rádió ne szorítsa háttérbe az olvasást, hanem legyen a könyv méltó szövetségese.

Magyarországon nem kell külön felhívni a figyelmet a könyv fontosságára, mégis szívesen csatlakozunk az UNESCO felhívásához. Magyarországon is megalakult a Nemzetközi Könyvvév Magyar Bi-

A Makói Városi-Járási Könyvtár homlokzata (Sárközy Agnes felvétele)

zottsága, amelyben egyaránt képviselve vannak az írók, a kiadók, a könyvtárosok, könyvterjesztők és a Hazafias Népfronton keresztül maguk az olvasók is. Ezek a szervek és személyek annál nagyobb lelkesedéssel láttak neki az előkészítő munkának, mivel a nemzetközi könyvvé mltó bevezetése lesz a *magyar könyvnyomtatás 500. évfordulójának*, amelyet 1973-ban ünneplünk. A Nemzetközi Könyvvé Magyar Bizottsága úgy véli, hogy az év minden napjára tervezett gazdag programja hozzájárul az UNESCO kitűzte célokhoz: a béke, a humanizmus és a társadalmi haladás gondolatának erősítéséhez, elősegíti a népek barátságának és kölcsönös megértésének ügyét és növeli a jó könyvnek, ennek a hagyományos és mindenkor új humanista szellemű nevelőeszköznek a fontosságát.

Az UNESCO céljait Magyarországon már hosszú évek óta folyamatosan valóra váltjuk. A nemzetközi könyvvé mégis új lendületet ad erőfeszítéseinknek, új indításokkal gazdagítja és új lehetőségeket nyit meg. A nemzetközi könyvvé jelentősebb eseményeit az idej „ünnepi könyvhét” vezeti be. A magyar programban szerepelnek kiadványok, hazai és nemzetközi tudományos ülésszakok, tanácskozások, találkozók, kiállítások. A program természetesen az írók és újságírók, a lapok és a folyóiratok, a könyvkiadók és a könyvterjesztők, a nyomdák és a könyveket illusztráló művészek köz-

reműködésével és együttműködésével teljeseedik ki. Új „zsebkönyvtár” indul élő magyar írók műveiből; megjelenik Hess András első könyvének faksimile kiadása és *A könyv alapokmányának* ötnyelvű díszkiadása; a magyar nyelv kézikönyvtára; nagy képes enciklopédia indul; kiadjuk a fejlődő országok lexikonát. Az Akadémia tudományos ülészakot tart, amelynek fő témája a könyv és az olvasás a változó világban. A könyvek szellemi alkotói, az írók és a tartalmat könyvvé formáló nyomdászok szakmai eszmecekeréket folytatnak.

Ez a felhívás csak izelítőt ad a nemzetközi könyvvé gazdag ünnepnapjaiból és munkás hétköznapijaiból. Hazánkban a könyvvé nemzetközi jelentőségét fokozza, hogy Budapesten ül össze a *Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének közgyűlése*, a *Nemzetközi Dokumentációs Szövetség* kongresszusa és a *Műszaki Egyetemi Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének* elnökségi tanácskozása.

A könyv fiatalabb testvérei az emberség, a haladás és a művelődés terjesztésében, a televízió és a rádió, az egész esztendő folyamán különös figyelemmel foglalkoznak az irodalommal, a könyvvé és a könyvkiadással.

A nemzetközi könyvvé sikere érdekében számítunk az egész magyar társadalom érdeklődésére és támogatására. Legyen a könyv életünk nélkülözhetetlen része, segítsen újabb jelentős eredmé-

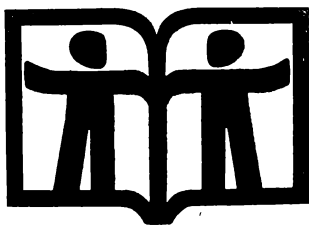
nyeket elérni a szocialista humanista kultúra elterjesztésében, az általános és a szakműveltség elnyerésében. Segítsen a könyv még inkább eligazodni a változó világ dolgaiban.

Használjuk fel a nemzetközi könyvet arra, hogy a magyar nép valóban olvasó néppé legyen. „Könyvet mindenki kezébe!”

Megkezdődtek a könyv megyei akciói is: a Komárom megyei Tanács művelődésügyi osztálya és a József Attila Megyei Könyvtár közös pályázati felhívást tett közzé diákok, könyvtári olvasók és pedagógusok, könyvtárosok, népművelők számára. A témák: „Mit jelent

a könyv életében” (olvasói pályázat), „A könyv személyiségformáló szerepe”, „Könyv és tanulás” (diákoknak), „A könyv és az olvasási kultúra”, „A könyvtárhasználat elterjesztésének lehetőségei” (könyvvel, olvasással és olvasmányélmények feldolgozásával hivatás-szerűen foglalkozók témái). A pályázatok eredményhirdetése szeptember elején, a Komárom megyei könyvtári hét idején lesz.

Budapesten a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára egész éven át speciális tájékoztató szolgálatot tart fenn, amely könyvtárakra, olvasásra vonatkozó nemzetközi statisztikai adatokat szolgálat az előre bejelentett kérdések alapján az érdeklődők számára.

A gyűjtőkori együttműködés továbbfejlesztése

A gyűjtőkori rendezés kialakításának kezdeti szakaszában az együttműködési törekvések csak az állománygyarapításra irányultak. Annál is inkább, mert akkoriban — évekkel az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése előtt — kötött volt a devizagazdálkodás, és a rendelések egyeztetésétől a devizamegtakarítás révén, illetve a többes beszerzések megszüntetésével lényegesen több külföldi irodalmi termék beszerzése volt remélhető.

A tételes egyeztetés gondolata — akárcsak valamennyi erőszakolt, életidegen elképzelés — már a megvalósítás előtt megbukott. Csupán arra volt alkalmas, hogy jó néhány könyvtárban ellenérzést keltsen a gyarapítási együttműködés alapvetően helyes, előreívó gondolatával szemben. Ilyen körülmények között *évekre volt szükség*, míg a könyvtárosok és különösen a fenntartók ellenállásukat feladva elfogadták az együttműködés gondolatát, s tevékenységükben is érvényesítették azt. A fenntartókkal is sikerült megértetni, hogy a tudományos kutatás és a termelés egyre növekvő információ-igénye új szemléletet követel a könyvtáraktól is. A területi, intézményi és intellektuális provincializmus a könyvtárakban ma már tarthatatlan, nemzetgazdaságilag pedig jelentékeny károkat okoz.

Együttműködés szélesebb területen

A fenntartók meggyőzésével párhuzamosan hosszadalmas viták folytak a könyvtári berkekben atekintetben is, hogy az együttműködés csak az állománygyarapításra szorítkozzék-e, vagy több irányú kooperációt is jelentsen-e? A megrendelések tételes egyeztetésének hívei nyilvánvalóan a szűk körű, gyarapítási együttműködés mellett kardoskodtak, s a szigorú, hierarchikus koordináció ellenzői pedig a szélesebb körű együttműködés híveiül szegődtek. Az 1968-ban megjelent 131-es utasítás nem döntött a vitában. A könyvtárak együttműködésének tartalmát meghatározva (II. 8. pont) csupán a szakirodalom beszerzéséről szól, a kooperációs körbe tartozó könyvtárak feladatainak felsorolása azonban azzal végződik, hogy „tanulmányozzák a könyvtár-

közi együttműködés további lehetőségeit (pl. a szakirodalom kooperációs feltárása stb.) és arra vonatkozóan javaslatokat dolgoznak ki" (III. 12. f.).

Ma már — úgy hiszem — minden érdekelt könyvtáros előtt nyilvánvaló, hogy a gyarapítási kooperáció *csak egyik területe* a magyar könyvtárak gyűjtőkör szerint szervezett együttműködésének. Eszerint tehát a magyar könyvtárak gyűjtőkörük, állományuk szakmegoszlása szerint szerveződnek együttműködő körökbe, amely körök tevékenysége nem merül ki az állománygyarapítás egybehangelésében, hanem az illető szakterület szakirodalmának sajátosságaitól, a hazai igények szintjétől, a körbe tartozó könyvtárak fejlettségétől stb. függően kiterjed a könyvtári munka egyéb területeire (pl. szakirodalmi szolgáltatások, feldolgozás, reprográfia stb.) is.

A félreértések elkerülése céljából hangsúlyozni kell, hogy a gyűjtőkör szerinti több irányú munkamegosztás és kooperáció csupán egyike az együttműködés formáinak, nem zárja ki és nem helyettesítheti a hálózati és regionális elv szerint szerveződött együttműködés működését. Ugyanakkor nem szabad elhallgatnunk azt sem, hogy a könyvtárak gyűjtőkör szerinti együttműködése hivatott azoknak a könyvtárak közötti kölcsönös és több irányú kapcsolatknak a megerősítésére, illetve kiépítésére, amelyek a hálózati elv hibái, illetve a hálózati tagkönyvtárak önállósulása miatt meglazultak, vagy éppen ki sem épültek. Különösen lényeges a gyűjtőkörre, erre a „természetes” rendezői elv összetartó erejére építeni most, amikor még olyan hálózatok is bomlófélben vannak, amelyek eddig jól működtek. Így például a műszaki szakterületen — ahol a megfelelő szakirodalmi ellátás népgazdaságilag a legfontosabb — a kapcsolatok egyre inkább esetivé és véletlenszerűvé válnak a különböző tárcák alá tartozó könyvtárakban.

A hierarchikus kapcsolatok fellazulásától függetlenül is szükségszerű az azonos gyűjtőkörű könyvtárak együttműködésének kiépítése. A szakirodalmi ellátás feladatait ugyanis ma már csak úgy lehet a kívánt szinten megoldani, ha az ország valamennyi illetékes könyvtára — függetlenül hálózati hovatartozásától — együttesen, szinte egységes szervezatként tevékenykedik, mégpedig a gyarapítástól kezdve *valamennyi lényeges könyvtári-tájékoztatási munkaterületen*. A feladat merőben új, a hálózatok felépítésétől eltérő szervezést kíván meg.

Országos feladatok

Az 1956-os könyvtári törvény által létrehívott hálózatok jó részének nem voltak olyan országos feladataik, melyeket maradéktalanul nekik kellett volna ellátniuk, mivel tevékenységük körét nem a szakterület, hanem a potenciálisan ellátandó használok igényei felől határozták meg. Azaz: még a nevében „országos” jelzőt viselő Országos Műszaki Könyvtárnak és a hálózatába tartozó könyvtáraknak sem voltak országos feladataik, hiszen csak a műszaki termeles dolgozóit kellett ellátniuk; a középokú, a felsőfokú műszaki oktatás és a kutatás egy részének szakirodalmi ellátása más hálózatokra hárult. Igen jellemző ilyen szempontból, hogy pl. az akadémiai könyvtári hálózat központjának és tagkönyvtárainak csak az akadémikusok és az akadémiai intézmények ellátása volt a feladata. A 164/1958. sz., első gyűjtőköri utasítás ugyan országos feladattal bízta meg a kijelölt országos jellegű tudományos szakkönyvtárakat, illetve ezek hálózatait, de mivel csak egy vagy két könyvtárat bízott meg ezzel, a feladat elvégzése első perctől kezdve illuzórikus volt. Az új, 1968-as utasítás — helyesen — nem egyes könyvtárakra bíz országos feladatokat, hanem az azonos szakterületen érdekelt könyvtárak együttesére.

A gyűjtőkör szerint szervezett kooperációs köröknek tehát minden esetben országos feladatokat kell ellátniuk egy-egy szakterületen, illetve tudományágban. Azaz a szakterületen tevékenykedő valamennyi szakember — tehát az egész magyar szaktudomány — szakirodalmi igényeit kell kielégíteniük. Ez azt jelenti, hogy *igen sok*, különböző nagyságrendű, különböző fenntartójú, székhelyű, alapfunkciójú stb. *könyvtár kapott országos feladatot*. Természetes, hogy az adott könyvtárra az országos feladatnak csupán egy része jut, s ezekből a részekből áll össze a szolgáltatás egésze. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy bár az országos feladatot az egész kooperációs kör látja el, a feladatok zöme mégis a kör kijelölt országos jellegű szakkönyvtárára, illetve, ahol ilyen nincs, a tudományági szakkönyvtárra hárul.

A kijelölt országos jellegű szakkönyvtárak közül azonban alig néhány a ténylegesen is országos hatáskörű könyvtár. A kijelölt könyvtárak zömének csak szűkebb körű — egyetlen egyetemre, intézményre kiterjedő — az alapfunkciója. Ez tehát azt jelenti, hogy egy-egy egyetemi könyvtárnak legalább egy, de néha több tudományterületen is országos feladatokat kell ellátnia. S ez az országos feladat kisebb-nagyobb mértékben jelentkezik az állományépítés, a feldolgozás, a szaktájékoztatás és a reprográfia terén, tehát a könyvtári munka csaknem valamennyi főbb területén. S mindehhez járulnak még a kooperációs kör szervezési feladatai is. Így tehát a ki-

jelölt országos jellegű szakkönyvtárnak eddigi alapfeladatán, az egyetem könyvtári szolgálatán kívül újabb funkciókat kell vállalnia.

Kérdéses, hogy e többletfeladatok ellátásához tud-e egy egyetemi könyvtár eleendő erőt felsorakoztatni? Tapasztalataink szerint némelyik kijelölt könyvtár nagy erőfeszítéseket tett, hogy szakterületi országos feladatait a kívánt színvonalon ellássa, mások kevesebbet, megint mások semmit sem tettek érte. S ezekbe a kategóriákba a könyvtárak nem adottságaik szintje, hanem aszerint sorolhatók, hogy mennyire értettek egyet az együttműködés koncepciójával. Mindazonáltal látnunk kell, hogy az együttműködést és országos feladataikat komolyan vevő könyvtárak *saját erőből ma már nem tudnak továbblépni*. Nem tudnak továbblépni már csak azért sem, mivel fenntartóik — pl. az egyetemek — dotációt elsősorban az egyetemi igények kielégítése céljából adnak saját könyvtáraiknak, s országos feladataik pénzügyi, személyi ellátását joggal hátrítják a miniszterális szervekre. A gyűjtőkori együttműködésben országos feladatokat kapott könyvtárigazgatók ilyen jellegű tevékenységüket, fenntartóik csendes vagy hangos rosszállása miatt, szinte lopva végzik. Az a támogatás, amelyet a könyvtárossztály szerény lehetőségeiből eddig nyújtani tudott egyes kooperációs köröknek, a jövőben már nem lesz elegendő. Világosan látnunk kell, hogy a jogi rendezés, a kötelezés önmagában nem elegendő, s ma már túlhaladott módszer is. Az országos feladatok elvégzéséhez *megfelelő feltételeket* kell teremteni!

A fejlesztés feltételei

A megfelelő feltételek megteremtéséhez pénzre van szükség. A régóta kért és emlegetett *központi alapból* olyan támogatást kell nyújtani az országos jellegű tudományos szakkönyvtáraknak — tehát az egyes szakterületek alapkönyvtárainak —, hogy azok tartalmi teljességgel tudják beszerezni a szakterület értékes szakirodalmát. Az alapkönyvtár munkája azonban ezzel nem zárul le, hanem csak kezdődik. Gondoskodnia kell arról, hogy a kooperációs kör együttműködő könyvtárai, az ún. tudományági szakkönyvtárak mielőbb és pontosan tudomást szerezzenek az alapkönyvtár beszerzéseiről, hogy ennek tudatában alakítsák saját gyarapító tevékenységüket. Ugyanígy az alapkönyvtárnak kell gondoskodnia az olyan együttműködő tudományági szakkönyvtárak új szerzeményeinek regisztrálásáról és a körben való elterjesztéséről, amelyek egy-egy nyelvtérület, egy-egy szűkebb szakág, illetve dokumentum-típus országos igényeket kielégítő beszerzésére vállalkoztak. Kevésbé lényeges kérdésnek tartom, hogy az alapkönyvtár milyen formában (jegyzék, cédula, lyukszalag stb.) hozza a kooperációs kör tagjainak tudomására új beszerzéseit; lényeges a gyors és pontos tájékoztatás. A következő lépés, hogy a kooperációs kör tagjai is tájékozottassák az alapkönyvtárat saját beszerzéseikről. Így a szakterület teljesnek tekinthető gyarapodás-információinak birtokában az alapkönyvtár és a kör már vállalkozhat tartalmi szaktájékoztatásra is a hazai igények által megkövetelt szinteken. S az együttműködés még ezzel sem fejeződik be. A kooperációs körnek a használók kérésére vagy magát a dokumentumot vagy annak másolatát gyorsan rendelkezésre kell bocsátania. Ez jó repográfiai felszereltséget kíván meg elsősorban az alapkönyvtártól.

A szakterületi együttműködés fejlődésének itt ismertetett elvi sémája természetesen szinte valamennyi szakterületen módosul az illető terület, szakirodalmának sajátosságaitól, a hazai igények szintjétől, a számba jehető könyvtárak fejlettségétől, hálózati hovatartozásuktól stb. függően. A lényegben, az együttműködés tartalmának kiterjesztésében azonban bizonyára közös lesz az út.

A vázolt fejlődés lehetővé fogja tenni, hogy az együttműködő körökhöz több kívülről könyvtár is csatlakozzék mint „hasznélvező”. (Elsősorban az általános gyűjtőkörű, de tudományos könyvtári feladatokat is ellátó megyei könyvtárakra gondolok.) Az egy-egy szakterületen intenzivebb gyűjtést folytató megyei könyvtárak szükségszerűen be fognak kapcsolódni a szakterületi kooperációs kör munkájába, hiszen használóik szakigényeit csak így tudják majd kellő színvonalon kielégíteni.

A vázolt vagy ehhez hasonló fejlődés előfeltétele a fentebb már említett pénzügyi alap megteremtése és annak tervszerű és elvszerű felosztása. Enélkül viszont a szakterületi együttműködés — a könyvtárugy és a magyar tudomány nagy kárára — megreked a jelenlegi szinten.

Bereczky László

A BÁBMOZGALOM helyzete és feladatai címmel adta ki a Népművelési Intézet Információ c. sorozatának 6. füzetét. Mivel a gyermekkönyvtárakban is folyik bábozás, s ez az olvasás-propagandában is hathatós tényező, az esztétikai nevelés egyik eszköze, a kis füzet gyermekkönyvtárosok számára is tanulságos.

Így készült a Szolnok megyei tanácsi könyvtárhálózat fejlesztési terve

Szolnok megyében — hosszabb szünet után — 1970 nyarán, a könyvheti író—könyvtáros táborozás (több napos tanácskozás) nyomán fordult újra a közvélemény figyelmé a könyvtárügy felé. Az ott elhangzottak: *a megyei tanács elnökhelyettesének megajánlása, az Olvasó népert mozgalom megyei elnökségének felhívása*, valamint *Sallai István* találó helyzetrajza felkeltette a jelenlevő járási-városi tanácselnökök, művelődésügyi osztályvezetők érdeklődését és továbbgondolkodásra ösztönözte őket.

A nagy tiszaírvíz súlyos kártételei okozta döbbenetből ocsudva az év utolsó hónapjában és 1971 január elején három egymást követő fontos tanácskozás határozatai adtak újabb lendületet a tanácsi könyvtárhálózat helyzetével, jövőjével való foglalkozásnak. A megyei tanács végrehajtó bizottsága megtárgyalta a könyvtárügy helyzetét, és határozatában megjelölte a továbbfejlesztés tennivalóit: egyebek között előírta *a megye távlati könyvtárfejlesztési tervének elkészítését* is. A megyei pártbizottság és a megyei tanács pedig a megye közművelődésének egészéről készült jelentések megvitatása nyomán hozott — a továbblépést elviekben és anyagiakban egyaránt segítő — határozatot. Feltétlenül megjegyezték érdemelt, hogy ez utóbbi két határozat — a rövid idővel korábban hozott könyvtári vb-határozatban biztosított anyagiakon felül — feladatként jelölte meg újabb, a könyvtárak fejlesztését is szolgáló *pénzügyi alap megerteremtését*.

Kétségtelen, hogy az említett testületek tanácskozásai kedvező időben zajlottak le. Lehetőség nyílt a harmadik ötéves terv időszakában végzett munka sokoldalú elemzésére, a negyedik ötéves terv feladatainak meghatározására. Az elemző munkát segítették azok a dokumentumok is, amelyek az országos népművelési, majd a könyvtárügyi konferencia előkészítése és megrendezése kapcsán születtek. A megyei fejlesztési feladatok megjelöléséhez a legközvetlenebb segítséget a Művelődésügyi Minisztérium által közreadott *Alapelvek a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez* c. dokumentum adta. A helyzet megbízható értékelésében, a tennivalók meghatározásában jó segítséget nyújtott a *Művelődésügyi Minisztérium* közművelődési fősztályának 1970 őszi megyénkben lezajlott *vizsgálata* is.

A határozatok alapján lehetőséggé, sőt kötelességgé vált a megye távlati könyvtárfejlesztési tervének kidolgozása. A terv 1971 őszi elkészült. A továbbiakban azt az utat ismertetjük, amelyet a távlati terv elkészítéséig megtettünk, hangsúlyozván, hogy megyénkben még soha nem készült könyvtári távlati fejlesztési terv. Így tapasztalatok hiányában fogtunk hozzá a munkához. S minthogy az egyes megyékben a gazdasági, társadalmi, településszerkezeti viszonyok, az irányítás módszerei stb. különböznek egymástól, ismertetésünk legfeljebb tanulsággul és nem például szolgál.

A tervezés alapjai

Az előkészítő munka során meghatároztuk a szükséges elemzések területeit, a tervezés tartalmát, a lebonyolítás és az összegezés módszereit.

Az elemző munka alapjául az 1970. évi népszámlálás adatai szolgáltak. Szolnok megye a nagytelepüléssel alföldi megyék közé tartozik. 449 827 lakosából 187 637 (41,5%) a hét város lakója, 135 806 (30,2%) pedig a 17 nagyközségnek nyilvánított városiasodó településen lakik. A kisebb községekben a lakosság 16%-a talál otthonra. Ugyanakkor még 55 342 ember, a lakosság 12,3%-a él a szétszórta tanyákon vagy a tanyaközpontokban. Az 1960. és az 1970. évi adatok összevetése a nagyközségek és a városok lélekszámának lassú emelkedését, a tanyai lakosok számának hasonló ütemű csökkenését és a kisközségek lakosságának viszonylagos állandóságát mutatja. Az elkövetkező tíz évben várhatóan *növekszik a lakosság helyváltoztatási mobilitása*, de — véleményünk szerint — ez nem lesz olyan méretű, hogy 1980-ig döntő módon megváltoznék a megye településszerkezete. E megállapítás egyik kiindulópontja volt távlati fejlesztési tervünknek.

A megye gazdasági szerkezete az utóbbi öt évben gyorsuló ütemben alakult át. Bár megmaradt alapvetően mezőgazdasági jellege, a fokozódó ipartelepítés hatása jelentkezik a lakosság átrétegződésében, a városok és nagyközségek gazdasági arculatának változásában, e települések kommunális gondjainak növekedésében stb. E megállapítást igazolják a foglalkozás szerinti megoszlást tartalmazó 1970. évi adatok. Az aktív keresők 38%-a, 74 000 ember az iparban, építőiparban, 35%-a, 67 900 pedig a mezőgazdaságban dolgozik. Növekedett a szolgáltatási ágazatokban foglal-

koztatottak aránya is. Nyilvánvaló, hogy az iparban és a szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya a jövőben tovább emelkedik ezen ágazatok tervezett gyors ütemű fejlesztése következtében. Ez a folyamat elsősorban a városokat és a nagyközségeket érinti. Ugyancsak ezekre a településekre összpontosul a tanulók, még inkább a továbbtanulók nagyobb hányada, valamint a már végzettséget szerzett szakemberek többsége. E folyamatok és tények ugyancsak kiinduló alapul szolgáltak a tervezéshez.

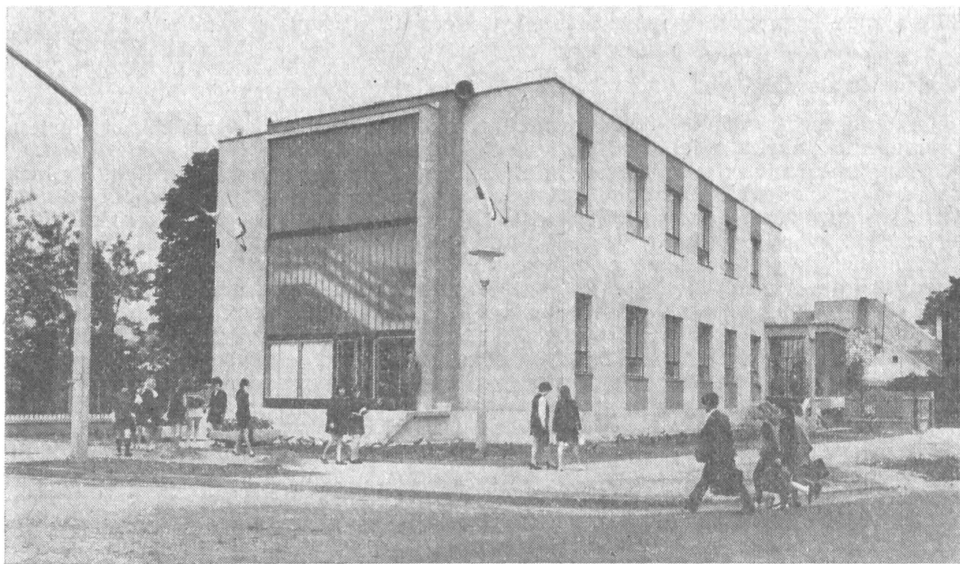
A megye jelenlegi *településszerkezetéről* és annak várható alakulásáról is szólnunk kell, mert döntő tényező a távlati könyvtárfejlesztési tervezésben. A 7 városban és 17 nagyközségben él a lakosság 71,7⁰/₀-a. A nagyközségek lakosainak száma 6 és 12 000 között váltakozik, vagyis jó részük eléri vagy meghaladja a dunántúli kis városok lélekszámát. A 65 falu közül pedig csak kettőben nem éri el a lakosság száma az ezer főt. A megye *minden települése igazgatásilag önálló*, és nincs tudomásunk arról, hogy a közeljövőben az önálló igazgatás megszüntetése, körzetesítés történne. A megyének jelenleg nincs elfogadott településhálózat-fejlesztési terve, csupán az ahhoz alapul szolgáló tanulmányterve. E tanulmányterv lényegét tekintve mégis kiindulásul szolgál a könyvtári távlati tervezéshez.

Ezek után ismertetjük a tanácsi könyvtárhálózat helyzetét, mert így válik teljessé — a főbb területeket figyelembe véve — a fejlesztési terv mindegyik összetevője.

A megye mind a 76 településén állományát önállóan gyarapító könyvtár működik. A hálózat 1 megyei, 5 városi, 2 járási-városi, 2 járási-nagyközségi, 65 községi könyvtárt és ezek 183 fiókintézményét foglalja magában. A tanácsi könyvtárakban 91 fő-foglalkozású könyvtáros dolgozott 1970-ben, mégpedig 15-en felsőfokú, 34-en középfokú végzettséggel, 42-en szakképesítés nélkül. Az önálló intézmények állapotát magyarázat nélkül is jellemzi az a tény, hogy 1970-ben az előírások szerint szükséges alapterületnek csak 46⁰/₀-ával rendelkeztek, technikai felszereltségük pedig elemi szinten állt. *Szolnok megyében a tanácsi hálózat fennállásának 20 esztendeje alatt a Jászberényi Járási-Városi Könyvtáron kívül egyetlen önálló, könyvtár céljait szolgáló épület sem készült.* A fentiekből következik, hogy a hálózat mennyiségi fejlesztését csak a települések területi (lakótelepi) növekedése indokolhatja, ezért távlati fejlesztési tervünket lényegében *a könyvtárak minőségi fejlesztési tervének* tekintjük. Az egy központi, 2 körzeti, 30 önálló és 106 letéti könyvtárból álló szakszervezeti hálózat és az iskolák könyvtárai egészítik ki a megye lakosságának könyvtári ellátását.

Tartalom és módszer

A tervezés tartalmát a minisztériumi „Alapelvek...” meghatározták. Célként az abban megadott mutatóknak a tervekbe történő beépítését jelöltük meg. Az alap-

A Jászberényi Városi-Járás Könyvtár

A Jászberényi Városi-Járási Könyvtár gyermekrészlege (MTI Fotó — Mező Sándor felvételei)

elveket azonban nem tekintettük dogmának, amely változtathatatlan, és a lényegét nem érintő módosítással igyekeztünk azokat a tervekbe iktatni.

A módosítás megyénk sajátos, nagytelepüléses jellegéből fakadt, és a lényege az, hogy a „C” típust megbontva „C₁” és „C₂” típust is alkottunk. (A típusbontás nem egyezik *Szente Ferencnek* a Könyvtáros 1972 januári számában kifejtett véleményével.) Tettük ezt azért, mert megoldhatatlannak láttuk az egyaránt „C” típusba sorolható 1200 és 8000 lakosú községek könyvtárainak egyforma ellátási szintre emelését. A „C₁” típusban a legalább 3000 lakosú települések könyvtára szerepel, amelyben főfoglalkozású könyvtáros működik, de amely a „B” típusba távlatilag sem sorolható be. A „C₂” típusba tartoznak tervünk szerint a „C₁” típusba be nem sorolható, részfoglalkozású vagy tiszteletdíjas könyvtárossal dolgozó, állományukat önállóan gyarapító községi könyvtárak, ide értve a főfoglalkozású vezetővel működő községi klubkönyvtárakat is. Így tehát megyénkben a „D” típusba csupán az „A”, „B”, „C₁” és a „C₂” típusú könyvtárak fiókintézményei tartoznak. A „C₁” és „C₂” típus eltérésének részletezése és annak indoklása hosszadalmas lenne. Ehelyett itt csupán azt hangsúlyozzuk, hogy a lakosságszámhoz mért alapterületi mutatót típusra való tekintet nélkül mindenütt mérvadónak tekintjük. A „C₁” és „C₂” típusban a berendezések, technikai felszerelések számában és színvonalában, az állománygyarapítás nagyságában és a megrendelt folyóiratok mennyiségében jelöltünk meg lényegesebb eltéréseket.

A „C” típus általunk történt megbontását nem követendő példaként, hanem *megyénk sajátosságai*ból fakadó *szükségyszerűségként* említjük. Ezt azért emeljük ki, mert eddig is ért bennünket kritika a típusbontás miatt, és nem kívánunk tévútra terelni egyetlen megyét sem. Meggyőződésünk, hogy a kisközséges megyékben az effajta bontás célszerűtlennek, feleslegesnek bizonyulna. Mi a célszerű kritikai észrevételek elfogadása ellenére is valljuk, hogy megyénkben megvan a létjogosultsága.

Tervezésünk módszerét több tényező és szempont is meghatározta:

- A távlati fejlesztési tervet megyei szinten kellett előkészíteni, megszervezni.
- Figyelembe kellett venni a városok, községek önállóságát.
- Egy-egy település megalapozott könyvtárfejlesztési terve csak a helyi erőforrások alapos ismerete alapján készülhetett el.

— Fontos cél volt, hogy az egyes települések tervének előkészítése a lehető legkevesebb adminisztrációs munkával járjon, de az „Alapelvek...” mutatóit alapul véve egységes szerkezetben történjék.

E négy tényezőt, szempontot figyelembe véve a megyei tanács művelődésügyi osztálya és a megyei könyvtár olyan módszert dolgozott ki, amely a központilag elindított távlati tervezést a *községek, városok önállóságának sérelme nélkül* oldja meg, minimális adminisztrációs munkával. Ennek alapján állítottuk össze a tervezéshez szükséges kérdőíveket. Egyedileg elemezve a települések helyzetét, három kérdőív-típust („B”, „C₁”, „C₂”) készítettünk. A „B” típusba 13, a „C₁” típusba 22, a „C₂” típusba 39 település könyvtárát soroltuk, összhangban a települések várható fejlesztésével. (Megjegyezzük, hogy az „A” típusba sorolt megyei könyvtárnak, valamint a szakszervezeti könyvtárhálózatba tartozó martfűi és tiszasülyi községi könyvtárnak nem adtunk kérdőívet.) A kérdőív a helység nevének és lélekszámának feltüntetésével a könyvtár jelenlegi és távlatilag elérendő mutatószámait tudakolta. 1970-et véve kiindulási állapotnak 1975-ig éves bontást, 1976—80-ig pedig egyetlen adat közlését kérte. Ebből kitűnik, hogy távlati fejlesztési tervünk *két ötéves terv időszakára* szól. Feltételezésünk szerint ez az időszak még mind a fenntartó tanácsok, mind a felügyeletet gyakorló szervek által áttekinthető, így fő vonalaiban tervezhető is.

A kérdőív a személyi ellátottság, az alapterület, a berendezés és a technikai felszerelés ügyében teljes és részletes választ igényelt. Ehhez megjegyzésben mindenütt megadta az „Alapelvek...”-ben rögzített és az illető könyvtártípusnak megfelelő központi mutatókat. Ezután a könyvbeszerzési összeg, a könyvállomány, a megrendelő folyóiratok, hírlapok, végül az olvasók száma és a lakossághoz viszonyított ‰-os arányának tervezett adata következett.

Az „Alapelvek...”-ben rögzítettek kivül 5—7 Ft lakosonkénti beszerzési összeget, ezzel összhangban történő állományfejlesztést és típusonként — a „B” típusból lefelé a „C₂”-ig — 195, 50—60, 20—25 lapféleséget jelöltünk meg. A megyei olvasóarányt 1975-ig 22‰-ra terveztük. A kérdőív utolsó két kérdése az általunk „D” típusúnak tekintett fiókkönyvtárak számára, elhelyezésére, illetve a fiókkönyvtárosok számára és foglalkoztatásának minőségére vonatkozott.

Lehetőséget adtunk a kérdőívek szöveges kiegészítésére, a magyarázatra, *indoklásra* is, hogy ezek az egész fejlesztési tervet egyértelművé, világossá tegyék.

A kérdőíveket az 1971-es tanácsválasztások után újjáalakult végrehajtó bizottságok elnökeinek küldték ki 2 példányban. Az általános gyakorlat szerint a könyvtárosok, illetve a szakosztályok meghallgatásával a helyi tanácsok készítették el, s az elnökök írták alá.

A nyár folyamán felülvizsgáltuk a művelődésügyi osztályra visszaérkezett kérdőíveket. Ennek alapján személyesen kerestük fel azokat a tanácsi vezetőket, akik terveikben a központi mutatóktól messze elmaradó tervszámokat tüntettek fel még 10 év távlatában is. Általános tapasztalat volt, hogy *a tanácsok meglehetősen óvatos-sággal terveztek*. Saját költségvetésük és fejlesztési alapjuk ismeretében ezt az óvatos-tervezést nem is hibáztathatjuk. Néhány esetben a személyes beszélgetés alkalmával — főleg a könyvbeszerzési keretek, technikai felszerelés, berendezés ügyében — mégis sikerült a tervszámot a központi mutatókhoz közelíteni. Másutt olyan alapterület-növelési lehetőségre hívtuk fel a vezetők figyelmét, amelyre ők nem gondoltak. Ilyen esetekben javaslatunkat az érdekeltekből elterjesztettük. Előterjesztéseinkre jobbra biztató választ kaptunk. Sajnos, olykor találkoztunk *merev elzárkózással* is. A magyarázatot mindannyiszor a község anyagi erejét messze meghaladó, de a lakosság elsődleges érdekeit szolgáló kommunális beruházásokra kapott hitelek visszatérítési kötelezettségében kereshetjük. Szólnok megye községeinek ilyen jellegű régebbi elmaradottságát ismerve — legalábbis részben — el kellett fogadnunk ezt az indoklást.

Az egyeztetett, helyi fejlesztési tervnek tekintett kérdőív egy példányát a helyi tanácsoknál hagytuk, egy pedig a művelődésügyi osztályon közös rendelkezésre áll. *A községi, városi egyedül tervek alapján megyei összesítés is készült*. Az összesítés alapján a „B” típusban 2 könyvtár építése, 8 bővítése, a „C₁” típusban 2 könyvtár építése, 10 bővítése, a „C₂” típusban 9 építése (valamennyi klubkönyvtár jellegű), 14 bővítése várható 1980-ig. Ezzel együtt természetesen a berendezés, technikai felszereltség, valamint a létszámviszonyok is lényegesen javulni fognak.

Eredmények és gondok

Megnyugtató volt számunkra, hogy a községi, városi tanácsok egyetlen településen sem tekintették a típusmegjelölést feladat nélküli ténynek. A mutatókat figyelembe véve mindenütt terveztek valamiféle fejlesztést. A tanácsok megértették, hogy

a könyvtárak számának növelése csak *a településfejlesztéssel* (pl. lakótelepek kiépülése) *összhangban* lehet indokolt. Alapvető feladatnak tekintik a meglévők minőségi fejlesztését építés, illetve bővítés útján. A fenntartók többsége belátja, hogy a lakosság sokrétű iskolázottsági szintje, a felsőoktatási intézmény hiánya a megyeszékhelyen, egyáltalán: a megye felsőoktatási intézménnyel való gyér ellátottsága megkívánja, hogy a könyvtárak az önképzés, továbbképzés korszerű központjaivá fejlődjenek. Örvendetes, hogy a nagyobb könyvtárfejlesztéseket a városok és a nagyközségek tervezték, ami összhangban van a várható településfejlesztésekkel, a lakosság átrétegződési folyamatával.

A községi, városi tervek helyszíni egyeztetésekor is felhívtuk a tanácsvezetők figyelmét azokra a lehetőségekre, melyek a negyedik ötéves terv minden évében biztosított, *évi egymillió székelyi közművelődési alapban* rejlenek. Az Olvasó néperközpont mozgalom megyei társadalmi elnökségének 1970-es felhívásában meghirdetett *Otthon a könyvnek — otthon a művelődésnek* jelmondat szellemében létesített alapból ugyanis azok a települések részesülhetnek, amelyek új közművelődési intézmények építésével, a régiak bővítésével *látható jelét adják fejlesztési szándékuknak*. Ennek is köszönhető, hogy már 1971-ben 2 új klubkönyvtár épült, 12 könyvtár pedig bővült, és ezzel együtt felszereltségük is javult. A csaknem egy év alatt azonban nemcsak eredmények jelentkeztek, hanem gondok is.

Nyilvánvalóvá vált, hogy az egyes települések fejlesztési tervei *a vártnál később valósulnak meg* anyagi, beruházási gondok miatt.

Több esetben a mutatók és a megvalósításukhoz szükséges pénzügyi fedezetek összhangja sem teremthető meg, ezért nem mindenütt fogják elérni egy építési vagy bővítési ütemben a mutatószámok által megkívánt szintet. A beruházáspolitikai jelenlegi alakulása valószínűvé teszi egyes tervezett beruházások elmaradását is. Bármenynyire igyekeztünk és igyekszünk előzetesen megvizsgálni vagy megvizsgáltatni minden építési, bővítési tervet, előfordult eddig is — főleg egyes klubkönyvtárak esetében —, hogy nem a legszerencsésebb megoldások valósultak meg.

Ezek csupán a már most érzékelhető *főbb gondok*. Számuk valószínűleg növekedni fog.

Tudjuk, hogy távlati könyvtárfejlesztési tervünk viszonylag teljes megvalósulása sem oldhatja meg a megye tanácsai könyvtárügyének számtalan gondját-baját, s főleg nem pótolhatja *az elmúlt két évtized alatti elmaradást*. Remélhetjük viszont, hogy legkiáltóbb hiányosságaink csökkensenek, s országos beruházási gondjaink enyhülésével talán meg is szűnnek.

Janó János — Szurmay Ernő

Pályázat

A kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár pályázatot hirdet 7021-es kulcszámú feldolgozó csoportvezetői állásra. Feltétel: felsőfokú könyvtári szakképzettség és szakmai gyakorlat. Az állás azonnal elfoglalható.

A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVTERJESZTŐK EGYESÜLÉSÉNEK 1971. évi pályázatára beküldött munkák elbírálása során *A könyvszakma új információs rendszere* című témakörben a 10 000 Ft-os díjat nem adták ki, 5000 Ft-tal jutalmazták Csiffáry Oszkár és Titkos Sándor villamosmérnökök közös munkáját. *A szakkönyvterjesztés és szakkönyvpropaganda* új útjai címmel meghirdetett témakörben beküldött pályamunkákra első és második díjat nem adtak, a 2000 Ft-os harmadik díjat Doroszlai Ferenc könyvterjesztő vállalati osztályvezetőnek ítélték, Tóth Györgyné könyvterjesztő vállalati előadó pedig 500 Ft értékű könyvutalványt kapott. Nem osztották ki az első és a második díjat az *Újabb módszerek a kiadói és terjesztői propagandában* című témakörben sem, a 2000 Ft-os harmadik díjat Lezsák Sándor lakiteleki pedagógus népművelő kapta, 1000 Ft-os különdíjban részesült Stadler Jenő zirci pedagógus, s 500 Ft értékű könyvutalvánnyal díjazták Réder Béla gazdasági vezető (Bp.) munkáját.

Helyreigazítás. Januári számunk borítójának 4. oldalán közöltük a Hajdúszoboszlói Városi Könyvtár ex librisét, melynek szerzőjeként tévesen Kovács Gyulát tüntettük föl. A metszet alkotója *Józsa János* debreceni grafikusművész.

Tájékoztató megyei könyvtárak összefogásával

Négy évvel ezelőtt, 1968. január 1-én a Debreceni Megyei Könyvtár havonta megjelenő tájékoztató bibliográfiái sorozatot indított a helyi párt- és tanácsi vezetők számára. A *Tájékoztató jegyzék*-et azóta is rendszeresen kiadjuk. A jegyzék mintegy 35—40 napilap és folyóirat politikai, gazdasági, vezetéselméleti, művelődésügyi, egyáltalán: közéleti vonatkozású cikkeiről ad áttekintést és közli az újonnan beérkezett, hasonló témájú könyvek címét. A második évtől kezdve függelékét csatolunk hozzá; ebben napról napra felsoroljuk a megyében történt fontosabb eseményeket. Minden évben összeállítunk egy *kumulatív kötetet* is. Ezek a kötetek kb. 1500—1600 címléírást tartalmaznak, és a tapasztalatok szerint jól, *eredményesen használható segédeszközei a politikai, közéleti tájékoztatásnak, dokumentációnak.* S tegyük hozzá: mivel hazánkban ezen a területen nem jelenik meg szakbibliográfia, ez a *közművelődési könyvtári vállalkozás egy szakbibliográfia funkcióját is ellátja.*

Debreceni tájékoztató jegyzék három megyének

A jegyzéket és az évi összesítő köteteket az érintett vezetők szívesen fogadták, gyakran forgatják. A szolgáltatás szükségességét, sikerét bizonyítja, hogy egymásután érkeztek a könyvtárba a megrendelések, és a példányszám a kezdeti 200-ról 450-re emelkedett. Többek között 100 példányt kért az SZMT könyvtára, amely ezeket a gazdasági vezetőkhez juttatja el. A *Tájékoztató jegyzék* visszhangjáról, a könyvtári, szakirodalmi tájékoztatásban, tájékozódásban játszott szerepéről a Könyvtáros hasábjain is beszámoltunk (Társadalomtudományi tájékoztatási igények egy megyei könyvtárban — 1969. 12. sz.; Gondolatok a tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztatásáról — 1970. 8. sz.). Ezek alapján figyelt fel a szolgáltatásra a *Tatabányai Megyei Könyvtár*, amely 1971. január 1-től előfizetett a *jegyzékre*. Akkor 100, majd később még 30 példányt rendelt, s további 10 példányt kér a Szakszervezetek Komárom Megyei Tanácsának Központi Könyvtára. Az egyes számokat önköltséges áron bocsátjuk a könyvtár rendelkezésére, minden hónap 15-ig. A *Nyíregyházi Megyei Könyvtárnak* 1972-től küldünk 100 példányt a *Tájékoztató jegyzék*-ből.

Az ötödik évfolyamába lépő sorozat így már három megye vezetőihez jut el. A *könyvtárközi együttműködés fejlesztésével*, a meglévő kedvező lehetőségek kihasználásával ez a kör tovább is bővíthető, a *szolgáltatás szinte az egész országra kiterjeszhető.* A Debreceni Megyei Könyvtár jelenleg 700 példányt állít elő a jegyzékből. Ezt a számot még háromszázzal tudnánk növelni. A mostani gyakorlat szerint ez csak három megye bekapcsolódását jelenthetné a közös tájékoztatásba. Ha viszont azok a megyei könyvtárak, amelyeknek sokszorosító üzemük van, magukra vállalnák az anyag sokszorosítását (esetleg a szomszéd megye számára is), mi mindenhová eljuttatnánk a jegyzék egy ún. nyers, másolható példányát. Az összesítő kötetből a fentebb említettél több, akár 2000 példányt is készíthetünk, természetesen előre jelzett megrendelésre és a sokszorosítás költségeinek megtérítése fejében.

Munkamegosztás a tájékoztatásban

A tatabányai, nyíregyházi és debreceni megyei könyvtár összefogása — úgy hisszük — a közművelődési könyvtárügy egészét érintő, fontos tett. Eddig csupán a helyismereti cikkfeltárásban sikerült *folyamatos együttműködést* megvalósítani a megyei könyvtárak között. Most a *szakirodalmi, szétszűrő tájékoztatás területén* mutatkozik erre példa. Ez a példa további közös akciók szervezésére buzdít. A tájékoztató feladatok között ugyanis sok olyan akad, amely több, esetleg minden megyei könyvtárban jelentkezik, mégpedig csaknem egyidőben. Jelenleg az a gyakorlat, hogy a könyvtárak maguk, a töbitől elszigetelve igyekeznek ezeket a feladatokat megoldani, több-kevesebb sikerrel. Még ha sikeres is az erőfeszítés, felmerül a kérdés: vajon ésszerű-e ez a párhuzamosság, vajon jól gazdálkodunk-e szerény lehetőségeinkkel, nem túl nagy, de biztatóan gyarapodó erőinkkel? A válasz egyértelmű: nem. *A megyei könyvtárak máris többre volnának képesek, ha a tájékoztatásban munkamegosztás alakulna ki közöttük, ha nem egymástól függetlenül, hanem egymással összefogva dolgoznának.* A tennivalók átgondolt, tervszerű megosztása folytán ki-ki egy-egy munkára összpontosíthatná erőit. Ezzel *biztosítanánk a szolgáltatások folyamatosságát, magasabb színvonalát, növelnénk hatókörét,* s ami mindebből követ-

kezik: *fokoznánk eredményességét*. Ugyanakkor a könyvtárakban munkaerő szabadulna fel, amely újabb, más fontos tevékenységre lenne fordítható.

Az ilyen jellegű együttműködés, összefogás egyik alapfeltétele már létrejött: számos példa (a szombathelyiek helyismereti vállalkozása, a miskolciak, veszprémiak bibliográfiái, a szonokiak digest-ötlete stb.) bizonyítja, hogy a megyei könyvtárak egy része már érett országos méretű, átfogó, színvonalas feladatok végrehajtására, alkalmas ezek folyamatos gondozására. Több helyen van sokszorosító üzem, amely lehetővé teszi a kiadványok nagy példányszámban történő előállítását. Természetesen az összefogás legfontosabb feltétele a könyvtárak ilyen irányú szándéka. Ez a szándék már sokakban megvan (az e cikkben ismertetett eset is igazolja), *a munkamegosztás egyedi jelenségként már kezd kialakulni*. Ennek a megindult folyamatnak *kellene lendületet, határozott formát adni, az együttműködést szervezetté, általánossá tenni*. Ehhez persze szükség van a módszerek, részletek kimunkálására. Szerintünk ezt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ hivatott elvégezni. Félreértés ne essék: nem azt kérjük, hogy a KMK növelje központi szolgáltatásainak számát, hanem, hogy álljon az élére a könyvtárak közötti együttműködésnek, kezdeményezze, szervezze azt, nyújtson módszertani segítséget, mutasson rá a fontos munkaterületekre, a megoldásra váró kérdésekre, mint ahogy teszi ezt más könyvtári feladatok összehangolásánál is.

Kiadványcsere — előfizetés

Szorosan kapcsolódik a fentiekhez egy másik, sokszor emlegetett probléma: a szolgáltatások cseréje. Sokrétű, bonyolult dolog ez, most csupán egy vonatkozására térnénk ki. A megyei könyvtárak gondozásában egyre színvonalasabb *bibliográfiák és más kiadványok látnak napvilágot, amelyek az ország más részein is hasznosíthatók a tájékoztatásban*. Általános jelenség viszont, hogy ezekből a kiadványokból a többi megyei könyvtár csak 1—2 példányt kap, a járási és községi könyvtárakba már nem is jut belőlük. Egy jellemző példa a közelmúltból: a Miskolci Megyei Könyvtár elkészítette az utópisztikus-fantasztikus művek bibliográfiáját, vagyis feltárta az egyik legkeresettebb irodalmi téma választékát; a kötet azonban nem került kereskedelmi forgalomba, így a hálózati tagkönyvtárak nem rendelhetek belőle, s mi is csak egy ajándékpéldánnyal rendelkezünk. Hasonló eseteket sorolhatnánk még. Éppen ezért felvetődik a gondolat: jó lenne valamilyen formában megszervezni, hogy ezek a bibliográfiák, kiadványok minden érdeklődő könyvtárba eljussanak. A KMK által évről évre összeállított bibliográfiai terv kétségkívül nagy segítség e téren, de a terv csak a bibliográfiákra terjed ki, és egyáltalán nem közül árajánlatot. Továbbpézt jelentene ezen az úton *az egykori előfizetési rendszer felújítása*. Azaz, ha egy könyvtár elhatározta valaminek a kiadását, akkor közvetlenül vagy a KMK közvetítésével felajánlaná azt a könyvtáraknak (kereskedelmi haszonkulcs nélkül, önköltségi áron) és felmerné, hány példányra tartanak igényt, s aztán ennyi példányban állítaná elő a szoban forgó művet. Feltételezhető, hogy ez a szám nem haladná meg azt az optimális mennyiséget, amelyet a megyei könyvtárak sokszorosító üzeleinek kapacitása elbír.

A megyei könyvtárak *együttműködésének* természetes még más *formái* is volnának, amelyek a *tájékoztató szolgálat színvonalának emelésére szintén nagy lehetőségeket rejtenek magukban*. Ez a színvonallemelés egyébként az egész társadalom érdeke, valamennyi könyvtárnak törekednie kell rá. Nem utópisztikus ábrándozás azt mondani, jósolni, hogy közös erőfeszítéssel, a javasolt összefogással ez a törekvés könnyebben, gyorsabban vezet sikerre, s hogy az *ésszerű keretek között megvalósuló munkamegosztás révén viszonylag rövid idő alatt számottevő eredményeket produkálhatunk, tetemesen növelhetjük a tájékoztató munka társadalmi hasznosságának fokát és ezzel a könyvtárak társadalmi rangját, megbecsülését*.

Bényei Miklós

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter a magyarországi nyomtatványok 1473—1600 évek közötti tudományos bibliográfiájának megjelenése alkalmából, eredményes munkája elismerésül *dr. Borsa Gedeonnak*, a kiadvány szerkesztőjének, az Országos Széchényi Könyvtár őnyomtatvány-munkaközösség vezetőjének; 50. születésnapja alkalmából, eredményes munkája elismerésül *dr. Gombocz Istvánnak*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁERT kitüntetést adományozta; ugyancsak eredményes munkája elismerésül *Józsa Károlynét*, a csepeli Erőmű és Szolgáltató Üzemek könyvtárosát DICSERETBEN részesítette.

A Petőfi-évforduló előkészületei

1973. január 1-én lesz 150. évfordulója Petőfi Sándor születésének. A nagy évfordulót a valódi örökösök jogán és gondosságával kívánjuk megünnepelni. Jeleztük már, hogy a *nemzetközi könyvvév* hazai kulturális eseményei előkészítik a *Petőfi-jubileum* és a *nemzeti könyvvév* rendezését. A Petőfi-ünnepségek az évforduló irodalmi és művelődési jelentőségén is túlmutató *nagy közéleti, társadalmi megmozdulások* lesznek. Eseményei nem maradnak határaink között, hanem *nemzetközi méretűvé* nőnek. A jubileumot a Béke Világtanács is felvette 1973. évi megemlékezéseinek programjába és az UNESCO titkarsága is nemzetközi megemlékezéseket javasol az évforduló alkalmából.

Az ünnepségeket a Petőfi Emlékbizottság készíti elő, melynek elnöki tisztét *Losonczi Pál*, az Elnöki Tanács elnöke tölti be, alelnöke pedig *Ilku Pál* művelődésügyi miniszter. Kívánatos, hogy az ünnepi megemlékezések ne zsúfolódjanak össze az év elejére, hanem hosszabb időre elosztva tartsák ébren Petőfi emlékét. Az emlékbizottság elkészítette a központi ünnepségek, kiállítások, kiadványok tervét és *március 15-én kiáltvánnyal* fordul az ország népéhez a méltó előkészületek megtételére. A központilag szervezendő kiemelkedő ünnepségeken kívül vidéken is tartanak megemlékezéseket, elsősorban azokon az emlékhelyeken, ahova Petőfi életének eseményei kapcsolódnak. Az emlékbizottság azonban figyelmeztet arra is, hogy el kell kerülni az ünnepségek mennyiségi túlburjánzását, mechanikus szervezését; szükségtelen, hogy minden intézmény és szervezet indítatva érezze magát külön ünnepség megszervezésére, mivel a résztvevőkből a megemlékezések „túladağolása” közömbösséget, érdektelenséget válthat ki. Inkább kevesebb, de kiemelkedő, *tartalmas ünnepséget* kívánatos tartani. A Petőfi Emlékbizottság a megemlékezések szerve-

zésének területi összehangolására a Hazafias Népfrontot kérte fel.

A könyvtáraknak természetesen számos feladatuk van a megemlékezések előkészítésében. Szerepüket bizonyítja az a tény is, hogy az Emlékbizottság tagjai között két könyvtáros, *Kellner Béla* Állami-díjas és *Lipták Pál* Kossuth-díjas könyvtárigazgató is helyet foglal. Az évforduló fő célja, hogy segítse elő *Petőfi új kultuszát*, vigye közel Petőfit a ma emberéhez, fiatalokhoz és idősebbekhez egyaránt. Ebben sokat segíthetnek a könyvtárak, hiszen az ő feladatuk Petőfi már kapható és ezután megjelenő kötetek beszerzése és társadalmi méretű olvasásának elősegítése. És ennek érdekében a legjobban kell alkalmazniuk az irodalom népszerűsítés minden lehetőségét.

A könyvtárosoknak jó előre fel kell venniük a kapcsolatot Petőfi életének és életművének legjobb *helyi szakértőivel*, hogy a propagandában támaszkodhassanak tanácsaikra, véleményükre. Közkinccsé kell tenni a *Petőfi emlékhelyekhez* kapcsolódó ismeretanyagot, ezért a könyvtár gyűjtjön össze, készítsen elő minden szükséges dokumentumot és adatot. Bizonyos, hogy az évforduló különböző pályázatainak, tanulmányi versenyeknek, művelődési vetélkedőknek résztvevői forrásanyagokért elsősorban a könyvtárakban jelentkeznek. A Petőfi-dokumentumok beszerzésében a központi szervek is segítségükre lesznek a könyvtáraknak. Az ünnepi Petőfi kiadványokon kívül képsorozat készül Petőfi életútjáról, munkásságáról. Ez nem hiányozhat egyetlen könyvtárból sem.

A könyvtárak legyenek *hozzaértő és kezdeményező műhelyei* az új Petőfi kultusz kibontakoztatásának. Szorgalmazzák, hogy Petőfi életének minden helyi kapcsolata fel legyen tárva és közkinccsé váljék. Óvakodjanak attól, hogy csupán rutinmunkát végezzenek ezen a téren.

A Petőfi Emlékbizottság központi tervében van egy ránk vonatkozó megítéző javaslat is. Alakítsunk ki *Petőfi emlékkönyvtárat* azokon a helyeken, ahol Petőfi járt és alkotott. Gyönyörű feladat ez: új könyvtárat létesíteni, vagy a régit felújítani, méltóvá tenni Petőfi emlékéhez. Jelenlegi körülményeink között nem kis munka ez, de reméljük, hogy hivatalos gondoskodás és társadalmi segítség révén néhány városban, községben Petőfi emlékkönyvtár létesítésével is emelhetjük az évforduló ünnepi fényét. (pr)

Korda Béla ex librise

Adalék a Tanácsköztársaság könyvtárügyéhez

A Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 25-én kelt IV. számú rendeletével a proletárhatalom védelmére forradalmi törvényszékeket állított fel.

A legnagyobb, a vezető szerepet betöltő Budapesti Forradalmi Törvényszék március 26-án kezdte meg működését. (Bónis György: Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék történetéhez — Levéltári Közlemények, 1959.)

A statáriális jellegűnek elgondolt bíróság egyaránt foglalkozott politikai és rendes bűnügyekkel, egyaránt töltött be megtorló és javító-nevelő funkciót. Egyszerre érvényesült munkájában a proletárdiktatúra következetes szigora és mélyseges humanizmusa.

A polgári bíróságok számára ismeretlen funkció betöltése — a tettes megjavítása, a társadalom hasznos tagjává nevelése —, új típusú intézmények, módszerek, eljárások és eszközök alkalmazásának egész sorát igényelte. Közöttük a könyvtárét is. Ezt bizonyítják a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárában most előkerült „A Budapesti Törvényszéki Fogház Könyvtára” és a „Budapesti Forradalmi Törvényszék Fogháza” feliratú pecsétekkel ellátott füzetes kiadványok.

A felvágatlan példányok az új fogházi könyvtár létrehozásának egy mozzanatáról, „A Budapesti Törvényszéki Fogház Könyvtára” állományának kiegészítéséről tanúskodnak, mellyel párhuzamosan meghatározott szempontú válogatás, kiemelés is történtett.

A szegedi könyvtárban töredékben meglevő anyagot — nyolc füzet összesen 372 példányban — minden bizonnyal a korabeli forradalmi események és dokumentumok megismertetésére, megértésére szánták. A kiadványok többsége a „Kommunista Könyvtár” füzet sorozatból, az első hazai kommunista kiadványok közül származik. Ezek kerülhettek elsőként az újjáalakuló könyvtárba. Erre utal az a tény, hogy csaknem valamennyin még „A Budapesti Törvényszéki Fogház Könyvtára” feliratú pecsét található:

[BUHARIN, Nikolaj] BUCHARIN, Nikolaj

Osztályharc és forradalom Oroszországban. Ford. Szamuely Tibor. 2. (magyarországi) kiad. Bp. 1919, KMP. 42 példány

[BUHARIN, Nikolaj]...

A Kommunisták (bolsevikiek) programja. Ford. Rudnyánszky Endre. 3. magyarországi kiad. Bp. 1919, KMP. 11 példány

KUN Béla

Ki fizet a háborúért? Bp. 1919, KMP. 59 példány

LENIN, [Vladimir Il'ics] N.

Állam és forradalom. Ford. Rudas László. Bp. 1919, KMP. 29 példány

Mi a Tanácsköztársaság? 2. magyarországi kiad. Bp. 1919, KMP. 71 példány

[PANNECOCK] PANEKOEK Antal

A zsákmány felosztása. Ford. Nánássy László. 2. (magyarországi) kiad. Bp. 1919, KMP. 56 példány

Feltehetően időközben készült el a fogház új pecsétje, s Buharin „A kommunisták (bolsevikiek) programjának további 19 példányát már — a következőkkel együtt — ezzel látták el.

BÖHM Vilmos

A háborús korszak bűnei. A nyomorúság Magyarországa. Bp. 1919, Népszava. (Szocialista agitációs iratok 25.) 62 példány

KAUTSKY, [Karl] Károly
Marx Károly történelmi jelentősége.
Ford. Garami Ernő. Bp. [1919], Népszava. (Munkáskönyvtár 15.)

23 példány

A füzeteken található pecsétek külön is figyelmet érdemelnek, különösen az

utóbbi, a „Budapesti Forradalmi Törvénytörvényesek Fogháza” feliratú, amely nem szerepel Réti László nagyszabású tanácsköztársasági gyűjteményében. (Réti László: A Magyar Tanácsköztársaság központi szervei és pecsétjeik. Bp. 1970.)

Kormányos András

Felvétel az egyetemi könyvtár szakra

Ismeretes, hogy az egyetemi könyvtár szakon 1971 szeptemberében az ötéves nappali tagozaton 30, a hatéves, kétszakos levelező tagozaton 32, a hároméves, egyszakos kiegészítő tagozaton 15, a kétéves kiegészítő tagozaton pedig 18 hallgató kezdte meg tanulmányait.

A *nappali* tagozat újból ötéves lett. Közvetlenül a könyvtár szakra lehet felvételt kérni és a könyvtár szak mellé egy másik bölcsészettudományi vagy természettudományi tanári szakot kell felvenni.

Mivel a tudományos és szakkönyvtáraknak, továbbá a különböző dokumentációs központoknak és tájékoztató irodáknak, amelyekben az egyetemet végzett könyvtárosok nagyobb része elhelyezkedik, elsősorban idegen nyelveket ismerő és a természettudományok területén járatos munkatársakra van szükségük, mind az egyetemi felvételnél, mind az elhelyezkedésnél kedvezőbb a helyzetük azoknak, akik a könyvtár szak mellé valamely idegen nyelvet és irodalmat (angolt, franciát, orosz, németet), vagy természettudományi szakot (elsősorban matematikát, fizikát, kémiát, biológiát) választanak másik szaktárgyul. A könyvtár szakon végzett hallgatók az államvizsga letétele után könyvtáros oklevelet és a másik szaknak megfelelő középiskolai tanári oklevelet kapnak. Az elmúlt években végzett hallgatók nagy többsége könyvtárosi, bibliográfusi vagy dokumentáló munkakörben helyezkedett el. A munkavállalási lehetőség e területeken kedvező, az egyetemre bejelentett és meghirdetett állások száma mindig meghaladta (jelenleg is meghaladja) a végző hallgatók számát.

A jelentkezőknek a két választott szaktárgyból (könyvtár és a másik szak) írásbeli és szóbeli felvételi vizsgát kell tenniük. A felvételi pályázatot a középiskolák útján kell benyújtani. A felvételt tudnivalóit a „Tájékoztató a felsőoktatási intézményekről” (1972) c. kiadvány tartalmazza.

A *levelező* tagozatra azok a könyvtárosok, bibliográfusok és dokumentálók, illetve könyvkiadói és könyvterjesztői

dolgozók jelentkezhetnek, akik középszintű érettségi vizsgát tettek. Előnyben részesülnek, akik valamely felsőfokú szakképzést kívánó munkakörben dolgoznak. A Bölcsészettudományi Kar levelező tagozatán a képzési idő 6 év, és a képzés kétszakos. A könyvtár szakra jelentkezők másik szakként a magyar nyelv és irodalom vagy a történelem szakot választhatják. A két választott szakból írásbeli és szóbeli felvételi vizsgát kell tenniük, amelyre június legvégén, július elején kerül sor.

A könyvtárszak *kiegészítő* tagozatára azok jelentkezhetnek, akik valamilyen egyetemi vagy egyetemi jellegű főiskolai (pl. képzőművészeti, zeneművészeti főiskolai) oklevéllel rendelkeznek, s akik könyvtárosi, bibliográfusi, dokumentáló, illetve könyvkiadói vagy könyvterjesztői munkakörben dolgoznak. E tagozat egyszakos és a képzési idő 3 év. Felvételi vizsgát nem kell tenni, a Bölcsészettudományi Kar Dékáni Hivatala és a Könyvtártudományi Tanszék a jelentkezési lapok és esetleges személyes beszélgetés alapján dönt a felvételről.

A könyvtárszak *továbbtanuló* tagozatára azok jelentkezhetnek, akik a debreceni, illetve a szombathelyi tanítóképző intézetben könyvtárosi és népművelői oklevelet szereztek, felsőfokú munkakörben dolgoznak, munkakörük ellátásához egyetemi szakképzésre van szükségük, s ezt a foglalkoztató intézmény indokolja. A továbbtanuló tagozaton a képzés egyszakos, 2 éves. A jelentkezőknek felvételi vizsgát nem kell tenniük, felvételükről ugyancsak a jelentkezési lapok és személyes beszélgetés alapján történik döntés.

A levelező, kiegészítő és továbbtanuló tagozatra a felvételi kérelmet 1972. május 15-ig kell beküldeni. További útmutatást a felvétellel kapcsolatban a „Tájékoztató a felsőoktatási intézményekről” (1972) c. kiadvány nyújt.

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Könyvtártudományi Tanszék

Egyéves gyerekkönyvtáros továbbképző tanfolyam

A gyerekkönyvtárosok fő feladata a nevelés, s e feladat a maga sokrétűségében és sajátosságában is egyértelműen és világosan meghatározható. Olvasóregük, a 6—14 éves korosztály zárt kategória, s egységes olyan szempontból, hogy valamennyien általános iskolai tanulók, akik intézményes nevelésben részesülnek. A körükben végzett könyvtári nevelőmunka jelentőségét aláhúzza az a tény, hogy ez az életszakasz, amelyben a gyerekkor kiteljesedik, a serdülés éveiben pedig — amelyet Tolsztoj az ember második születésének nevezett — mindenre fogékonyan, ellentmondások küzdelmében alakul ki az egyéniség, az ember fejlődését egész életre szólóan meghatározva.

Az a tény, hogy a gyerekkönyvtárak olvasói iskolások, a könyvtár nevelő tevékenységének az iskolához való szűkszerű kötődését igényli. De egyúttal a gyerekkönyvtáros önálló, szabad szárnyalását is ahhoz, hogy felfedeztesse olvasóival a világot, formálja szemléletüket, magatartásukat, érlelje pályaválasztásukat, s nem utolsósorban segítse a hátrányos helyzetben levő tanulókat.

Gyerekkönyvtárosnak lenni tehát a könyvtárosságon belül is önálló hivatást jelent. Hazánkban több száz könyvtárosi szakképzettséggel rendelkező fiatal, hivatástudattól fűtött gyerekkönyvtáros működik az egyre szaporodó önálló gyerekkönyvtárakban és -részelekben. A hivatásukhoz szükséges különleges szakképzést azonban könyvtárosképzési rendszerünk egyetlen szintjén, illetve formájában sem sikerült eddig megoldani.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában évek óta rendszeresített továbbképzés, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által szervezett, vagy helyi kezdeményezésekből született, a tanácsi hálózat egészét átfogó továbbképzési konferenciák sokat segítettek a gyerekkönyvtárosok fejlődésében, a rendszeres gyerekkönyvtárosi szakképzést azonban nem pótolhatták. Ezért bízta meg a Művelődésügyi Minisztérium közművelődési főosztálya a Könyvtártudományi és Módszertani Központot egyéves gyerekkönyvtáros továbbképző tanfolyam szervezésével. A 180 órás tanfolyam 1970 novemberében indult és 1971 decemberében fejeződött be. Programjában mindazok a szakismeretek szerepeltek, amelyek a könyvtárosi szakképzettséggel már rendelkező könyvtárosoknak a gyerekkönyvtárosi

hivatáshoz, nevelő tevékenységükhöz a speciális szakképzés többletét adták. A hallgatók hivatása három egész napos konferencián vettek részt, s a három részre tagolt program szerint egy-egy rész lezárása után annak tananyagából vizsgáztak. A három témakör valamelyikéből, az oktatók által ajánlott vagy önállóan választott témából minden hallgató szakdolgozatot készít ez év májusáig. A továbbképző tanfolyamot végzett gyerekkönyvtárosok a három vizsga eredményének és a szakdolgozat minősítési átlagának megfelelő bizonyítványt fognak kapni. A program három része: pszichológia-pedagógia-szociológia; gyerekirodalom; gyerekkönyvtár. A tananyag összeállításának fő szempontja volt, hogy a hallgatók a segéd tudományokból — az általános alapismereteket a szükséges mértékben megkapva — azokat az ismereteket szerezzék meg, amelyek az adott olvasói korosztályra alkalmazhatók. A program felépítésében az a törekvés érvényesült, hogy az a segéd tudományoktól a gyerekkönyvtártanhoz vezessen, s így a hallgatók fokozatosan és folyamatosan alkalmazni tudják a korábban már tanultakat is.

A tanfolyam gyakorlatában helyesnek bizonyult ennek a didaktikai alapelvnek az alkalmazása. Kovács Máté professzornak az egész tanfolyam témakörét átfogó bevezető előadását a tananyag sorrendjéhez igazodó, magas színvonalú tudományos, irodalmi, művészeti, oktatás- és művelődéspolitikai, szakmai előadások követték, amelyek az elméleti témákat életközbe hozták a gyerekkönyvtárosok számára. Neves szakemberek — közöttük néhány külföldi is — 56 előadást tartottak a tanfolyam ideje alatt.

Az előadásokat követő konzultációkon, élénk vitákon, a szemináriumokon és a vizsgákon egyaránt érzékelhető volt a gyerekkönyvtárosok fokozatosan erősödő tudatossága és biztonsága mindabban, amit sokrétű tevékenységük során eddig ösztönösen végeztek.

A rendszeres kiscsoportos szemináriumi foglalkozásokon részben az előadások anyagát, részben a programban megadott új témákat dolgozták fel, amelyekre az ajánlott irodalomból készültek. A szemináriumok kötetlen vitáiban közelítették az elméletet gyakorlati munkájukhoz.

A hallgatók meglátogattak iskolai és tanácsi gyerekkönyvtárakat is. A tanfo-

lyam harmadik szakaszában, a gyerek-könyvtárban témakörében a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyerekkönyvtáraiban folytak a szemináriumok. Külön kell szólni azokról a sikeres bemutatkozó csoportos gyerekfoglalkozásokról, amelyeket az utolsó konferencián a fővárosi gyerekkönyvtárak legjobbjai szerveztek a vidékieknek, s amelyeknek szinte viszonozásaként a Szolnoki Megyei Könyvtár gyerekkönyvtára a tanfolyam egész hallgatóságát meghívta a szolnoki Szigligeti Színházban „Szabálytalan gyermekműsor Weöres Sándor verseiből” címmel szervezett játékos irodalmi műsorára.

A hallgatók három vizsgát tettek a tanfolyamon. Eredményeik azt mutatták, hogy komolyan és szorgalmasan készültek a bőséges kötelező és ajánlott szakirodalom, valamint a számukra kiadott 17 új jegyzet és az előadások alapján.

Teljesítményük több volt lelkiismeretes „iskolás” felkészülésnél: sajátjukká érett, gyakorlatukban alkalmazható tudásról adtak számot.

A szakdolgozatok készítése még folyik. Remélhető, hogy színvonaluk méltó lesz a hallgatók eddigi teljesítményéhez. Csupán néhány jellemző adat ezzel kapcsolatban: A szakdolgozati témák közül a hallgatóknak csak valamivel több mint 20%-a választott könyvtártani témát, a többiek részben a pszichológia-pedagógia, részben a gyerekirodalom területéről vállalkoztak szakdolgozat készítésére.

Az egyéves gyerekkönyvtáros továbbképző tanfolyam híre elterjedt az országban, érdeklődést keltett. Erdemesnek látszik tehát a közeljövőben a tanfolyam ismételt megszervezése.

Vadász Ferencné

Alapfokú és továbbképző könyvtárosi szaktanfolyamok az élelmiszergazdasági hálózatban

A Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár — mint a mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszeripari könyvtárak hálózati központja — a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztériumhoz tartozó oktatási intézmények, kutatóintézetek, vállalatok rész- és mellékfoglalkozású könyvtárosai részére az 1971/72. évben is szervez alapfokú könyvtárosi tanfolyamokat. Tekintettel a jelentkezők nagy számára (kb. 160 fő), valamint a küldő szervek eltérő szakmai jellegére, a tanfolyamra három alkalommal, különböző időpontokban kerül sor.

A tanfolyamok célja, hogy a résztvevők megszerezzék a könyvtári-dokumentációs alapismereteket és bizonyos tudnivalókat a gyakorlatban is elsajátítsanak.

A tanfolyam tananyaga az 1971-ben kiadott *Mezőgazdasági szakkönyvtári alapismeretek* c. jegyzet, melyet a jelentkezők előzetesen megkaptak.

A tanfolyamot első alkalommal 1971. november-december hónapban rendeztük meg; ezen 40 hallgató vett részt, közülük 38 kapott bizonyítványt.

1972. január 3. és 7. között 5 napos bentlakásos tanfolyamot tartottunk a tatabányai Mezőgazdasági Szakmunkásképző In-

tézet kollégiumában a tárcához tartozó szakközépiskolák és szakmunkásképző intézetek kb. 50 pedagógus könyvtárkezelője részére. A tanfolyam programjába több előadás és kulturális esemény beiktatásával az illetékes megyei szervek is bekapcsolódtak.

Ebben az évben először továbbképző tanfolyamot is rendez az Országos Mezőgazdasági Könyvtár a hálózati könyvtárakban dolgozó könyvtárosok, illetve dokumentátorok számára.

A továbbképző tanfolyam előadásai tájékoztatás- és könyvtárgépesítési kérdésekkel foglalkoznak. Így egyebek között az információkereső rendszerrel, a kézi-lyukkártyák elvével, alkalmazásával, a komplex könyvtárgépesítéssel. Az előadássorozat hat előadásból és egy tapasztalatcsere látogatásból áll. Havonta egy alkalommal kerül sor egy-egy előadásra. Az előadásokat konzultáció követi. A téma iránti nagy érdeklődést a tanfolyamra jelentkezők és résztvevők magas száma is jelzi.

A harmadik tanfolyamot 1972. március-április hónapokban rendezzük meg.

Vörös Györgyné —
Billédi Ferencné

az AGROINFORM főkönyvtárosai

Kötelező és ajánlott irodalmi művek egy fővárosi kerület általános iskoláiban

1971 novemberében Budapest II. kerületében egy országos, reprezentatív felmérés részeseiként általános iskolai kötelező és ajánlott olvasmányok ellátottságára vonatkozó adatokat gyűjtöttünk. A kerületi tanács oktatási osztálya által irányított vizsgálódás az iskolai könyvtárakon kívül a tanulók otthoni könyveire is kiterjedt.

Az általános iskolák 4—8. osztályaiban a kötelező és ajánlott könyvek száma: 17. Ebből egy a 4. osztályos tanulók, 4—4 könyv pedig az 5—8. osztályos tanulók számára van tantervileg előírva. Feltűnő, de bizonyos értelemben várható volt Gárdonyi: Egri csillagok és Molnár: A Pál utcai fiúk c. művének igen kedvező ellátottsági mutatója, de Möricz: Légy jó mindhalálig és Jókai: A kőszívű em-

ber fiai c. művének magas példányszáma is. Ugyanakkor meglepőnek tartottuk a hetedik és nyolcadik osztályra előírt 3—3 könyv alacsony példányszámát, valamint Gajdar, Katajev és Hegedűs Géza műveinek a példányszámokban tükröződő népszerűtlenségét.

A beszerzés tervszerűtlenségére jellemző, hogy a kerület 17 általános iskolája közül hét helyen Tatay: Puskák és galambok, tíz helyen Gogol: Revizor, öt helyen Mikszáth: A gavallérok, két-két helyen Gajdar: Timur és csapata, Mikszáth: A beszélő köntös c. műve, négy helyen pedig 1—1 más kötelező olvasmány hiányzik az iskolai könyvtárból. A kötelező olvasmányok kerületi teljes ellátottsági helyzetét táblázatunk mutatja:

Osztály	A könyv címe	A könyvek száma			Az évfolyam kerületi létszáma	100 tanulóra jut
		a tanulók saját könyvtárában	az iskolai könyvtárakban	összesen		
4.	Móra: A kincskereső kisködmön	621	279	900	1255	72
	Molnár F.: A Pál utcai fiúk	620	209	829	840	98
	Gajdar: Timur és csapata	233	131	364		43
	Móra: A rab ember fia	377	122	499		59
Fekete: Túskevár	474	162	636	75		
6.	Gárdonyi: Egri csillagok	669	348	1017	857	118
	Hegedűs: Erdőn túli veszedelem	225	132	357		42
	Defoe: Robinson Crusoe	448	142	590		70
	Katajev: Távolságban egy fehér vitorla	169	261	430		50
8.	Jókai: A kőszívű ember fia	605	150	755	928	81
	Mikszáth: A beszélő köntös	353	71	424		45
	Hollós-Körvin: A Vöröstorony kincse	215	111	326		35
	Beecher-Stowe: Tamás bátya kunyhója	425	155	580		62
8.	Möricz: Légy jó mindhalálig	744	193	937	1007	93
	Mikszáth: A gavallérok	252	57	309		30
	Tatay: Puskák és galambok	340	59	399		39
	Gogol: A revizor	144	23	167		16

A táblázat világosan utal a tudatos könyvtárfejlesztés szükségességére. De ebből a képből kirajzolódik a helytelen beszerzés ténye is. Az iskolai, és főleg az általános iskolai könyvtárakban nem tehetünk különbséget — legalábbis ilyen mértékben nem! — az egyes művek be-

szerzése között. A legnagyobb példányszámú Egri csillagokból 118%-os az ellátottság, 348 kötetet találunk belőle az iskolai könyvtárakban, de a Revizor-ból csak 23-at, s ez az előbbinek csupán 6,6%-a. Vagy igen alacsony példányszámú még két nyolcadik osztályos és egy

hetedik osztályos kötelező és ajánlott olvasmány is. (Gogol: Revizor, Mikszáth: A gavallérok, A beszélő köntös.)

Ha az egyes osztályok első helyen álló könyveinek nagy példányszámához az iskolák körzetében levő gyermekkönyvtárak könyveit is számítjuk, akkor indokolatlannak tartjuk a magas iskolai kötettszámokat. A tanulók saját könyvtárában levő egy-egy mű dicséretesen magas számában, jól tudjuk, az iskolák nevelőinek és a szülőknek egybehangolt nevelő tevékenysége is tükröződik.

Az iskolai könyvtárak kötettszámaiban tapasztalt nagy eltérések (a 348 és 279-cel szemben 57, illetve 23) viszont a jövő feladataira figyelmeztetnek. Hogy csak egyet említsünk: ha a nyolcadik osztályos könyvek közül A gavallérok, Puskák és galambok, valamint a Revizor kötettségét a „Kincskereső” és az „Egri csillagok” iskolai kötettségének középértékére emelnénk — 313 példányra —, akkor a következő tanévben, az idei hetedikes tanulólétszámot — 928 — figyelembe véve a mostani 16, 30 és 39 százalékos ellátottságot 50, 61, 70 százalékra emelhetnénk, s ez lehetővé tenné a művek zavartalan elolvasását.

Iskolánként 15—15 könyvet kellene beszerezni. Állíthatjuk: *2—3 év alatt a jelenlegi és általában alacsonynak mondott költségvetési keretből is véglegesen megoldhatnánk az iskolai könyvtárak kötelező olvasmányokkal való ellátásának gondját, mert az 5—7. osztályokban jóval kevesebb hiányt kell pótolnunk.* S ha figyelembe vennénk — amire több iskolánál igen jó tapasztalatunk van — a területi könyvtárak állományát és jobban serkentենék a tanulók szüleit a kötelező és ajánlott könyvek vásárlására, az „okos ajándékozásra”, akkor ezzel egyidőben a tanulók olvasómozgalmát szolgáló egyéb művek beszerzése is le-

hetséges volna. Egymaga sem az iskolai könyvtár, sem a család nem képes megoldani a feladatokat!

Megvizsgáltuk az évfolyamonkénti ellátottságot is. Eszerint az ellátottság a harmadik osztálytól fokozatosan csökken 80 százalékról — 70, 70, 55-ön át — 43 százalékra. Csupán egyetlen iskola van, mely minden évfolyamban eléri, illetve meghaladja a kerületi átlagot.

A vizsgálat után igazgatói értekezleten hívtuk fel az iskolák vezetőinek figyelmét, hogy elemezzék — most már a kerületi eredmények birtokában — saját helyzetüket és vonják le a megfelelő következtetéseket. Ugyanis más-más feladatot adnak azok az iskolák, amelyekbe zömmel fizikai dolgozók gyermekei járnak és azok, amelyekbe nagyrészt vagy teljesen nevelőotthoni gyermekek, illetve azon iskolák tanulói járnak, ahol az előbb említett kategóriákat csak 8—20 százalékban találjuk.

Végül megvizsgáltuk az egy tanulóra jutó könyvtárlagot (a saját és az iskolai könyvtári könyvek számát tekintve), figyelembe véve mind az öt évfolyamot. Ebből például az derült ki, hogy a legjobb ellátottságot mutató iskola a tanulók létszámához képest a legkisebb iskolai könyvtárral rendelkezik, már ami a kötelező és javasolt könyveket illeti. Vagy, hogy a legjobb eredményt felmutató iskolai könyvtár ott működik, ahol egy-egy tanulóra a legkevesebb könyv jut.

Tudjuk, az olvasóvá nevelésnek — egyik legfőbb célkitűzésünknek — a kötelező és ajánlott olvasmányok elolvasása csak az első lépcsőfoka. De lehetőséget kell biztosítanunk rá, hogy erre a lépcsőfokra mindenki felléphessen.

Reviczky Béla
tanulmányi felügyelő (Bp. II. ker. Tanács
oktatási osztály)

Egy új könyvtár első fél éve

A Könyvtáros 1971/8. száma beszámolt arról, hogy a Somogy megyei *Csokonyavisontán* 1971. június 13-án felavatták a község legszebb létesítményét, a szocialista kultúrájának közös összefogással épült szép otthonát, a könyvtárat.

Csokonyavisonta kulturális életében új korszakot nyitott a könyvtár megjelenése, hiszen az korábban eldugott, sötét helyen működött, helybenolvasási lehetőség egyáltalán nem volt benne. Művelődési ház, kulturálódási-szórakozási lehetőség a környéken nincs. A könyvtár augusztus 1-én kezdte meg önálló, tervszerű munkáját.

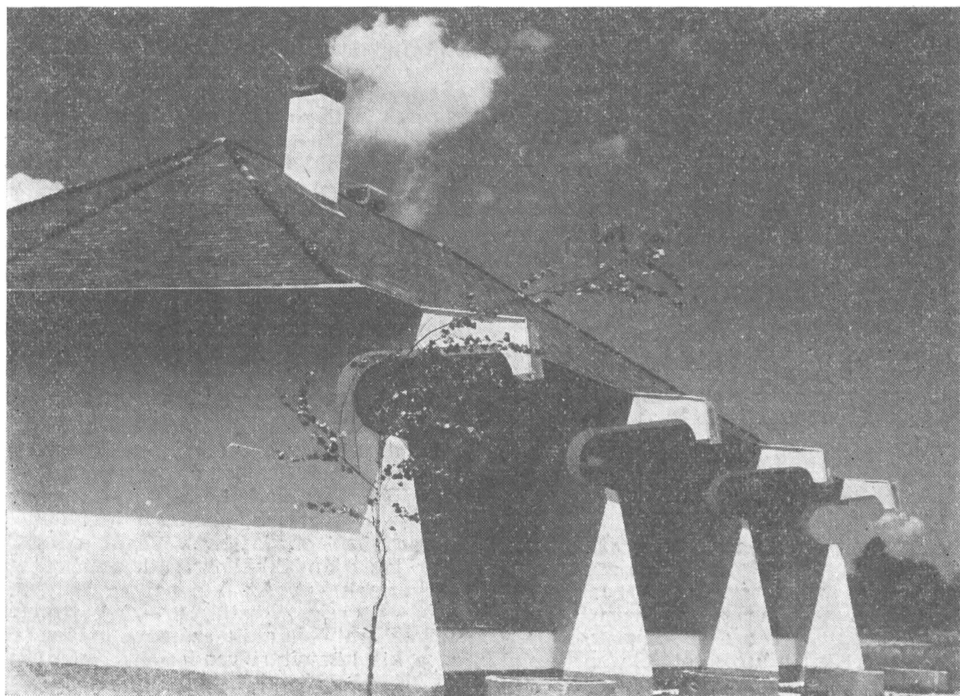
A könyvtár birtokbavétele

Az első fontos teendő a könyvtár „bevezetése” volt a falu köztudatába. Az intézményt az avatás alkalmával nagyon sokan megnézték, azonban használatától idegenkedtek. Szükség volt a személyes beszélgetésre, meggyőzésre ahhoz, hogy a könyvtár rendszeres látogatása meg-

kezdődjék. A helybenolvasás megszerettetése is gondot okozott. Falun még nagyon éles a határ a hétköznap és vasárnap között öltözködésben is. Az öreg bácsikák, akik otthon a „tisza szobába” csak vendégvárás esetén vagy csak egy-egy ünnepen mentek be, nehezen s félve foglaltak helyet a kényelmes fotelokban. De lassacskán megértették, hogy a könyvtár oértük van, szórakoztatásukra, műveltségük fokozására szolgál.

A könyvtárat elsőként a gyermekek vették birtokukba. Nehéz volt megtalálni a helyes utat — mint kezdő népművelőnek —, hogy a kis olvasók a könyvtárat ne játszótérnek tekintsék, de mégis ott-hon érezzék magukat benne.

Az első csoportos foglalkozásra egy, 2—4. osztályos tanulócsoport részére megtartott környezetismereti órán került sor. Az óra anyaga: *Ismerkedés a könyvtárral*, a könyvtárba iratkozás rendje. A gyermekeknek nagyon tetszett a könyvtár, mindnyájan tagjai lettek, s azóta is rendszeresen látogatják. Az óvoda nagycso-

A gyermekrészleg (Jávori Béla felvételei)

portosainak látogatása is eredményes volt. Azon kívül, hogy a gyermekek jól érezték magukat a mesedél előtt, megismerték a könyvtárat, s a következő vasárnapokon követelték szüleiktől az újbóli látogatást, amely nem egy esetben egy-egy felnőtt olvasó megnyerésével is járt.

Október hónapban a gyermek- és ifjúságvédelmi napok keretében mesedél-utánt tartottunk. Nevelési célkitűzés a szabad idő helyes felhasználása volt. Ugyancsak a gyermek- és ifjúságvédelmi napok idején rendeztük meg klubdélutánunkat, amelyen az általános iskolás gyermekek saját szórakoztatásukra rövid műsort adtak, zenét hallgattak, s hogy az összejövetel még felejthetlenebb legyen, citromos teát és süteményt is kaptak. Jól szórakoztak, s közben meghallgatták, hogyan kell helyesen, értelemmel olvasni.

Vasárnaponként — mint mondtam — egyetlen kulturálódási-szórakozási lehetőség a könyvtár. A község fiatalsága itt jól érzi magát, szívesen látogatja intézményünket. 30—40-re tehető azoknak a fiataloknak száma, akik rendszeres látogatók. A könyvtárban olvasnak, rejtvényt fejtenek, zenét hallgatnak, tv-t néznek vagy egy-egy társasjátékkal játszanak. A fiatalság összetétele az iskolai végzettség szempontjából eléggé változa-

tos. Van 1—2 érettségizett, 5—6 középis-kolás, 10—15 ipari szakképzettséggel rendelkező, a többi a nyolc általános iskolai osztályt végezte el vagy ennél kevesebbet.

A fiatalság köréből énekkart alakítottunk, amely a könyvtárban a kölcsönzés befejezése után heti két alkalommal gyakorol, s a körzeti kulturális seregszemplén is fellép. Ha szereplésünk eredményes lesz, a kart *Röpülj páva körre* szélesítjük. Az énekkar vezetője ének-zene szakos általános iskolai tanárnő.

A fiatalság szórakoztatása, s műveltségi szintjének emelése érdekében megalkotjuk az *ifjúsági klubot*, melynek keretében az érdeklődésnek megfelelő előadás-sorozat indul. A gyermekolvasók részére havonta egy alkalommal mesedélutánt tartunk.

December 24-én délután fenyőünnepélyt rendeztünk. A fenyőfát a KISZ-esek díszítették fel meglepetésképpen a gyermekeknek. Rövid, de nagyon kedves kis műsort tanultak be a gyerekek, majd utána közösen megnéztük a Melyiket a kilenc közül c. diafilmet. Végül a KISZ-esek kis ajándékkal üdvöztették meg a gyermekeket. Az ünnepélyen 70 gyermek vett részt, köztük 15—20 hátrányos helyzetben élő, akik számára talán csak ez a kis könyvtári rendezvény jelentette az ajándékozás, a szeretet ünnepét.

Eredmények és tervek

Könyvtárunknak az avatáskor a község 2721 lakójából 564 (20,7%) olvasója volt. Ebből 213 gyermekolvasó. Jelenleg (december 31-i állapot) a könyvtárnak 828 olvasója van, közülük 284 a gyermekolvasók száma. Az olvasói arány tehát 30,3%-ra emelkedett.

Az olvasók általában a szépirodalmi könyveket kedvelik, de ajánlásra szívesen olvasnak ismeretterjesztő könyveket is. Igen kedveltek az útleírások, az egészségügyi, a háztartási könyvek, a technikai szakkönyvek, s szépen gyarapszik a politikai, társadalomtudományi, művészeti könyveket olvasók száma is.

A kézikönyvek, lexikonok használatáról az általános iskolások tájékoztatást kaptak. Úttörőfoglalkozásaikat rendszeresen a könyvtárban tartják, s vállalt feladataikat (akciók, kutatások, történelmi eseményekre, híres emberekre vonatkozó adatok gyűjtése) e könyvek segítségével oldják meg. A kulturális seregszemlére való felkészülést nem egyszer a könyvtárban tartották; magnetofon szalagra rögzítették, s értékelték saját előadásukat.

A Hazafias Népfront nőbizottsága és a Vöröskereszt rendezésében egészségügyi előadást tartott a körzeti orvos, aki előzőleg a könyvtár állományában levő egészségügyi könyvekből kiállítást készített.

1972-re szóló munkatervünket a Végrehajtó Bizottság jóváhagyta. Terveink nagyok, közülük csak a legfontosabbakat említjük: irodalmi klub alakítása az ifjúság köréből (előbb már említettük); mesedélután az általános iskolásoknak (havonta); az értő olvasók nevelése érdekében olvasmányélmény-rajzverseny; vi-
taest egy-egy könyvről.

A kölcsönzést lehetőleg úgy irányítjuk, hogy 1—1 olvasóra 18—20 elolvasott könyv jusson egy-egy évben, s ezek 20%-a ismeretterjesztő irodalom legyen. (Az 1971-es, könyvtári szempontból csonka esztendőben egy olvasóra 11 kötetes forgalom jutott, és a kölcsönzött könyvek 15%-a volt ismeretterjesztő, illetve szakirodalom.)

Író—olvasó találkozót szervezünk és az ünnepi könyvhét megrendezéséből is kivesszük részünket.

Az olvasókörnek Csokonyavisontán hagyományai vannak. Az elsőt a múlt század végén Szalóky Dániel tanító és könyvtáros alakította meg. Az 1930-as években az olvasókör feloszlott, azóta nem is működik. A könyvtár állandó olvasóiból sajátos formában szeretnénk ismét megalakítani. Minden hónapban egyszer találkozunk. Az olvasókör lenne a

könyvtár tanácsadó bizottsága, mely beleszólna abba is, milyen könyveket rendeljünk. Egy-egy ilyen olvasóköri összejövetelre egy-egy író, vagy költőt, járási, vagy megyei előadót is meghívánk.

Könyvtári névadásra is készülünk 1972-ben! Névadónknak az olvasókör megalakítóját, Szalóky Dánielt választottuk. A csokonyavisontai temetőben van sírja, melynek gondozását a könyvtár olvasói vállalták.

Munkánkhoz a segítséget a községi tanácstól a legmehszebbmenőig megkapjuk. Könyvbeszerzésre 1972-re 15 000 Ft-ot adtak. A könyvtár teljes költségvetése 99 000 Ft. Intézményünkben 26 féle újság és folyóirat (ebből 3 napilap) áll az olvasók rendelkezésére. Több olyan olvasónk is van, aki a kölcsönzött könyvet hazaviszi, de nap mint nap eljár a könyvtárba újságot olvasni.

Eredményes munkánkhoz feltétlenül szükséges a tanácson kívül a községben levő valamennyi intézmény, gazdaság, tömegszervezet segítsége, együttműködése. Szoros kapcsolatot létesítünk velük.

Horváth Jánosné

községi könyvtáros, Csokonyavisonta
(Somogy m.)

Ferenecy Béni „Fuvolózó” c. rajza

Kérdezz – felelek

B. GY. VÁROSI KÖNYVTÁRIGAZGATÓ KÉRDEZI:

Egyik részfoglalkozású dolgozónk, akinek szerződése heti 24 órás munkaidőt ír elő, de aki munkáját nem napi négy órás beosztásban, hanem hetenként négy napon át napi hat órás munkaidőben végzi, mint a szombathelyi Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakának levelező hallgatója tanulmányi és vizsgaszabadságát csak azokon a napokon szeretné kivenni, amelyekben ténylegesen is dolgozott. A szerződés értelmében a könyvtárvezetőnek joga van arra, hogy a dolgozóval a kikötött heti 24 órás munkaidőt napi négy órában dolgoztassa le. Felvilágosítást kérünk arról, hogy a fenti esetben a dolgozónak összesen mennyi tanulmányi, vizsga- és rendes szabadság jár?

DR. LUGOSI ANDOR, A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM MUNKATÁRSA VÁLASZOLJA:

A 6/1967. (X. 8.) MŰM számú rendelet 14. §-ában foglaltak értelmében a szabadság kiadása tekintetében a hét minden napja munkanap a dolgozó heti pihenőnapját (amely általában vasárnapra esik) és a munkaszüneti napokat (Újév, Munka Ünnepe stb.) kivéve, függetlenül attól, hogy a dolgozónak a hét minden napján kell-e munkát végeznie. A fent közölteket a tanulmányi szabadságra is értelemszerűen alkalmazni kell.

A levélíró által említett dolgozót, mint levelező hallgatót tanévenként megillető 21 munkanap tanulmányi szabadságba (és az öt megillető évi rendes szabadságba) tehát nemcsak azokat a munkanapokat kell beszámítani, amely napokon munkát végez, hanem a hétnek mind a hat munkanapját.

Megjegyzem, hogy ha a szóban forgó dolgozót egy évnél rövidebb, határozott időre alkalmazták, nem adható ki részére több tanulmányi- és évi rendes szabadság, mint amennyi a könyvtárnál munkaviszonyban töltött idejével arányos.

A fentiek a levélíró által vizsgaszabadságnak nevezett kedvezményre nem vonatkoznak. Az idevonatkozó jogszabályi rendelkezés (a 15/1967. (XI. 18.) MŰM számú rendelet 5. §-ának (1) bekezdése) értelmében ugyanis mind az esti, mind a levelező tagozatokon tanulókat a vizsgákon való részvétel érdekében olyan mértékű szabad idő illeti meg, hogy a vizsga időpontjára az oktatási intézményhez beérkezhessenek és a vizsgán részt vehessenek.

Megjegyzem továbbá, hogy az említett tanulmányi kedvezmények (tanulmányi szabadság és szabad idő) teljes tartamára a dolgozót akkor illeti meg átlagkereset, ha

- a) a munkakörére jogszabály által előírt szakképzettségét szerzi meg, vagy
- b) a nappali tagozatos képzés befejezéséig előírt esti vagy levelező tagozatos képzésben vesz részt, vagy
- c) az intézménnyel tanulmányi szerződést kötött.

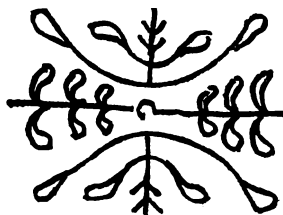
A fent közölt eseteken kívül is megilleti a dolgozót a tanulmányi szabadság teljes időtartamából hat munkanapra az átlagkeresete. Ilyenkor a tanulmányi szabadság többi munkanapja és a szabad idő teljes időtartama nem fizetett kedvezményként jár. A könyvtár azonban — ha rendkívüli méltánylást érdemlő ok forog fenn — ilyen esetében is megadhatja az átlagkeresetet — akár a tanulmányi szabadság és a szabad idő teljes időtartamára is.

A levélíró sem az érdekelt dolgozó munkaviszonyban töltött idejét, sem jelenlegi munkaviszonyának időtartamát, sem munkakörét nem tüntette fel, így arra a kérdésre, hogy a dolgozót hány nap rendes szabadság illeti meg, választ nem tudunk adni.

A SZEGEDI SOMOGYI KÖNYVTÁRBAN „Zeneszerző és közönsége” címűmel találkozók sorozata indult. Az első meghívott zeneszerző a fiatal, Erkel-dijas Durkó Zsolt, Szeged szülőtte volt. A könyvtár a

meghívóhoz bibliográfiát mellékel, melyben a szerző művei után a róluk készült tanulmányokat sorolja föl. A meghívót Ferenczy Béni „Fuvolázó” c. rajza díszíti.

(Lásd az előző oldalon)

Janus Pannonius

1434—1472

Bonfini, aki a magyar humanizmus első történetírója, s kit az egykorú Magyarországól legjobban a humanizmus jelenségei érdekelték, Janus Pannoniusról azt mondja, hogy nagy ékesszólásával és tanultságával kiváló, a latin és görög nyelvben igen „eruditus férfiú”. Ha az állam gondjaitól elvonhatta volna magát, olyan kiválóság lett volna, aki az ókor nagyjaival vetekszik. Ha latinul beszélt, azt lehetett hinni, hogy Rómában, ha görögül, hogy Athénben született. Tetteiben, beszédében semmi barbár nem volt található.

Janus Pannoniust, más néven: *Csezmiczai Jánost* nagybátyja, *Vitéz János valószínűleg olasz humanistává* neveltette. Amikor hívására huszonnégy éves korában hazajött, már politikai humanista volt. Itthon életében elszigeteltség és otthontalanság lett végzeté, a benne megnyilatkozó irodalmi tudatosságot csak halálában, századok múltával becsülték meg.

1434. augusztus 29-én született Verőce megyében, atyja ácsmester volt, anyja Vitéz János testvére. Nagybátyja, Vitéz János, akkor még váradi püspök, tizenhárom éves korában Ferrarába küldte tanulni, *Guarino* iskolájába, mely költőket és rétorokat nevelt. Janus Pannonius hét egész esztendőn át rajongva szeretett mestere házában lakott. Hamarosan nagy hírre tett szert rendkívüli tehetségével. Híret mestere, Guarino is szívesen terjesztette, mert ilyen föltűnő tehetségű tanítványa nem volt több. Ferrarában kötött barátságot a nála idősebb *Galeotto*val. 1452 januárjában a III. Frigyes császárral Rómába utazó V. László magyar királlyal is megismerkedett.

Két ízben látogatott haza Ferrarából. 1451 elején két hónapra, s ekkor hazulról *Aeneas Sylviustól*, a későbbi II. Pius pápától Martialis epigrammait kérte kölcsön. Aeneas Sylvius el is küldte neki azzal a tanáccsal, hogy okosabb lesz, ha Martialis helyett Krisztust tanulmányozza. Másodszer 1454 nyarán jött haza, de ősszel már nem Ferrarába Guarinóhoz, hanem Vitéz óhajára *Paduába* tért vissza, hogy ott a kánonjogot tanulmányozza. Itt *Andrea Mantegna* le is festette őt Galeotto társaságában. A kép elveszett, csak a művészhez 1485-ben írt elégiájából tudunk róla.

Janus Pannonius epigrammái túlnyomórészt a ferrarai évekből valók. Úgyisztén — egy híjával — nagyobb panegyricusai, két nagyobb s több kisebb epithalamiuma, menyegzőre írt verse is. Paduában epigrammát már keveset írt. De ott írta legnagyobb panegyricusát, egyik első pártfogójához és mecénásához, Marcellóhoz, Padua podestájához. Később, követjárása után latinra fordította az Iliász egy részét, Plutarkhosz egyik művét, Démoszthenész egyik filippikáját.

A reneszánsz költő nem a vallásból merítette ihletét. *Költészetéből hiányzik a középkori vallásos érzés, az egyház tisztelete is.* Egész sor verssel gúnyolta ki az 1450-i szentévre igyekvőket. „Özönlik a világ Rómába... Nem tudom, lesz-e hasznuk a hiszékenységből, a pápának bőven lesz, annyit tudok.” Úgy vélte, hogy senki sem lehet költő és vallásos ember egy-

Eszak-itáliai mester miniatúrája a XV. századi Tribrahus-kódexben

szerre. Később, püspök korában II. Pál pápáról, akit egykor nagy beszédben üdvözölt, írt csipkelődő epigrammákat.

Olvasói nem botránkoztak meg rajta. A ferrarai diák gyakran frivol, sőt obszcén verseket írt, de életmódja szinte feddhetetlen erkölcsi tisztaságú volt. Sikamlós verseit csak játéknak tekintette. Az ifjúkor tulajdona szerinte az irodalom, az *öregkoré lesz az erkölcs és a lelki üdvösség*. A kancelláriai humanizmus is szakított a vallás erkölcsi szigorával, ezt fölváltotta az államérek erkölcsstana, melynek alapelve a nemzetállamot képviselő fejedelem érdeke. Ha ez az érdek összeütközik az erkölccsel, akkor a szükségre hivatkozva az erkölcsöt mellőzik. De ha a nemzetállam érdeke egybeesik az egész kereszténység érdekeivel, mert mindkettőt a török fenyegeti, akkor — úgymond — mi a hazához és hithez sosem leszünk hűtelenek. A török ellen a segítséget nem a német császártól, hanem Itáliától, II. Piustól, Velencétől, Nápolyi Alfonz családjától várja. Humanizmus, kereszténység, olasz és magyar patriotizmus ölelkezik verseiben. Ezeket már itthon írta. Világosság, hazaszeretet, szubjektivitás jellemzik Janust.

1458 tavaszán letette a kánonjogi doktorátust. Majd utazás következett Firenzébe, Rómába, majd meg barátja, Galeotto szülővárosába, Narniba. Hazatérve Vitéz János váradi püspök vikáriusa lett, de 1459 tavaszán *Mátyás pécsi püspökké nevezte ki*. Váradtól szép költeménnyel búcsúzott, és 1459 telén késve távozott. A költő elbúcsúzott a váradi hévizektől, a gazdag könyvtártól, az aranyos királyszobroktól, melyeket a tűzvész sem tudott elpusztítani — de a török később igen —, s végül Szent László segítségét kérte.

Legtöbbet azonban ezután *Budán tartózkodott*, ahol a kancellárián dolgozott, diplomáciai leveleket fogalmazott. Nagy befolyású udvari ember lett. A velencei doge, a firenzei Signoria az ő közbenjárásával folyamodtak Mátyáshoz, még *Szécsi Dénes* esztergomi érsek is igénybe vette befolyását. Csakhamar betegeskedni kezdett. Egy szerfölött termékeny fáról szóló elégiája a gyümölcssei terhe alatt leroskadó fát beszélteti, és szimbolikusan veti föl a kérdést, nem volna-e jobb nem teremni és tovább élni? Anyja halálára írta egyik legszebb elégiáját. Anyja, a fáradhatatlan, örökké munkálkodó Borbála, az első magyar anya, kit költő fia megörökített. Janus később Mátyás táborában megbetegedvén, újra sokat foglalkozik a halállal. Panaszolja, hogy sok éneke még végső simításra vár, vagy félbe-szerbe hever. Félézer év távolából is *megrendítő korai búcsúja az élettől*.

Olaszországba vágyott vissza, s örült, ha olyannal beszélhetett, aki, mint *Kosztolányi György*, álmai földjéről érkezett Magyarországra. 1461-ben eljött hozzá hú barátja, Galeotto és egy évig vele maradt.

1465-ben *Mátyás követeként visszatérhetett Itáliába*. Már Velencében várta Galeotto, aki aztán végigjárta vele küldetése útjait és haza is kísérte, majd ittmaradt 1472-ig. A tudós és gazdag püspök hálás volt az ifjúkori barát hűségéért, bámulta Galeotto ezermesteri tudását és herkulesi erejét, jó szívvvel kacagott pénzvágány, verseit ítélete alá bocsátotta. Leginkább a Galeottóhoz írt verseiben emlegeti otthontalanságát. Vallja, hogy a költészet függ a tájtól, éghajlattól. Ő is latinul írt Itáliában, most, itthon „barbár módra kiáltoz”. Ha Ovidius itt élne, megnémulna lantja, szintúgy Cicero ékesszólása is. Mégis büszke rá, hogy *a jeges Duna partján földézte az ókor költészetét*, dicsőségét. Költői mintaképe a régiek közül *Martialis*, az újabbak közül *Petrarca*.

Követségi útján Firenzén át Rómába érkezett, hogy II. Pált üdvözölje és a *török ellen segítséget* kérjen tőle. Megkapta a felhatalmazást a *pozsonyi egyetem* (Academia Istropolitana) felállítására. Hazajövet Firenzében megismerkedett a platonista törekvésekkel, elsősorban a platonista Ficinóval.

1465-ben érkezett haza Pécsre, ahol *püspöki könyvtárat* alapított. Vespasiano da Bisticci firenzei könyvnyomtató sok olasz, néhány angol, francia, spanyol, portugál és az egyetlen német, Nicolaus Cusanus mellett három magyar könyvrendelőt említ meg: *Vitéz Jánost, Janus Pannoniust és György kalocsai érseket*.

Mint szlavón bán harcolt a török ellen, majd jelen volt Bécsben Mátyás kíséretében, aki ott 1470-ben III. Frigyessel tárgyalt. Később — Bonfini szerint — a Mátyás elleni összeesküvés lelke és Vitéz János fölbújtója lett. Pártütésének oka elsősorban Mátyásnak a német-római császárságot kereső külpolitikája volt. Mátyás Vitéz János iránt 1471 végén megengesztelődött, de Janus Pannonius *dacosan távol maradt a királytól*. Nyitráról, ahol Kázmér lengyel trónkövetelőhöz csatlakozott, annak gyors távozása után Pécsre ment és váraiban ellenállásra készült. Mikor azonban Vitéz Jánost, szeretett és tisztelt nagybátyját 1472-ben újból elfogták, Janus kincseit összeszedte, és Velencének tartva elindult Ljubljana felé. Március eleje volt, hideg, szervezete kórásban is mehezen bírta a fagyos napokat. Útközben újra megbetegedett és a Zágráb melletti Medvevárban március 27-én meghalt. Nem juthatott el költői álmai és vágyai földjére.

Halálos ágyán minden emberi törekvés hiúságát átlátva, ezt a rezignált epigrammát írta:

*Gyászos nap temeti testünkkel együtt nevünket,
Igy gyűjtünk kincseket, hasztalan, mi nyomorúk.*

Először a Zágráb melletti Remetén, később Mátyás engedelmével Pécsen temették el. Mátyás megbocsátott a halott pártütőnek, az egykori barátnak és rögtön intézkedett, hogy kiadják összegyűjtött műveit.

Kötetei már a XV. században megjelentek itthon és külföldön is. Latin nyelven — mely később hazai népszerűségét csökkentette — európai értését és terjesztését századokon át elősegítette. Az első nagyobb válogatást s egyben az utolsó latin nyelvű *Teleky Sámuel* állította össze (Jani Pannonii poemata. Utrecht, 1784.) A hazai kiadások a XVIII. század végétől kezdve fordításban közlik verseit. Az eddig legteljesebb gyűjteményt a Szépirodalmi Kiadó jelentette meg 1953-ban Gerézdi Rabán szerkesztésében, fordítói *Aprily Lajos, Herczeli A. Károly, Csorba Győző, Illyés Gyula, Kálnoky István, Kardos Tibor, Weöres Sándor* — és mások.

Evfordulója alkalmából két kiadás is meg fog jelenni: a Szépirodalmi egy. az előzőnél teljesebb kötetre készül, a versek jórészét az előző kötet fordítói ültették át magyar nyelvre, ám a névsor bővül, többek közt *Szabó Magda, Végh György* és *Takáts Gyula* nevével; a Tankönyvkiadó pedig egy későbbre tervezett kritikai kiadás útját egyengeti „majdnem teljes” kötetével. A Tankönyvkiadó az első teljes magyar nyelvű Janus Pannonius kiadást tervezte, ám részben terjedelmi okokból kellett tervét elejtenie, részben pedig azért, mert néhány vers pedagógiaiaggal aggályosnak minősül, s mint ilyen nem jelenhet meg a Tankönyvkiadónál. Így teljes, kritikai kötetre csak a hetvenes évek végén számíthatunk az Akadémiai Kiadónál.

A Tankönyvkiadó kötete azonban nem teljes mivoltában is sok újdonságot tartalmaz: a közölt munkák fele még nem jelent meg magyarul, a már megjelentek is többnyire új fordításban szólnak meg, legnagyobb részük *Csorba Győző* és *Kerényi Grácia* átültetése. A szép, költői átélést sugárzó előszó *Csorba Győző* munkája, a filológus tudományos zárását a szerkesztő, *Z. Kovács Sándor* írta.

A kötet első része — az Epigrammákat és Elégiákat tartalmazó — kétnyelvű (a szó kiadói értelmében is „Janus könyv”), és ezáltal elősegíti a diákok élvezetes latin tanulását; a második rész a hosszabb költeményeket és a prózai munkákat (beszéd, levelek) közli (csak magyarul); a bőséges jegyzetapparátus a tájékoztatáson kívül utat tör a kritikai kiadás számára is. A kötetet négy nyelvű összefoglaló zárja.

Katona Jenő

ÚJ JELENSÉG a magyar vendéglátóiparban az „irodalmi kocsmá” — vagyis az olyan vendéglő, amely valamelyik írónk, költőnk emlékét ápolja dekorációival, étkefogásaival, hangulatával. Tudomásunk szerint a ceglédi Berda-kocsmá volt az első, melyet a gasztronómiai örömeiket meg nem vető költő neve fémjelzett, azzal a szándékkal, hogy irodalmi asztaltársaságokat gyűjtson össze. A ceglédi kezdeménynek nemrégiben a fővárosban is támadt folytatása: a Ráday utcában Krúdy-kocsmá nyílt, mely a „Vörös postakocsihoz” nevet és emblémát viseli.

Az ifjúsági irodalom esztétikai követelményei

Az ifjúsági irodalom sajátos esztétikája úgyszólván teljesen kidolgozatlan. A külföldi szakirodalom is roppant szegényes idevágó részlettanulmányokban, összefoglaló mű pedig egyáltalában nincs. Egyelőre tehát csak néhány általánosság leszűrése és néhány probléma felvetése lehetséges.

Eddigi megállapításaink következtetéseként először is azt kell lerögzítenünk, hogy mivel az ifjúsági irodalom is „műalkotásokat” kér az íróktól, a végső esztétikai alapelvek nem lehetnek mások, mint azok, amelyek általában minden értékes szépirodalmi alkotásra érvényesek. Minthogy azonban az ifjúsági irodalom „címzettjei” szellemi felkészültségükben, érdeklődési körükben, ízlésükben különböznek a felnőttektől, a nekik szánt irodalomban az általános esztétikai követelmények némelyike háttérbe szorul, viszont fokozottabban kell érvényesülniük olyanoknak, amelyek a felnőttek irodalmában csak másodsorban vagy esetleg egyáltalában nem szerepelnek. Ezek a különleges követelmények is eltérő módon és fokon érvényesülnek a különböző életkori szakaszokban. Vannak azonban olyan általános sajátosságok is, amelyek az ifjúsági irodalom egészére vonatkoznak. Ezúttal elsősorban ezekre utalunk röviden.

(d) A pszichológia megállapítása szerint a gyermek nem fogalmak, hanem közvetlen érzékelés segítségével ismerkedik a világ jelenségeivel, csak fokozatosan jut el addig, hogy fogalmakban gondolkozzék és általánosítani tudjon. Az elmélkedések és reflexiók nem tartoznak tehát olvasmányainak kedvelt művészi eszközeihez — természetesen minél kisebb gyermekekről van szó, annál kevésbé. A fiatal olvasók e sajátosságából következően a szereplőknek is könnyen megismerhetőeknek, egyértelműen értékelhetőeknek kell lenniük. Mennél fiatalabbaknak szánjuk a művet, annál kevesebb tulajdonságból ajánlatos a szereplő hősöket megformálni. A „klasszikus” felfogás szerint körülbelül 10 éves korig olyan figurák felelnek meg a fiatal olvasóknak, akiket egyetlen kiemelkedő tulajdonság jellemez. (Ilyen pl. a legtöbb mesehős.) Az értelmi fejlődés, az elemző készség növekedésével párhuzamosan azután mindinkább sokoldalúan jellemzett, több tulajdonságú figurák is szerepelhetnek a művekben. Mindvégig követelmény marad azonban, hogy a jellemeket világosan, félreérthetetlenül kell megrajzolni, a hősöket úgy kell ábrázolni, hogy a fiatal olvasó az első pillanattól kezdve mellettük vagy ellenük foglaljon állást. A kis olvasók említett pszichikai sajátossága az ábrázolás módjával kapcsolatban is sajátos követelményekkel jár: „A gyermek megmarad a látvány felszínénél; az emberi cselekvéseket külsődlegesen, gesztusokban és eredményekben fogja fel; nem kutat mélyebb okok után és nem igaztja a tudat világa” — írja Lakits Pál *Középiszkolásaink és az irodalom c.* könyvében.

Mindez kétségtelenül a lélekábrázolás bizonyos fokig leegyszerűsített megvalósítását igényli, de semmiképpen nem jelentheti annak primitívizálását. Az egyszerűtől a bonyolultig tervszerű fokozatosságra van szükség, az írónak pontosan kell ismernie elképzelt olvasói olvasáspszichológiai sajátosságait, hogy ne rekedjen meg a legkisebbek számára írt könyvekben elkerülhetetlen fekete-fehér ábrázolásban. De még az utóbbi esetben is gondoljunk arra, hogy a legegyszerűbb mesehőst is lehet nagyon nagy művészettel ábrázolni. Az ifjúsági regényekben a 10 évesnél idősebbek könyveiben azonban már tovább is lehet lépni: a szereplőket általában már ellentmondásaikban, konfliktusaikban, fejlődésükben is lehet, sőt kell szerepeltetnünk. Ebben a korban már „igaz”, vagyis életszerű emberábrázolást igényelnek a mai gyermekek, a nevelési szempontok is követelik, hogy ilyenekkel ismerkedjenek meg. Egyre többet hangzott a követelménnyé válik a szakirodalomban, hogy mivel a mai gyermekek sokkal előbb kerülnek közvetlen kapcsolatba az élet valóságával, mint a régiek, nem lenne helyes számukra a valóságot tulságosan leegyszerűsítve ábrázolni, amint ez az ifjúsági regényekre sokáig jellemző volt.

Összefügg ennek a követelménynek az erősödése azzal az egyre nyilvánvalóbbá váló ténnyel, hogy a gyermekek sokkal inkább képesek a fogalmi gondolkodásra és bizonyos mértékű absztrakciókra, mint sokáig vélték. Gondoljunk csak azokra a meglepő eredményekre, amelyek a matematika oktatás újszerű kísérleteivel kapcsolatban születnek. Günter Clauss és Hans Hiebsch *Gyermekpszichológia* c. híres művükben, amely magyar nyelven 1965-ben immár második kiadását is megérte, többek között ezt olvashatjuk: „A pubertásban következik be a szemléletes (konkrét) gondolkodásból a nem annyira szemléletes (absztrakt) gondolkodásba való átmenet... Neurofiziológiai szempontból a frontokortikális kéregszakaszok beérése ennek az előrehaladásnak az alapja, mely lehetővé teszi az absztrakt gondolkodás hirtelen teljesítménynövekedését.”¹¹

Tóth Béla még tovább megy, amikor sok kísérlet és felmérés alapján megállapítja: „... a 6—8 éves gyermek a képzetek és gondolatok jelentős sűrítésére képes már.”² Ugyancsak az ő felmérései bizonyítják azt is, hogy sok mai gyermek már 8—11 éves korban olvassa azokat a műveket, amelyeket az iskolai tantervek csak a 13—15 éveseknek írnak elő vagy ajánlanak olvasmányul. Gyermekeink felnöttebbek, mint gondoljuk. Ne tartuk mesterséges kiskorúságban őket! Megértik és izgalommal figyelik a hősök fejlődését is, nem kell feltétlenül gáncsnélküli lovagokat szerepeltetni a nekik szánt regényekben.

Még egy bonyolult probléma merült fel újabban ezzel összefüggésben: a gyermek- és ifjúsági irodalom közérthetőségének kérdése.

Abból a meggyőződésből ugyanis, hogy a gyermek absztraháló képessége egészen kezdetleges, az az elvi követelmény született, hogy a nekik szánt művek minden szempontból teljesen egyszerűek, áttekinthetők, közvetlenül érthetők legyenek. Ennek a követelménynek a mindent direkt elbeszéléssel közlő, a tanulságokat pontosan megfogalmazó, „szájbarágó” és a jellemeket primitíven, fekete-fehér ábrázolással festő régi silány ifjúsági művek tömege is eleget tett. A gyermekek azonban — a tapasztalatok is igazolják — az absztrakciók megértésére néha meglepően fejlett képességeket árulnak el, s átélnek — sokszor talán csak „megérzik” — a bonyolultabb, modern alkotásokat is. A közérthetőség követelményét a gyermek- és ifjúsági művekben általában fenn kell ugyan tartanunk, de ezt a követelményt minden fejlődési szakaszban másként és nagyon rugalmasan kell értelmeznünk.³

(b) Régi tétel az is, hogy a gyermekekben nem az intellektuális, hanem az emocionális élmények az elsődlegesek. Ezért írta már *Belinszkij*: „Nem a gyermek értelmére, hanem érzelmeire kell egyenesen és közvetlenül hatni. Az érzelem megelőzi az ismeretet; az, aki nem érezte meg az igazságot, nem is képes azt megismerni.”

Természetes tehát, hogy a gyermekek olvasmányaitban jobban érvényesül az érzelmi jelleg, mint általában a felnöttek olvasmányáiban. A fiatal olvasók a könyvekben olyan hősöket keresnek, akikkel *érzelmileg azonosulni* tudnak. Ezért keresnek olyan műveket, amelyekben kiváló, az átlagosnál nagyobb erkölcsi szintű, tevékeny, rokonszenves, példaképpé választható egyéniségek szerepelnek. Másrészt ezért kedvelik annyira a *humort is a könyvekben.*

Az emocionális élmények iránti vágy kielégítése azonban gyakran csábítja az írókat szentimentális ábrázolásra. Különösen a régi leányregényekre volt jellemző a *túlzott szentimentalizmus*, sikerük legfőbb titka is kétségtelenül ez volt. Személyiségüknek ez a vonása kedvelteti meg a fiatal olvasókkal a giccses műveket. Amennyire hasznosak azonban az érzelmileg gazdag, de művészien megírt művek, annyira izlést rombolók és a személyiség formálásában nem kívánatos hatásúak a szentimentális, giccses versek, regények.

Az ábrázolás érzelmi jellegével kapcsolatban felmerül az ifjúsági irodalom és a romantika viszonyának a problémája. Ma azt várjuk, hogy az ifjúsági irodalom is *valószerűen ábrázolja az életet*, az embert — szépségeivel, hősiességével, ugyanakkor konfliktusaival, a világ bonyolultságával együtt. Nos, ennek ábrázolása nem zárja ki a nemes értelemben vett *romantika érvényesülését*, hiszen nagy írók alkotásai bizonyítják, hogy egy-egy művön belül romantika és realizmus korántsem egymást kizáró fogalmak. Természetesen a romantika ne legyen öncélúvá, hatást keltő fogássá, az élet igazságait meghamisító, szentimentális giccsé. A gyermek- és ifjúsági irodalomhoz szinte törvényszerűen hozzátartozó romantika tehát önmagában nem teszi ezt az irodalmat értéktelenné, az értékmérő a *megvalósulás mikéntjében* van.⁴

(c) Esztétikai követelményeink megfogalmazásánál nem szabad arról sem megfeledkeznünk, hogy a 10—14 éves gyermekek az úgynevezett „szenzációt hajhászó” életkori szakaszban élnek. *Bizonyos kettősség jellemzi őket: egyrészt a szárnyaló fantázia és a kalandvágy, másrészt a valóság megismerése iránti szomjúság.* Olvasmányaikban is elsősorban a feszültséget, az „izgalmasat” keresik, de ez már ne meseformában, hanem valóságosnak is elfogadható történetekben nyilvánuljon meg.

Ebből következik az igény a gyorsan pergő cselekmény iránt. A gyermek azt várja olvasmányaitól, hogy fantáziája mindig újabb és újabb indítékokat, tovább színezhető elemeket kapjon a könyvből. *Csernisevszkij* már a múlt században ezt írta: „Nézzetek meg, szereti-e a gyermek a hosszadalmasságot, a kifejezéstelenséget az elbeszélésben? Nem. Állandóan sürget minket: Na és hogy volt tovább? Mesélje gyorsabban, jusson hamarabb a mese végére, csak a leglényegesebbet mondja!” Különösen a *cselekmény dinamikus indítása elengedhetetlen*, de a könyvben mindvégig fontosak a *kalandos cselekményelemek*. Ezeket pedig nemcsak a szűkebb értelemben vett kalandregényben igénylik a fiatal olvasók (tehát az egzotikus regényekben, az útikalandokat tartalmazó vagy a tudományos fantasztikus regényekben), hanem az ifjúsági történelmi regényben, a gyerekekről szóló történetekben, az úttörőregényekben, vagy akár a leányregényekben is.

Sokan ezért az ifjúsági regényt általában azonosnak veszik a kalandregények alacsonyrendű, irodalom alatti fajtájával.

Ez a nézet nagyon helytelen. Különbséget kell ugyanis tennünk a művészi értékű kalandos regények (ilyeneket a világirodalom legnagyobbjai írtak), és a pejoratív értelemben emlegetett kalandregények között. Az utóbbiak a regény legősibb, primitív fajtájával rokonok, mindent egyoldalúan külső események formájában, közvetlenül mondanak el, mégpedig legtöbbször „cselekmény-patronok” alkalmazásával, szerkezetükben a merev időrendhez kötöttek, figuráik sematikusak, egyik könyvből a másikba öröklődnek, ritka bennük a hiteles fejlődésrajz és az elmélyült belső emberábrázolás és a kalandok sem a való életből származnak (hiszen a kaland igazában a való élet kísérőjelensége), hanem mesterkélten kigondolt és kiélezett szenzációk. Vannak azonban művészi értékű, „nagy” kalandos regények is (pl. Hemingway vagy akár Th. Mann némelyik alkotása). Ezeknek írói a kalandos cselekményelemeket a való élet kalandjaiból merítették, és *mély emberi tartalommal, művészi, lélektani ábrázolással, értékes mondanivalókkal* töltötték meg.⁵ Igaza van *Bogáti Péternek*: „Sohasem a pusztán cselekményesség a baj... Ha baj van, akkor sosem a cselekményesség vagy a kalandosság tényével, hanem sztereotípiájával van... A sekélyesség, a ponyva itt kezdődik, s ez a sztereotípiamechanizmus végül is ponyvává teszi a szépenköltött történelmi regényt, törökkalandot, halászkalandot, vadászkalandot, úttörőkalandot.”⁶

A gyerekek kalandigénye tehát nem mentés a gyenge művekre; kalandregények helyett *művészi értékű kalandos regényekkel* kell ezt az igényt kielégíteni.

d) A gyermek nyelvi készsége még kialakulatlan. Ebből következik, hogy az ifjúsági irodalom megítélésében egyik alapkövetelményünk: a nyelvi stílus művészsége. Ebből a szempontból *a felnőttek irodalmánál is szigorúbb követelményeket* kell támasztanunk, hiszen az új generáció nyelvi műveltsége nem kis mértékben azon múlik, hogyan írnak az ifjúság írói. Az íróknak segítenie kell a szép beszéd helyes alapozásában, irodalmi nyelvünk megszerettetésében.

Elsősorban a *művek nyelvének tisztasága és világossága* a fontos. Különösen az események egyszerű, világos elmondása lényeges, mégpedig mennél fiatalabbaknak szót a mű, annál inkább. *Lev Tolsztoj* 1872-ben, amikor gyermekmeséken dolgozott, ezt írta: „Igen sok gondot okoz a nyelv... Mindennek szépnek, rövidnek, egyszerűnek, s ami a legfontosabb: világosnak kell lennie.” Ezt várjuk minden ifjúsági mű szerzőjétől.

Az egyszerűség természetesen nem jelenthet művészi igénytelenséget, sőt! Az ifjúsági íróknak ugyanakkor *színesen, zamatosan*, anyanyelvünk minden szépségét érzékeltetően, olvasói érzelmi világát is megmozgató *művészi stílusban* kell írnia. Lényeges az is, hogy műve nyelvi megformálásában az író azoknak az életkori sajátosságaihoz igazodjék, akiknek művét szánta. Ez viszont nem jelenti azt, hogy a szereplők azon a tolvajnyelven beszéljenek a regényekben is, amely ellen a mindennapi életben küzdünk, mert ez azt az érzést keltheti a fiatalokban, hogy a henye beszédmód rendjén is van. Jellemzésül vagy szatirikusan ábrázolva természetesen ezek a jelenségek is szerepelhetnek, de nem úgy, mintha ez volna a természetes. Egyébként a nyelv szempontjából is annak az elvnek kell érvényesülnie, hogy a mű *egy fokkal előbbre mutasson, mint ahol az olvasó éppen áll*. Nem szabad tehát „leszállni” a gyermeki nyelvhez, „életkori dialektus”-ban vagy gügyögő stílusban írni.

A stílusélenkítő és szemléletességet fokozó nyelvi eszközöknek fontos szerepük van részben a jobb megértés, részben az érzelmek felkeltése és a kifejezőkészség fejlesztése szempontjából is. A jelzők túlzott halmozása, a felsőfokú melléknevek felesleges alkalmazása azonban helytelen: sokszor érzélgőssé, természetellenessé és a gyermek számára nehézkessé, zsúfolttá teszik a stílust. A hosszú mondatok, az idegen szavak zavarják a megértést, az üres frázis és a mesterkélteni „papirstílus” pedig megrontja a gyermek stílusérzékét.

Csak az egyszerű, de világos, kifejező, a gyermek számára érthető, ugyanakkor tömör, szemléletes és árnyalt, vagyis művészi nyelvi stílus teljesíti azt, amit *Harsányi István* Weöres Sándor: *Bóbíta* című kötetének elemzése során követelményként felállít: „A gyermek- és ifjúsági irodalomnak egyik közvetett feladata éppen a nyelv-gazdagítás.”⁷

e) Újabban mindezzel összefüggésben egyre gyakrabban felmerül az ifjúsági irodalom korszerűségének, modernségének problémája. Igaza volt *Lengyel Balásznak* a Jelenkorban 1968–69-ben folytatott vitában: „A regények jó része egysíkú, szerkezetében a merev időrendhez kötött, érdekességét külsődleges eszközökkel éri el, jellemábrázolásban nem hasznosítja eléggé a modern lélektan eredményeit.” Pedig helytelen volna, ha az ifjúsági irodalom az irodalom egészének fejlődési tendenciáitól elszakadva olyan állóvízzé válnék, ahová a nagy vizek hullámozása el sem ér. Csak a tartalmában

és formájában korszerű irodalom lehet mind eszmei, mind művészi szempontból jó irodalom. Ez az igazság a gyermek- és ifjúsági irodalomra is vonatkozik.

*

Művelt olvasók nevelése: ez a cél. Márpedig igaza van *Benedek Eleknek*: „Valamint a házat is alulról kezdik építeni, azonképpen a magyar irodalom olvasóközönségének nevelését is alul, a gyermeknél kell elkezdni”. De *csak igazán értékes művekkel!* A kis olvasóknak is „nagy”, vagy legalábbis „jó” irodalmat szabad csak kezükbe adnunk. Vannak életkori sajátosságaiknak megfelelő értékes alkotások a felnőttek klasszikusainak művei között is, és a speciális gyermek- és ifjúsági irodalomban is. Csak nyitott szemmel kell olvasnunk és válogatnunk a bőséges termésben.

Dr. Kolta Ferenc

AZ IDÉZETT MŰVEK

1. Günter, Clauss — Hiebsch, Hans: Gyermekpszichológia. 2. kiad. 288. l.
2. Tóth Béla: Az irodalmi érdeklődés az olvasástanulás kezdetén. Akadémiai, 1967. 111. l.
3. Kolta Ferenc: Eredmények és gondok. Jelenkor, 1966. 1. sz. 83—86. l., T. Aszódi Eva: Bóbita táncol. Jegyzetek a modern gyermekköltészetéről. Jelenkor, 1968. 11. sz. 1036—1046. l.
4. Hegedűs Géza: Hazafias nevelés és ifjúsági irodalom. Jelenkor, 1967. 6. sz. 542—544. l.
5. Kolta Ferenc: Kalandregény vagy kalandos regény? Jelenkor, 1965. 3. sz. 266—268. l., Kolta Ferenc: Az ifjúsági regény korszerűségének problémái. Jelenkor, 1968. 9. sz. 833—837. l.
6. Bogáti Péter: Az oroszlanok közöttünk vannak. Jelenkor, 1969. 11. sz. 1014—1015. l.
7. Harsányi István: Olvasó gyermekeink. Tankönyvkiadó, 1957.

Meditáció az Új Könyvek szerkesztése közben

Szerkesztőségünk felkérte Iszlai Zoltánt, az Új Könyvek szerkesztőjét, számoljon be olvasóinknak, hogy milyen módon foglal állást az állománygyarapítást tanácsaival támogató periodika az érteken aluli ún. megtúrt könyvek elbírálásánál? Kérésünkre az alábbi válasz érkezett.

Elkezdttem anyagot gyűjteni a megbeszélts és tényleg közérdekű témáról, arról, hogy az Új Könyvek szerkesztőiként miként értelmezzük és teljesítjük feladatunkat a se nem támogatott, se nem tiltott, azaz: megtúrt könyvek ismertetésében, értékelésében.

A téma elméletileg nem gazdag, inkább túlbonyolított. Tovább parttalanítani pedig nincs szándékomban. Hiszen jószerivel csak arról van szó, hogy mi, könyvmegítők hét év alatt találkoztunk már: jó és rossz ismeretterjesztő könyvvel. Elbűvölő és primitív gyerekirodalommal. Nagyképű és világos esszéketekkel, tanulmánygyűjteményekkel. Kísérletezően avitt és zseniálisan klasszicizáló költői művekkel. Modernül olvashatatlán és hagyományosan izgalmas elbeszélésekkel. A jó előképzettségű ember számára gyönyörűséget, a képzetlennek érthetlent jelentő regényekkel. Vulgarizáló és önismétlő, vagy agymozgató és igazságkereső politikai-történeti művekkel... és így tovább, a magyar könyvkiadás — egyelőre hálisstennek — felsorolhatatlan özönében.

Ebből számunkra az következett, hogy amennyire lehetséges, az említett értékek meg a könyvtári gyűjtemények és nem utolsósorban a gyűjteményi pénzek szerint — és végül, de elsősorban: *ideológiai árnyaltsággal* mások helyett is löprenkedjünk. Ezután beszámítva szűkös terjedelmünket, s — gyalázatosan fizetett — könyvismertetőinknek a papíron fizikailag el nem férő véleményét is, *mindenkor megírtuk-leközöltük* azokat a (több oldalról megvitatott) ismertetéseket, amelyeket évek óta minden magyar könyvtáros olvas, és vagy elfogad, vagy nem.

Minden egyes esetben egyenként, konkrét könyvekről írtunk véleményt. Ugyanis valamiképpen nem tudjuk (vagy talán ezért nem?), hogy pontosan mit is jelent a „Berkesi-, a Passuth-, a Kovai-probléma”. Mert mi Berkesi, Passuth, Kovai könyveiről *egyenként* írtunk. És rossz műveikkel éppúgy nem „problémáztunk”, mint ahogy megmondtuk gondosabb alkotásaikról, mikor és mire tartjuk őket alkalmasnak vagy elfogadhatónak. Tehát közöltük, hogy a könyvtáros milyen ajánlással adja őket — és másokat — olvasói kezébe.

Vagy: az ál-jogi ismeretterjesztő könyveket igyekeztünk leválasztani azokról a művekről, melyek kultúrtörténetet tanítanak és nem krimit akarnak pótolni. De nem tudjuk biztosan, hogy egy átabotában összemásolt „érdekes” bűnügyi vegyes-felvágott ismét csak „probléma-e”? Mert — naivul — úgy véljük, egyszerűen: rosszul megírt, a maga nemében csapnivaló fércmunka. De csak az, amelyik. Nem pedig mindegyik, vagy az ilyen könyveknek a hatvanhárom és fél százaléka.

Továbbá. Írtunk a brutális, enyhén vagy kevésbé szadista nyugati detektívregények ellen. (Soha magyar lap ezeknek egyetlen sort se szentel.) De nem azért, mert hivatalból utáljuk a tisztas regény-mesterembereket — akiknek szintén lehetnek jó, vagy rossz pillanataik. Különösen, ha semmiféle mondanivalójuk nincs: magyarul, mikor kifogyott leleményüket műfajon kívüli (gyakran éppen az irodalomtól orzott) masinériával próbálgatják leplezni.

Am hogy nélkülük miért is írtunk volna róluk így és nem másként, hogy (saját közművelődéspolitikai tájékozottságunkat és társadalmi tisztességünket is hozzáértve) a konkrét könyvek tartalmán és az általános művelődési irányelveken kívül volt-e valami külön vezérfonalunk a „problémalátásra” — ezt nem hiszem. Ezért tudok keveset arról, hogyan is értelmeznénk az ominózus harmadik té-n belül a feladatunkat, ha nem végeznénk őket.

Kiemelhetném talán az általunk évente kedvetlenül, vagy fanyalogva fogadott többszámú könyvcímeket. Elmesélgethetném, miért is nem ajánlottuk őket. Mesémet körüldíszíthetném karácsonyian filozofikus árnyalatú általánosságokkal. Csakhogy azt hiszem, a kultúrpolitikai gyakorlat, amelynek munkásai vagyunk, tőlünk nem ezt kívánja.

Hanem mit? Engedtessek meg egy pici idézgetés rokon területekről. Hátha közelebb juttat bennünket a „mit kívánnak tőlünk” kérdéséhez. Egyik kedvenc tévékritikusom írja: „Néhány silány film levetítése igazán nem rendítheti meg művelődési forradalmunkat. Igen, de nem is segíti.” Az idézet a „romlott filmimportárunk” állítólagos behozatali kényszere felől tamaskodik. Jogosan, bár ettől a vércsoport nélküli — celluloid — Blood-kapitányok vígan fickándozva megalkotják a „láthatatlan valóságot”. (Bővebben lásd: *Boldizsár Iván* legutóbbi tanulmánykötete. A Filozófus oroszlan nem-úti cikkeit.) Ez ellen csak akkor és ott lehet küzdeni, amikor és ameddig körülveszik a közönséget, hogy — jól-rosszul feldolgozódva — átszívárognak rajta, vagy bogáncsként emlékeztetése tapadjanak.

Mint ahogy egy szenvelgő és öntetszelgő tévériporternő méltóságteljes-hűvös rendreutasítása (ugyane kritikus által) a maga konkrétságában többet mondott a néző-újságolvasónak félucat oldalnyi értekezésnél arról, miként is kellene az ideális riportereknek viselkedniük ahhoz, hogy megidézzük a képernyőn (a rádióban, az újságr riportban, az útirajzban) valóban *önmagát* és ne a riporter ürügyét adhassa.

De menjünk tovább. „Egyetlenegy lap sincs” — állítja szándékosan és túlzottan sarkítva *Fekete Gyula*, az Élet és Irodalom 1970 őszi zajtott művelődési vitájában, „amely elkülönítené a művészi értékeket az efemértől”. És *Rényi Péter* is, aki egyébként sokban nem ért vele egyet, ezt a jelenséget távlatosan szemlélve megállapítja: „annak is útját kell állni, hogy a szocialista kultúra Osztap Benderei” (közbevetőleg: csak tudnám, miért olyan frissek a húszas évek végének szovjet szatirái?...) „kihasználják a szituációt”, de elsősorban a szituáción kell változtatni, s ezt csak olyan kultúrával lehet, amely a milliós tömegekhez közel tud férközni és fokról fokra át tudja formálni igényeiket, tudatukat. Olyan kulturális *munkára* (én emeltem ki), amely nem *szégyelli* a kis lépéseket, olyan tevékenységre, amelyet a „lehető legkitartóbban, legállhatatosabban és a lehető legrendszeresebben kell végeznünk.”

Az általános kérdésekről ennél nehéz körültekintőbben fogalmazni. De másért sem szívesen bocsátkoznék a további általánosításokba. Hiszen 1971 végén *Csányi László*, vagy *Hernádi Miklós* — erőteljes kritikai hangon — már ezt is, és újból megtették helyettem. Termékeny gondolataik („a műveletlenség ellenpéldái senkit sem serkentenek az elérhető műveltség megszerzésére; a haszon és felhasználhatóság egyre mélyebbre ivódó kényszerképzete pedig vitássá teszi a műveltség élni-érdemes értékét”) jól érzékeltetik, hogy a közművelődési kritikus milyen közeg, jobban mondva milyen közegellenállás erőterében próbál orientálni. Megállapításaik azonban — és ezt is tudnunk kell — éppen igazságuk folytán közhellyé válnak. Mint ahogy a műveltség és érték területén folytatott *Hegedűs András*-féle vizsgálódások szintén a kultúrszociológiai nyíltszín állandó díszletének szerepelnek. Ezek szakszerűen megmagyarázzák, hogyan is került vissza 1946—1949, illetve 1949—1955 időszakai (tehát nem túl hosszú mesterséges szünet) után, fölfoghatatlanul magától értetődően a Meseautó-mentalitás a mai magyar ízlésszerkezetbe.

Mindebből talán világos: szerintem 1957 az a fura esztendő, amikor az is-is betegség, jóval a bűnbaknak állított gazdasági reform előtt (!) belekerült a kulturális mozgásba, és elkezdte (már akinél) kellemes bágyadtságot előidéző működését.

„Könyvben példálózva” erre én mindig Edgar Rice Burroughs halhatatlan művét, a Tarzant szoktam fölhozni, és azt, hogy még Cronint is majdhogynem átpasszíroztuk a könyvkiadás kerítése alatt... meg azt, milyen boldogok voltunk, hogy „kivívtuk” a „Temetni veszélyes”-t...

Csak tudnám, hogy kik. És érteném, miért éppen ezt tartottuk a legfontosabbnak. És nem például (az angol nyelvterületen maradvá) Kerouac-ot, Mailer-t, Bellow-t. Updike-ot és így tovább.

Így jutottunk el aztán oda, hogy volt, aki ráncsodálkozott, ha *May* Károlyról megírtuk: rasszista. Így tartunk ott, hogy az Új Könyveknek az izgulni szeretők a szemére vetik, ha — évenként húsz-harminc esetben megírja, „ki a gyilkos”. (Fogadom: ha jövőre csak *egy* detektívregény lesz a piacon, erre a galád cselekedetre csak *egyszer* kerül sor.) De — tréfán túl — azt is megígérhetem: továbbra is szerényen megkeresgéljük mindenkinek a (relatív) könyvgyűjteményi-könyvajánlási helyét. *Simenontól Szjominig*. Simenonról ezentúl is azt írjuk, hogy a lektúrszenvedély és rutin a legbuzgóbb írói vénákat is kimerítheti. És Szjominról ezután is azt szeretnénk tudatosítani (ugyan, mennyire vette észre könyvkritikánk és közönségünk?). hogy társadalmi igazságkeresésben, az életet tudomásul vevő tárgyilagosságban, modern, sallangmentes szerkesztésben a *magyar* kortársirodalom példakövető figyelmére lenne érdemes. Nemrég adtuk hírül azt a (félévszázados) felfedezésünket is, hogy *Kellermann* 1911-ben kiadott *Alagútja azért* a magyar könyvkiadásban megjelent öt legjobb „scifi” közül való, mert (tessék elhinni) író ütötte össze. És nem félünk „kikészíteni” egy kicsit a raffinált Charrière-t, (a *Helyettem* kis virág szellemes szerzőjét) átlátszó horrortrükkjeiért, sem a könyvfülön „leleplezőnek” hirdetett *Bessie*-könyv, A szexbomba álkriticizmusát. Közvetlenül azután, hogy bevallottuk: Edith Piaf könyve és személye egymáshoz hasonlíthatatlan, s hogy a különbséget csakis ő énekelhetné el, ha lehetne. És — sajnos, nem sajnós — mi voltunk azok, akik magyar kisregényről magyar kisregényre próbáltunk szinonímákat kicsikarni a sűrke színre, lévén, hogy nem írhattuk mindig: „a szándék és megvalósítás között distancia mutatkozik”

De talán elég ismertetési gyakorlatunk 1970-ből választott példáiból, mert (tévedéseinket *csak* ezúttal elhallgatom) — még dicsekvésnek is tarthatná valaki. Pedig — viszonylag nagyon olcsó és eléggé széles hatású — könyvtájékoztatónk egyáltalán nem szokott hivalkodni. Ellenkezőleg: mindig igyekezett, hogy kevés szóval és sok ténnyel tájékoztasson, még hozzá könyvről könyvre járva és nem szóvirágról szóvirágra szállva.

Az egyszer már idézett Hernádi a „kultúra helyzetmegállapító szerepét” [tehát azt, hogy rajta a társadalmi előrelépést is lehet mérni] „nem tartja szűkös feladatkörnek. Oly nagy feladat ez, hogy többre jószerivel a kultúra nem is törekedhet” — hangsúlyozza.

És ami ebből ránk, a kultúra egy körülhatárolt ágában, a közművelődési célú könyvértékelésben dolgozókra hárul, az nem más, mint hogy *mi* sem tarthatjuk szűkös feladatnak ezt a csakis apránként kiteljesedő funkcionkat, melyet csak a konkrét művek bírálatából lehet összeállítani.

Iszlai Zoltán

Menyhárt József ex librise

A százéves Magyar Nyelvőr

A bécsi kormány németesítő törekvéseinek eredményeként hazánkban a múlt század ötvenes, hatvanas éveiben nyaklónélkül szaporodtak a németes beszédfordulatok és a szolgai módon lefordított szavak. Az iskolai egyoldalú latin tanítás hatását egy sereg latinizmus jelezte. Mindezek ellenhatásaként a „hazafiak” népes csoportja az idegen kifejezések pótlására nyakra főre gyártotta a nyelv törvényeit megcsúfoló magyar szavakat. Ilyen körülmények között méltán háborodott fel Arany János: *„Soha nagyobb szükségét nem érezte irodalmunk, mint most, hogy a magyar nyelvet éktelenítő s megrontó germanizmusok s mindenféle izmusok ellen valamely erős hang szünet nélkül kiáltja a Carthaginem delendam-ot... Ami most csupa lustaságból, hebehurgyaságból s a magyar nyelvérzék kihalásából történik: az rettenetes!”*

Ilyen szünet nélkül kiáltó erős hang volt a *Magyar Nyelvőr*, az a folyóirat, melyet az Akadémia megbízásából 1872-ben alapított Szarvas Gábor. Célul tűzte ki a nyelvtörténet és a népnyelv tanulmányozását s ezek eredményeinek felhasználásával „a forgalomban levő hibás szóalakok és idegenszerűségek” elleni kétféle küzdelmet.

Szarvas Gáborban harcos szellem lakott. Heves szenvedéllyel, erős logikával és szatirikus stílusban mindenkit megtámadott, aki — nézete szerint — a nyelvhelyesség ellen vétett. Természetesen ellenfelei sem kímélték őt, s így heves viták keletkeztek. Ezek hasznosnak bizonyultak, mert felkeltették a közönség érdeklődését: majdnem mindenki állást foglalt a *Nyelvőr* mellett vagy ellen.

A *polémiaiak eredményeként erősen megritkultak mind az írásban, mind a beszédben a magyartalan szerkezetek, az idegen szólásformák, az erőszakos újítások, az idegen szellemet visszatükröző szóalkotások. Az ellentámadások következtében Szarvas Gábor és társai mégsem arattak teljes sikert, s ez szerencsének mondható. Ugyanis az általuk hirdetett, sokszor túlzó elvek maradéktalan megvalósulása esetén nyelvünk sokat nyert volna tisztaságban, viszont sokkal többet veszített volna hajlékonyságban, változatosságban, kifejező erőben.*

Szarvas halála után, 1892-ben Simonyi Zsigmond vette át a szerkesztést. Az ő idejében a *Nyelvőr* harciassága csökkent. Kevesebb polémiát, több nyelvjárás-tanulmányt, népnyelv-feldolgozást közölt, és beszámolt a külföldi nyelvés-

szek fontosabb, új irányt mutató eredményeiről.

Századunk elején Simonyi több helyesírási reformot indítványozott, s ezeket a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium az iskolákban kötelezővé tette. Az akadémikusok hevesen tiltakoztak ellene, ragaszkodtak a régi szabályokhoz, és megharagudtak a szerkesztőre is, lapjára is. Az addig adott évi 2000 korona támogatást megvonták a folyóirattól és a Nyelvtudományi Társaság új lapjának, a Magyar Nyelvnek adták. De a *Nyelvőr*nek ebben az időben már anynyi barátja, előfizetője és munkatársa volt, hogy önállóan is megállt a lábán.

Érdeemes megemlíteni, hogy a *Nyelvőr* a Tanácsköztársaság idején megjelent számában közölte a nyelvtudomány és az irodalomtörténet művelésére szervezett kutatók nyelvészeti programját. Ugyanitt Kertész Manónak a francia forradalom hatására meghonosodott szavainkról írt kis tanulmánya arra figyelmeztet, hogy a társadalmi átalakulás a nyelvben is változást okoz.

Simonyi 1919-ben hunyt el. A szerkesztésben Balassa József lett az utóda. Az ő idejében a lap az addiginál jobban tekintetbe vette a nyelvfejlődés eredményeit, és helyet adott a nyelvpszichológiai közleményeknek is.

A Horthy-korszakban a *Nyelvőr* sok gondal küszködött. Támogatást nem kapott, a hatóságok, intézmények ellenségként kezelték, mert főleg a baloldali, radikális gondolkozású nyelvészek közül kerültek ki munkatársai. Ezek² társasága, az Országos Néptanulmányi Egyesület lett a lap kiadója. Kellő támogatás hiányában a terjedelem nagyon lecsökkent, voltak évek, amikor csak egy szám jelent meg. 1940 júniusában azután az egyre jobban fasizálódó kormány papirtakarékosságra hivatkozva végleg betiltotta a további megjelenést. Öt évig szünetelt a *Nyelvőr*, s ez az oka annak, hogy alapításának századik fordulóján évfolyamai számozásában csak a 96.-nál tart.

1947-ben új életre kelt a folyóirat Beke Ödön irányításával. Ezt az évfolyamot még a Néptanulmányi Egyesület adta ki, később átvette a kiadást a Nyelvtudományi Társaság, majd az Akadémia Nyelvművelő Bizottsága. A szerkesztő 1953 óta Lőrincze Lajos.

A mai, 7000 példányban megjelenő *Nyelvőr* lényegesen különbözik a 100 év előtől. Célja ugyanaz, a nyelvhelyesség védelme. Ez ma ismét nagyon idő-

szerű, mert a felfokozott ütemű fejlődés a tudományban, iparban, közéletben, társalgásban jóformán minden héten új fogalmakat honosít meg, és állást kell foglalni: hogyan, milyen szavakkal tudjuk őket helyesen kifejezni. A lap eszközei azonban mások. Nem ront neki annak, akinek más a véleménye, hiszen — úgy hirdeti — maga az a tény, hogy valaki nyelvhelyességi ügyben állást foglal, már bizonyítja, hogy szereti a nyelvet. Úgy kell tehát meggyőzni, hogy még jobban megszeresse. Néhány germanizmus kiirtásánál lényegesebb anya-

nyelvünk megszerettetése. A nyelvvédő cikkek mellett a nyelvtudománynak jóformán valamennyi ágából találunk a folyóiratban érdekes tanulmányokat.

Ennek a százéves lapnak minden könyvtárba járnia kellene, hogy minél nagyobb tömegek kezébe kerüljön. De olvassák maguk a könyvtárosok, népünk nevelői is. A Magyar Nyelvőr hozzásegíti őket ahhoz, hogy nyelvhasználatuk helyes és tudatos legyen, hogy gondolataikat pontosan, érdekesen és szemléletesen tudják szavakba önteni.

Vértesy Miklós

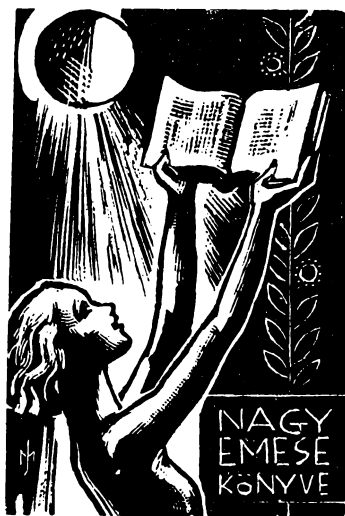
Az ex libris művésze: Menyhárt József 70 éves

Nem állíthatjuk, hogy Menyhárt József az ex libris-ben élte ki művészi tehetségét, mert hiszen azon kívül is százkara menő szabad grafikai lap bizonyítja természetének műfaji gazdagságát, de az bizonyos, hogy egyike a magyar ex libris legavatottabb mestereinek. E kisgrafikai műfaj hazai története a 16. század elejére vezet vissza bennünket, de nemcsak a hazai régmúltja figyelemre méltó, hanem a 20. században elért fejlődése is. Századunkban emelkedik a hazai ex libris művészet az európai élmezőnybe, s ebben kiváló szerep jut a 70. életévét nemrég betöltött Menyhárt Józsefnek is.

1901-ben született Debrecenben, ott él azóta is. Ex libris-mappával először 1937-ben jelentkezett, ekkor adta ki 15 rézkarc és 36 fametszetű könyvjegyet kétszáz számozott példányban Réthy István gyűjtő és grafikabarát. Bevezető sorokat az európai rangú könyv- és ex libris-gyűjtő, Soó Rezső írt hozzá, s azóta a könyvek és a könyvjegyek szerelmeseit Menyhárt József képzőművészeti tevékenységéből elsősorban és teljes joggal az ex libris-művész érdeklí.

Csöndes, szerény megjelenése idézi a régi és találó mondást: a stílus az ember, mert mint művész sem tartozik azok közé, akik teatrális gesztusokkal hívják föl magukra a figyelmet. S a szerénységgel nem valami száraz életérzés, nem a zárkózottságra jellemző mértánias kimérttség párosult Menyhártban, hanem érzelmi melegség.

A művész teremtő ereje az ex libris műfajában abban mutatkozik meg leginkább, hogy a megrendelő egyéni kívánságait hogyan tudja a művészi alkotás belső törvényeivel összhangba hozni. Menyhárt József művészi erejét

éppen könyvjegyei bizonyítják, mert a megkötöttségek ellenére is a művészi ex librisek százait hozta létre. Külföldön is elismert mestere e műfajnak. 1968-ban jelent meg róla egy svéd nyelvű kiadvány 75 számozott példányban, több reprodukcióval.

E kiadvány 256 könyvjegyet sorolta föl, azóta természetesen számuk újabakkal gyarapodott. Talán környezete hatásával magyarázható, hogy könyvjegyei tematikájában az egyszerű élet emberi és tárgyi kellékeivel találkozunk. A női szépség iránti hódolata elsősorban izlésesen formált teltidomú aktjain jut kifejezésre. Természetesen könyvjegyein gyakori maga a könyv és az olvasó ember is.

Szj Rezső

Színészek, színházak, színdarabok

Könyvek a színházról

Színházi könyvkiadásunkat kezdetől fogva jellemezte bizonyos egyoldalúság. Sohasem hiányoztak az emlékezések, a színházi anekdotákat elmesélő gyűjtemények, s már a háború előtt is megjelent egy-egy kimagasló színikritikus írásainak válogatott kiadása. Kezdetől fogva mind a mai napig hiányzik azonban a színházelmélet és a színházesztétika. A színháztudomány — vagy mondjuk inkább így: színházismeret — körében tehát a konkrét, tárgyi diszciplinák folyamatosan fejlődtek, elmaradás jóformán soha nem mutatkozott. Ugyanakkor az elvi, elvontabb elméleti tevékenység csak időszakonként egyszer-egyszer, bizonyos nagy egyéniségek — például Hevesi Sándor — munkássága idején „lobbant fel”. Ez a jelenség a tizenkilencedik században, a huszadik század elején természetesnek mondható, hiszen a

színházat a művészeti köztudat a drámairodalom szolgálóleányának tekintette.

Századunk elejétől a modern rendezői törekvések hatása már Magyarországon is megmutatkozott. Csakhogy ennek szakirodalmi lecsapódása alig volt. Rossz hagyománnyá, szomorúan igaz közhellyé vált, hogy a magyar színház elméletellenes, elsősorban színészcentrikus.

Ezt a köztudatot kívánta megváltoztatni az 1957-ben alakult Színháztudományi Intézet, mely tíz éven át széleskörű kiadói munkát is végzett. Sokszorosítva, kéziratként alacsony példányszámban forgalomba kerültek korunk ismert külföldi rendezőinek, esztétáinak és kritikusainak művei. Ez a több mint száz kötetet megért „Korszerű színház” sorozat nem tudta gyökeresen megváltoztatni a helyzetet, az elmélet még mindig mostohagyerek a magyar színházi irodalomban. (Kár, hogy amikor a sorozat további kiadását szerzői jogi problémák miatt megszüntették, nem akadt kiadó, amely ezt a fontos feladatkört teljes egészében átvette volna.)

Mégis mutatkoznak már annak a jelei, hogy ha mostohagyerekként is, de a színházelmélet állandó polgárjogot nyer kiadói politikánkban. Megjelent néhány magyar munka (Almási Miklós, Hermann István és mások műveire gondolunk), és izgalmas, vitára ingerlő külföldi munkák (Jan Kott Shakespeare tanulmányai, a Lengyel György válogatásában kiadott külföldi cikk- és tanulmánygyűjtemény stb.) is napvilágot láttak.

Ebben az érdem elsősorban a Gondolat és a Magvető Kiadóé. De a Zeneműkiadó is kiadott nemrégén egy kötetet, amely részben színházi vonatkozású: Huszár Klára *Operarendezését*. A könyv sajátosan ötvözi az ismeretterjesztést, a színháztörténetet és az elméletet. Egy teljes fejezetet szentel a rendező szerepének korunk színházában, s igen fontos alapfogalmakat tisztáz az olvasó előtt. Felvázolja a rendező szerepének változását a görög didaszkalosz (színpadi iskolamester) funkciótól a múlt századi

SÁNDOR IVÁN

Arcok, szerepek

BESENYEI FERENC
KÁLMÁN GYÖRGY
RUTTKAI ÉVA
SINKOVITS IMRE
KÁLLAI FERENC
TOLNAY KLÁRI
BÁSTI LAJOS
PSOTA IRÉN
MENSÁROS LÁSZLÓ
LATINOVITS ZOLTÁN
TÖRÖCSIK MARI
DARVAS IVÁN
GÁBOR MIKLÓS

MAGVETŐ

színpadi ügyelón át a mai nagyhatalmú rendező feladatköréig.

Ki kell emelnünk a könyvnek azt a fejezetét, melyben szemléletesen mutatja be a prózáis és a zenedráma különbségeit Shakespeare és Verdi *Otello*-jának összevetésével.

A kötet ismeretterjesztő része foglalkozik a karmester és a rendező viszonyával, részletesen bemutatja az operaházak „üzemmenetét”, azt a munkafolyamatot, amely az opera kiválasztásától a premierig tart.

Huszár Klára könyvének talán legvalóságosabb része az a kis történelmi összefoglaló, melyben végigtekint az operarendezés múltján s megrajzolja olyan kimagasló operarendezők portréját, mint a pár éve elhunyt nyugatnémet Wieland Wagner, vagy a még ma is élő, NDK-beli Walter Felsenstein, a magyarok közül pedig Oláh Gusztáv és Nádasdy Kálmán.

Az újabb magyar operaelőadások elemzése után egy igen kényes elvi alapproblémát próbál megoldani könyve zárófejezetében. A problémát a XX. század nagy szociológusa, Theodor Adorno így exponálta: „... az opera a maga tradicionális formájában nem éli túl a következő évszázadot.” Huszár Klára elismeri, hogy a karakterénél fogva konzervatívabb, a hagyományokhoz ragaszkodóbb operai műfaj nem tart lépést a színház általános korszerűsödésének és stílusváltásának tempójával. Ugyanakkor azt vallja, hogy nem a műfaj öregeedett el, hanem bizonyos megmerevedett formák. A műfaj alakulását az új művek fogják meghatározni. Jelek szerint a mi korunk világa igenis betör az operába. Az újabb művekben helyet kapott az intellektualitás, az abszurd, sőt a technika és a politika is. Az operaházak tehát nem hajlandók jól karbantartott múzeumokként üzemelni, melyekben a látogatók semmit sem éreznek meg az idők változásából.

Jövendő színháztörténészeknek alapműve lesz a *Magyar színházak műsora 1949—1969.* című kézikönyv. A Magyar Színházi Intézet kiadásában megjelent munka színházaink műsoradatait tartalmazza a színházak államosítását követő első húsz évadban. A kötetet kiegészítő függelék a felszabadulás utáni első négy esztendő műsorával ismerteti meg, de csak fővárosi viszonylatban. Ebben az időszakban olyan kusza és áttekinthetetlen volt a vidéki színházi világ, annyi kérszéletű magántársulat szerveződött és hullott szét, hogy a teljességre törekvő szerkesztők a vidéki színházi tevékenységnek ezt a négy esztendejét már nem vették fel.

A kötet az információknak olyan tárháza, melynek felhasználásával megállapítható például, hogy egy-egy rendező mikor és hol működött, vagy egy díszlettervező melyik színházban fejtette ki tevékenységét — mondjuk húsz évvel ezelőtt. De nemcsak a színházi emberek „kaderlapja” állítható össze a könyv alapján, hanem azóta világhíressé vált, sikerre vitt színdaraboké is. Kiderül például, hogy Brecht *Koldusoperáját* magyar színpadon először 1945 nyarán játszották a Szabad Színházban, az Aréna út 31-ben. Vagy a nemrég nagy sikerrel játszott angol komédiát, a Charley néniét az Intim Színház mutatta be 1946 tavaszán. Intim Színház... Erről ma már senkinek nem jut eszébe semmi. Egyike volt a háború után induló és hamarosan elbukó színházi kísérleteknek. S még hány ilyen színház neve sorjázik ebben a könyvben... Budai Színház: a mai József Attila gimnázium, az egykori budai ciszterek dísztermében tartott előadásokat 1945 tavaszán. Két hónap alatt három darab került színpadra. De működött 1945-ben egy Budai Kamaraszínház is, a III. kerületben, az Ürömi út 60—62-ben. Operettet, zenés bohózatot játszottak itt néhány hónapig.

Lapozgatás közben vesszük észre, hogy a Pesti Színház manapság milyen szíve-

sen nyúl vissza a Művész Színház 1947-es bemutatóihoz. Persze ez a darabválasztás nem véletlen. A Művész Színház akkoriban a legrangosabb színházi vállalkozások egyike volt, s Noel Coward *Vidám kísértetét*, valamint Kesselring: *Arzén és levenduláját* mindkét esetben egy Várkonyi Zoltán vezetésével működő színház adta elő.

Mai szemmel furcsálljuk, hogy a komoly színházak mindegyikében évről évre kabarébemutatót tartottak. Nem tekintették komolytalannak ezt a ma csupán két színházra „profilírozott” műfajt? És honnan volt annyi szellemes ember, annyi ötlet, annyi vicc, hogy évente nyolc-tíz ilyen bemutatóra is futotta?

Könyvünk legsajnálatosabb hiányosságára akkor döbbsentem rá, amikor azt olvastam, hogy 1955-ben Mensáros László rendezte Verdi Traviátáját Debrecenben. A közismert, népszerű színész néhány rendezése szerepel a kötetben, de nincs felvéve egyetlen színészi alakítása sem. Minthogy az ország egyetlen színésznének egyetlen alakítása sincs feltüntetve! Nyilvánvaló, hogy az így is hatszáz oldalas munka legalább háromszorosára dagadna, ha a színészeket is felsorolná, de most az a furcsa helyzet, hogy a legismeretlenebb vidéki jelmeztervezőnek is minden munkáját feltüntetik, ugyanakkor a színházi előadás fő életője, a színész, teljesen hiányzik. Gyenge vigasz, hogy a színház és a bemutató keltének ismeretében már felkutatathatók régi lapokban a kritikák, és megállapítható, hogy ki mit játszott. A két éve megjelent Színházi Lexikonhoz nem nyúlhat minden esetben a színház-történész, mert abban csupán a kiemelkedőnek ítélt alakítások szerepelnek a színész neve alatt.

De ne elégedetlenkedjünk tovább. Inkább nyugtázzuk örömmel, hogy ezzel a könyvvel még így is sokkal gazdagabbak lettünk és a kiadvány további érdekes összefüggések földerítését fogja elősegíteni.

(A Magyar Színházi Intézet az azóta eltelt két esztendő színházi eseményeiről is kiadott egy-egy füzetet. Ezeknek szerkesztési elvei megegyeznek a húsz évadot felölelő kötetével.)

A Magvető adta ki Sándor Iván *Arckok. szerepek* című könyvét, melyben a magyar színházi élet tizenhárom vezető színészalakjáról rajzol portrét. A színikritikus és drámaíró Sándor jól ismeri a színház belső világát, nem esik neheze a választott színészeinek egyéniségét színpadi szerepeik megvalósításán túlmenően is jellemezni.

A könyv három része más-más írói megközelítési módot jelez. Az Éveink,

életünk című részben tárgyalta színészeket (Bessenyei, Kálmán, Ruttkai, Sinkovits) érzi az író leginkább korunkat, hányattatásainkat kifejező művészeknek.

A Műhelyek című második rész eléggé ellentétes alkatú és nehezen összefogható egyéniségeket mutat be. Kállai Ferenc munkájában azt tekinti a legkiemelkedőbbnek, hogy ki tudott emelkedni a magyar színházi világban oly átkos beskatulyázottság állapotából s ma már a rendezők bármilyen feladatára alkalmasnak tartják. Tolnay Kláriban a tudatosság és ösztönösség nagyszerű ötvöződését üdvözli, mellyel újabb és újabb nőalakokat tud előbányászni magából. Básti Lajosban olyan embert lát, aki könnyed eleganciával haladt végig önmaga színészi útján, s csak a *Lear királyban* találkozott olyan helyzettel, hogy véres harcot kellett vívnia a figura eredeti értelmezéséért. Psota Irént a leg-sokoldalúbb, legképlekenyebb színésznőnek tartja, Mensáros Lászlóban pedig a szerepek elmélyült és mindig valamit mondani akaró megformálóját tiszteli.

A Tükör című zárórész először Latinovits néhány szerepét és indulatos alakját villantja fel. Töröcsik Mariról egész pályakép-vázlatot kísérel meg, természetesen csak színházi szerepei alapján. Darvas Ivánnak legnagyobb alakítását, az *Egy örült naplója* Popriscsinjét elemzi. Gábor Miklóssal foglalkozik a legalaposabban, mert úgy érzi, Gábor színészi pályafutása beszél a legvilágosabban arról, hogy mit jelenthet a művészet az ember életében.

A kötet nem egyenletes, bár ötletszerűsége szándékos. Kevés az olyan mimografikus leírás, amely önmagáért beszél, amely után már feleslegesek az ilyen mondatok: „Szövegmondásában shakespearei lélek zengett.” „Pályájának megrendítően nagy alakítása...” Általában jellemző, hogy Sándor Iván inkább körülríja, mint leírja a színészi munkát. Pedig a jelzők lelkesültsége és felfokozottsága kevésbé tudja átadni az élményt, mint néhány hűvös, fegyelmezett határozó célbataláló pontossága. Az előbbi módszer esetében a néző-olvasó nehezebb helyzetben van, mert legfeljebb azt érzi meg, hogy a néző-író egy előadás során hasonló vagy eltérő lelkiállapotba került, mint ő, de továbbra is megfegtetlen a rejtély, hogy mi váltotta ki az azonos vagy eltérő hatást. Színikritikáinknak majdnem általános gyöngéje ez a hajlandóság, ez a szüntelen „minősíthetnek”.

Ezt a buktatót kerüli el sikeresen Galsai Pohrác eredeti színészregénye, a *Bajor Gizi játéka*. Galsai dolgát némileg megkönnyítette, hogy nem élő személyről írt, és ma már többségben van

nak azok, akik Bajor Gizit csak hírből ismerik. A könyv azért olyan hallatlanul olvasmányos, mert Galsai — mellékesen — korrajzot is ad. Miközben olyan páratlanul találó szavakkal jellemzi hősnőjét, hogy „Gizi az önzetlenségben megnyilvánuló önzés legmagasabbrendű művészetét gyakorolta”, korabeli eseményekben szerepelteti Bajort, amelyek megelevenítik a Horthy Magyarország egész levitézlett panoptikumát. A Festetics Taszilo herceg által rendezett keszthelyi ünnepségre felvonul például nemcsak az egykori arisztokrácia, hanem a hivatalos irodalmi és művészeti élet egész agyérelmeszesedései, gondolatregedései aggastyánkoszorúja is. Bajor itt csak egy apró szerepet játszik; alakítására Galsai mindössze pár szót szentel, ebben az esetben a színész nő mögé remekelt körkép a fontos.

Oldalról oldalra, fejezetenként változnak az arányok. Egyszer a művész nő kerül előtérbe, másszor a magánember, de sohasem kiragadva a társadalmi összefüggésekből, abból a korhangulatból, melynek művészetével ő is egyik kifejezője volt. Barátaihoz, híres írókhoz fűződő kapcsolata alkalmat ad Galsainak arra, hogy gyorsfényképet készítsen a 20-as évek divatos drámaíróiról: a kozmopolita Zilahy Lajosról, a magyarkodó, patriarchális Csathó Kálmánról, az „írófejedelem” Herczeg Ferencről. Az évek múltán a divatos pesti drámaírók már mind Bajorra szabták hősnőiket, kialakult a szerepdrama műfaja. Olcsó és többnyire híg színpadi játékokcskák voltak ezek, melyeket kizárólag Bajor Gizi tehetsége tudott fölragyogtatni.

A mindvégig korabeli fényképekkel illusztrált tényregény utolsó része egy bonyolult tragédia lélektani analízise. Germán Tiborral kötött házasságának története ez, mely úgy végződött, hogy Germán — merő féltésből és szeretetből — meggyilkolta Bajor Gizit. Az író nem „pszichológiai barkácsolást” végez, hanem valóságos eseményekből, kortársi vallomásokból meggyőzően tárja fel ennek a szomorú és ellentmondásos kapcsolatnak a lényegét.

Jó, fegyelmezett írás Galsai könyve. Egvaránt elkerüli az intimpistáskodást és a filológiai pepecselést.

1971-ben jelent meg a Magvetőnél a *Világszínpad* című kiadvány második vaskos kötete, melyben a Nagyvilág által az elmúlt években közölt tizenkét dráma szerepel.

Érdekes egy ilyen válogatás, hiszen ma már kialakult összképünk van a hatvanas évek drámatörténetéről, és ez szembeállítható azzal a szerkesztői gyakorlattal, amely hónapról hónapra igyekezett felfedezni mindazt az újat, amit

VILÁGSZÍNPAD 2

J. Anouilh E. Ionesco S. Lenz
 . Silone J. Triana A. Sastre
 F. Hochwälder F. Dürrenmatt
 T. Dorst V. Haim P. Weiss
 M. Bulgakov ★★★★★★★★

a világ színházai kínáltak. Ma már tudjuk, hogy nem voltak bőséges esztendők ezek, s az is világos, hogy bizonyos tendenciák a színházban nem tudtak adekvát drámai értékeket kitermelni. Sok helyen a dráma nélküli színház uralkodott el, az írott szöveg tisztelgetés teljesen vagy részben háttérbe szorult és a rendezői értelmezés került a figyelem előtérébe.

Ez a válogatás mégis reprezentatív gyűjteménynek tekinthető, mert igyekezett bemutatni mindazt, ami ebben az időszakban kiforrott irodalmi értéként jelentkezett. Van bizonyos kényszerű kérés egyes írók és drámák esetében. Bulgakov *Molière*-je köztudottan nem új dráma, mint ahogy Hochwälder: *A szent kísérlete* is közvetlenül az 1945 utáni nagy várakozások éveinek terméke.

Örvendetes, hogy szerepel a politikai színház kimagasló alakjának, Peter Weissnek *A luzitán szörny* című drámája, amely Major Tamás emlékezetes rendezésében került színre a Katona József Színházban. Így lehetőség nyílik a színházi élmény és az írott szöveg összehasonlítására is.

Kitűnik a gyűjteményből az is, hogy a színházak csak nagyon ritkán használják fel a nyomtatásban már megjelent műveket. Különösen az olasz és a spa-

nyol nyelvterületről származó drámák esetében sajnáljuk ezt, mert színházaink dramaturgiája éppen ezzel a két nagy nyelvterülettel bánik a legmostohábban. (A skandináv drámát azért nem említjük ugyanitt, mert ez a Nagyvilágban is teljesen elhanyagolt terület.)

Nem teljesen véletlenszerű, hogy egy adott, néhány hónapos időszakban éppen ez az öt színházi könyv került forga-

lomba. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ezek a művek híven és arányosan képviselik színházi kiadványaink műfajait. Öröm lenne, ha legközelebb az új külföldi színházi irányzatokat is bemutatónak, a színházi előadást átfogóan elemző szakkönyvekről, vagy elméleti-esztétikai művekről is tudósíthatnánk.

Köröspataki Kiss Sándor

A Z ISMERTETETT MŰVEK

Huszár Klára: Operarendezés. Zeneműkiadó, 1970. 245 l.

A magyar színházak műsora 1949–1969. 1–2 köt. Magyar Színházi Intézet: 1970.

A magyar színházak műsora 1969–1970. Magyar Színházi Intézet, 55 l.

Sándor Iván: Arcok, szerepek. Magvető, 1971. 185 l.

Galsai Pongrác: Bajor Gizi játéka. Magvető, 1971. 250 l.

Világszínpad. Magvető, 1971. 828 l.

Juhász Gyula publicisztikája

Juhász Gyula publicisztikai írásainak válogatott gyűjteménye négy nagy kötetben, a költő életművének kritikai kiadása keretében jelent meg. Ez is meglepetés és igazolás mindazok számára, akik hosszú időn át, midőn csak néhány versfüzetet ismertünk a költő életműveként, ragaszkodtunk ahhoz a meggyőződésünkhöz, hogy Juhász Gyulában az Ady-nemzedék egyik legkiválóbbját kell tisztelnünk.

A kritikai kiadás elsőnek s egyszerre megjelent három versköteete hitelesítette érzésünket Juhász Gyula költői nagyságáról és gazdag lírai munkásságáról. A Juhász Gyula életmű lírai része ugyanis csupán néhány kis kötet volt, összesen ötszáz verssel. Az Akadémiai Kiadó összes versek címmel 1411 költeményt mutatott be pár évvel ezelőtt. Ezzel a meglepetéssel szolgált az a hosszú időn át végzett, Péter László vezette irodalomtörténeti kutatás, mely kinyomozta a költő minden lappangó versét, s csaknem kétszer annyi Juhász-verssel ajándékozott meg minket, mint amennyit annak előtte ismertünk. A három nagy verseskötet — bizonyító kritikai és történeti támasztékkal — elének állította a végleges arcképet Szeged költőjéről: a kis versformákban megbúvó forrongó magyar poétát, az Alföld kifejezőjét, a magyar életérzés és összetartozás őszinte gondolkodóját, aki régi versformában is közérthető és korszerű tudott lenni s ezzel zavartalan fejlődési vonalat tudott jelezni.

A teljes költői életműhöz odatartozik a teljes publicisztikai életmű s a szép-prozai alkotások. A már megjelent négy kötetnyi publicisztika óriási anyagból válogat. Juhász Gyula első prózai mun-

kája még diákkori írás, 1898-ban jelent meg, az utolsó 1937-ben látott napvilágot a Nyugatban — az *Egyetemi társak* című emlékezés —, nyilvánvalóan korábbi eredetű, a hagyatékban megőrzött írás-művek egyike. Negyedfél évtized közírói munkásságáról van tehát szó, a költői kifejeződés és alkotás kísérő jelenségéről. A publicista Juhász egyidős a költővel, de nem azonos vele. Sehol nem találjuk például lírai magányának párhuzamát, csak a forrongásnak vannak azonos megnyilatkozásai a két műfajban.

Prózájában nem lírizál. Publicisztikai modorán nem szól át a költő, megőrizte a műfaj önállóságát, a prózai közlés érzékletességét. A magyar élet éppoly lenyűgözően érdekelte, mint Adyt és Móricz Zsigmondot. Egyben-másban meg is előzte két nagy kortársát, főként geopolitikai gondolataiban s politikai beleérzéseiben. Cikkeit, kritikáit, glosszáit olvasva a tanárra ismerünk, aki elbűvölte tárgyi tudásával és világos közléseivel tanítványait. Humanista volt. Minden lényeges és tipikus jelenséget számon tartott, bátran és függetlenül fejezte ki magát. E tekintetben csak Ady és Móricz Zsigmond hasonlít hozzá. Cikkei világosak, érvei közérthetőek, érzelmeit háttérbe szorítja, értelmünkre és lelkiismeretünkre kíván hatni. Ragaszkodik a valósághoz, az ellenőrizhető értékítéllehez. Látszik, mit szívott fel olvasmányaiából, hogyan hatott rá a beszélő város s a társas lét, Gyorsan írt, bármikor s bárhol képes volt teljes véleményt mondani, azaz megírni.

Vidékre szorulva, Szegeden, Máramaroszigeten, Nagyváradon, Szokolcán, Makón mindent tudott, akárha a min-

dentudó Budapesten élt volna. Szokolán, ahol kevés cikket írt, éppúgy elolvasta a vidéki lapokat, a pozsonyi napilapot s a pestieket és szegedieket, mint-ha szülővárosában lakott volna s délutánoként bejárható volt a szerkesztőségbe. Mindig szellemesen, enyhén gúnyolódva írt, voltak évei, hogy ez a szelidség éles szatírává nőtt, tolla karddá változott. Ez 1919-ben volt és utána, az ellenforradalmi években, akkor születtek legemlékezetesebb írásai. Később, mikor már keveset mozgott s nem hagyta el Szegedet, emlékeiből merített ízeket és hasonlatokat, de mindig pontosan jellemezte. Tárgyi tévedései nem voltak. Hasonlatai találók, látszik, mily teljes ismeretből hasította ki, amit írt. Utolsó írásaiban álomszerű parázslás érzik, de itt is minden állítása külön-külön realista, meggyőző. Nem tévedett ítéleteiben, nem akarta az olvasót elkápráztatni. Soha nem írt pesti újságba, szegedi lapokban jelentek meg publicisztikai írásai, főként a Délmagyarországban.

Tanulságos olvasmány most sorban végigfutni ezernyi írásán. Nem fejlődött, nem változott. Kész, teljes, önmagával harmonikus lélek volt harminc éven át. Igazmondó és harcra kész férfi. *Nem ismerte a megalkuvást*, akár irodalomról volt szó, a szent úgyról, akár szegedi kisemberek védelméről. Barátjának és szegedi társának, Móra Ferencnek jutott hely pesti napilapban is. Juhász Gyulának nem jutott. A humanitás új reneszánszát tehát *Szegedről hirdette* nemzetének. Legalább így, most, e négy kötetben, mely nem készült nagy olvasótábor számára, tudomásul kell venni kivételes publicisztikai erejét és tisztességét. Feltűnő, hogy félmúltunkban a vidéken is volt ilyen áthatóan tiszta és főlemelő publicisztika! Nyugodtan és bölcsen haladt ez a publicisztika, elsőként egyikeként magyarázva egy magyar reneszánsz elérézését Bartók, Kodály, Ady, Babits, Kosztolányi alkotásaiban, a magyar színművészetben, képzőművészetünk kibontakozásában. A bőség, erő és egyensúly szépsége és aránya ez a négy kötet Juhász-próza.

Az olvasót meglepi Juhász Gyula sokoldalú tájékozottsága, lelkiismeretessége, szellemének világossága és logikája. Az impresszionista költő *érzéseinek és gondolatainak itt keresett társadalmi hátteret*. Figyelmét a magyar sorskérdés egyetlen mozzanata sem kerülte el. Sokat írt színházi előadásokról, mindig találó jelzőkkel minden alakítóról s minden színdarabról. Irodalmi kérdésről szólva, legszívesebben Petőfiről és Adyról írt. Hangsúlyozta nemzeti elkötelezettségüket és forradalmi igazukat. Pe-

tőfi halála nem volt Petőfi bukása — írja. Nem torpant meg az ellenforradalom előtt, sőt ekkor bátorodott a legnagyobb szembezállásra: *vállalta a polgári újságíró harcát a szocializmusért*. Bár néha ismétli magát s modorossá válik (erről ismerték fel alá nem írt, névtelenül megjelent cikkeit), mindvégig friss erővel írói és emberi arcképeivel, szatíráival, tünődéseivel. A jegyzetekben a közlétezők közül a kimaradt s csak címmel jelzett írások adatait. Adyn s Petőfin kívül kitűnően jellemezte Aranyt és Babitsot, alapvetően fontos nagy tanulmányt írt Tömörkény Istvánról. Megmérte igazság szerint Herczeg Ferencet, megmérte ugyanígy Klebelsberg Kunót is. Mikor a budapesti rendőrség betiltja a Reinhardt-társulat előadását a fővárosban, Juhász azonnal megbélyegzi a művészeti szabadság elvét megcsúfoló eljárást. *Szüntelen készületben állott*, s harminc éven át nem torpant meg. Publicisztikai munkájában nem érződött búskomorsága, az a versekben csapódott le. A közírás, mint műfaj, bátorra, tárgyilagossá, realistává varázsolta. Hamisítatlan és csorbítatlan igazsággal írt, égő lelkiismerettel. Ez a Juhász-próza éppen ezért nemcsak érdekes krónika, hanem megkapó teljességű napló is. Nem állt be kepecnek, *messze főlemelkedett*. Nemzeti érvényű lett.

Juhász Gyula összes műveinek — Péter László szerkesztette — sorozatában ez a publicisztika a *Prózaí írások* alcímet viseli, sorban első az 1898—1917 közti írásokat tartalmazó 5. kötet, melyet *Greza Ferenc és Ilia Mihály* rendezett sajtó alá (734 oldal); a második kötet a 6. számú, az 1918—1922 közti korszaké, ez 747 oldal, gondozója *Greza Ferenc volt*; a harmadik kötet a 7. számú, az 1923—1926 közti évek írásait fogja össze — 496 lap —, ennek *Ilia Mihály* volt a gazdája; a negyedik kötet

Korda Béla ex librise

próza, mely a 8. számot viseli, az 1927—1936 közti esztendőök termése, s 519 oldal, ezt is *Ilia Mihály* rendezte sajtó alá. *Péter László* munkatársai a Juhász-próza kikutatása és hitelesítése terén kitűnő munkát végeztek, jegyzeteik tárgyilagosak, hibátlanok. Juhász Gyula összes műveit az Akadémiai Kiadó adja ki.

Juhász Gyula szellemes, élesen vágó aforizmáit, publicisztikai munkásságának kitűnő párlatát szintén Péter László

válogatta össze s adta ki az első szegedi nyomda százhetvenedik évfordulójára kolibri-formában, 300 példányban. Az icipici könyvecskét a Szegedi Nyomda dolgozói készítették társadalmi munkában, a táblakészítést a Szekszárdi Nyomda végezte, mindez 1971-ben történt. *Péter László* kis remekművel ajándékozta meg Juhász Gyula leghívebb táborát; a könyvecske nem került könyváruosi forgalomba.

Szalatnai Rezső

Debreceni antológiák

Két irodalmi antológia jelent meg 1971 végén Debrecenben. A két kötet debreceni alkotókat szálaltat meg: a városi kiadvány azokat a költőket, kik az elmúlt századok és évtizedek során Debrecenről írtak, a megyei pedig a területén honos mai fiatal írókat, költőket.

A város költészetének Bényei József szerkesztette antológiája (*Egyet lép az ősi város*) méltó folytatója annak a tájköltészet-gyűjteménynek, melynek Lip-ták Gábor emlékezetes balatoni versgyűjteménye volt első jelentkezése. Tetszetős kivitelben, finom papíron közli a város szülőtteinek vagy az életük egy részét itt leélt költőknek (Csokonai, Fazekas Mihály, Tóth Árpád, Szabó Lőrinc, Gulyás Pál, Kiss Tamás, Niklai Ádám, Boda István, Oláh Gábor, Pákozdy Ferenc, Szabó Magda, Tóth Endre) és jeles vendégeinek, a hosszabb-rövidebb ideig ott tartózkodóknak (pl. Arany, Petőfi, Ady, Kosztolányi, Juhász Gyula, Áprily Lajos, Csóori Sándor, Illyés Gyula, Juhász Ferenc, Rónay György) verseit. Sokakat említhetnénk még, sebtében csak a legkiemelkedőbb művek alkotóit, s a legtöbb verssel szereplők nevét ragadtam ki.

Hogy Debrecen lírája felettébb bőséges, azt mutatja a kötet végén a most helyet nem kapott versek címjegyzéke. Kitalna a kimaradtakból is egy vastag kötet.

A csoportosítás térben és időben ka-lauzol: a jellegzetes helyek (a nagyerdő, a kollégium, a vásártér, a város utcái) a történelmi események és a régi nagy emberek emlékéit idéző alkotások kerültek egy-egy fejezetbe. Így erősödik fel a versek gondolati összecsengése és így bontakozik ki az olvasó előtt mindaz, ami a sajátos légkört, hangulatot, a város varázsát sugározza. Még aki soha-sem járt Debrecenben, vagy nem is igen hallott róla, a kötet olvastán otthonosan ismerős lesz benne. Mert a versek az

ellentétek városát mutatják: a maradandóságát és a nyugtalanul előre sarkálló lelkeket: a jóllakottságában földhöz ragadót és a tudománynak és művészetnek szállást adót: a provinciálist és az Európa horizontú elmék szárnyrabocsátóját. Dialektikus egységben élnek itt az ellentétek, olykor át is váltanak egymásba: a maradiság néha maradandóságot is jelent, értékörzést, a nyugtalan szellemek pedig megermentik a mindenkori holnapok megőrzésre méltó kincseit.

Kik emelnek országhközbe egy várost? Kik nyerik meg számára az egész nép szívét? A költők, kiknek a nagyobb közösség számára is van mondanivalójuk.

Debrecen gazdag, mert költői szemében tükröztetve mutatja önmagát mindnyájunknak. Ez alkalommal, s ebben az összeállításban sajnos csak kétezer példányban. Holott, mint a bevezetőből megtudjuk, az egész ország pedagógusainak, népművelőinek, versmondóinak siet segítségére a „költői földrajz” művelésében. (Debreceni Városi Tanács V. B., 350 l.)

A másik antológia, az *Együtt* (szerkesztette: Fülöp László, Juhász Béla, Tóth Endre) már 3000 példányban jelent meg, s egészen más céllal. A megye tehetséges fiatal költőinek és kritikusainak kíván fórumot adni, hiszen a fiatalok bemutatkozása elé — még a fővárosban is, nemhogy vidéken — annyi akadály tornyosul.

Tehetséges fiatal költők sorakoznak itt (Aczél Géza, Bálint Lea, Gábor Zoltán, Gulyás Imre, Ószabó István, Várkonyi Anikó) — „civilben” tanárok, könyvtárosok, munkások, újságírók. Hangjuk didergős, színeik komorak, formai fegyverzetük azonban teljes. Sok tekintetben hasonlítanak még az ország más ré-

szeiben élő fiatal társaikhoz, talán csak abban különböznek tőlük, hogy több természeti képet használnak és dallamosabban kezelik a szabad verset. Városuk sajátos zamatát nem ízlelik és nem izleltetik, nem a környezet, csupán a maguk érzései készítetik szóra őket.

A fiatal kritikusok esszéi jó felkészültségről, lényeglátásról és beleélő ké-

pességről tanúskodnak. A néhány reprodukcióval bemutatkozó fiatal képzőművészek alkotásai ezen a papíron nem érvényesülnek: Topor András rajzán és Váró Márton szobrain kívül a többiből vajmi keveset látunk. (Hajdú-Bihar megyei Tanács V. B. — a KISZ megyei szervezete, 236 l.)

Bozóky Éva

kézikönyvtár

Antonina Kloskowska: Tömegkultúra

A tömegkultúra fogalma, szerepe és értékelése napjaink sokat vitatott problémája, a könyvtárosok számára pedig éppenséggel kikerülhetetlen kérdés. A *Könyvtáros* hasábjain is több vita folyt már (pl. a szórakoztató irodalomról), melyek gyökerei részben vagy egészben ide nyúlnak le. Ezért különös érdeklődéssel vettük kézbe azt a könyvet, mely a magyar nyelven olvasók számára először adott elmélyült, szociológiai és történeti megalapozottságú összefoglalást erről az oly sokszor és olyan sokféle érzelmi hangsúllyal említett fogalomról.

A lengyel szerző bevallott célja: elfogulatlanságra törekvő áttekintést adni a tárgy eddigi irodalma és a túlnyomórészt kapitalista országokban folytatott szociológiai vizsgálatok alapján. Az elfogulatlanságot azért kell hangsúlyoznunk, mert a mű egyik legérdekesebb fejezete éppen az értelmiségnek évszázadok során kialakult tömegkultúra-ellenes hangulatát ecseteli. Az értelmiség nyugtalanságának legkorábbi példaként Platont idézi, aki szigorúan bírálta az írás elterjedését (mint a kultúra átadásának uniformizált és személytelen, bár még nem gépesített módszerét). A XIX. sz. európai irodalmában — mutatja ki a szerző — a tömegkultúra mai kritikusainak csaknem minden érve megtalálható, gyakran a múlt iránti nosztalgia felhangjaival párosulva. Ezekből bontakozik ki Spengler pesszimizmusa, Ortega aggodalma a „magas” műveltség „dehumanizációja” miatt, Mills nézete a tömegkultúrával folytatott politikai manipulációról stb.

A szerzőt szociológiai látásmódja segíti abban, hogy szakítson a tömegkultúra egyoldalúan esztétikai síkra helyezett értékelésével. Felfigyel annak társadalmat egységesítő, informáló és szórakoztató funkcióira. Igaz, hogy a tömegkultúra mai formájában nem jól tölti be feladatát — fejti ki Kloskowska

—, de az tagadhatatlan, hogy fontos feladata van: a társadalmi normák és minták egységének biztosítása, az egyén társadalmi beilleszkedésének megkönnyítése.

A bennünket közelebről is érintő problémakör, a tömegkultúra által közvetített irodalom kérdéséhez is érdekes nézőpontot ad a történeti-szociológiai szempontú megközelítés. A mai krimi- és bestseller-irodalom őseit kutatva a XVII. sz. Angliájába jutunk el, ahol már megjelennek a híres bűnesetek, szenzációs gyilkosságok leírásai, olcsó fűzött kiadványokban. Születésükkel szinte egyidőben indult meg a harc ellenük, még különleges kormánybizottságot is létrehoztak, hogy leszámoljanak a veszedelmes ellenséggel. Franciaországban ugyanakkor a „világoskék könyvecskék”, az idillikus szerelmi regények terjedtek el. Népszerűek voltak az ún. „moralizáló írások” is. A rémhistóriák és a moralitások élnek tovább a mai krimik és „Szabó családok” (a szerző a rádióműsor lengyel megfelelőjére utal) formájában.

Az író összefüggést lát a között, hogy a magasabb szintű művészet egyre távolodik az egyszerű és érthető meséjű cselekményektől, ugyanakkor a tömegkultúra sajátos emberközelséget képvisel. Bár ez a „kishumanizmus” tartalmában szegényes, formájában közönséges, mégis komoly szerepet játszik a közös erkölcsi értékek megállapításában, a társadalmi integráció fokozásában.

Még egy kérdéscsoportot szeretnék a könyvből kiemelni: Mindenhatók-e a tömegkommunikációs eszközök és ezek urai, teljesen védtelenek-e velük szemben a befogadók? — A tömegtársadalomról alkotott nézetek első kidolgozói ezekre a kérdésekre igennel feleltek. A modern tőkés társadalom első megközelítésre atomizálódott, közös impulzusoknak alávetett emberi hangyabolynak

tűnt előtűk. Újabbban a szociológusok a különböző kiscsoportoknak igen nagy szerepet tulajdonítanak. A mai bonyolult társadalmakban a kiscsoportok, helyi közösségek és a tömegkultúra sémái egymásra rétegződnek. A kisebb csoportok ízlése és véleménye befolyásolhatja azt a tömegkultúrát, melynek tartalmát gyakran nem a valódi „utca emberének” ízlése, hanem a tömegkultúra menedzsereinek az ő ízléséről alkotott véleménye szabja meg.

A mű néhány fontosnak és érdekesnek vélt gondolatát ragadtam ki, nem

törekedve teljességre. Nem beszéltem az első fejezetről, mely a kultúra fogalmát elemzi behatóan, sem a zárófejezetről, mely a tömegkultúra lengyelországi megjelenésével foglalkozik. A könyv vitára csábító megállapításainál sem akartam elidőzni. A tömegkultúra fogalmának tisztázása — ezzel kezdtem ismeretésemet — a könyvtáros számára kikerülhetetlen. Úgy gondolom, ennek a könyvnek az átnézése is az. (Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1971. 344 l. 40 Ft)

Katsányi Sándor

Habuda Miklós: A magyar szakszervezetek a népi demokratikus forradalomban 1944—1948

A hézagpótló könyv első fejezete röviden vázolja a szakszervezeti mozgalom 1944. március 19-e utáni történetét. Magyarországon ekkor gyakorlatilag megszűnt a szakszervezetek tevékenysége. Ez az időszak a magyar szervezett munkásság életének is mélypontja. 1944 őszén az elvetélt kiugrási kísérlet előestéjén, október 10-én fontos megállapodás született az illegalitásba kényszerített baloldali erők között. A szociáldemokrata és a kommunista párt képviselőinek egyezsége jelentette alapját annak a közös harcnak, amely a felszabadulás utáni bontakozott ki. A korszak nagy nemzeti problémáinak fókuszában a megvalósításra váró munkásegység kérdése állott. A baloldali szociáldemokraták és a kommunisták a szakszervezetekben *együtt* munkálkodtak. Ennek eredményeként jött létre Magyarországon az egységes szakszervezeti mozgalom. Bonyolult, ellentmondásos harc folyt ebben az időszakban.

Az a marxi tétel, hogy a munkásosztály gazdasági mozgalma és politikai tevékenysége elválaszthatatlan egymástól, akkor, a felszabadítás utáni években a napi harcokban élesen tükröződött. Legjellemzőbb példája ennek az újjáépítés heroikus korszaka, a jó forint megteremtése; a stabilizáció és a hároméves terv megvalósításának nagyszerű lendülete.

1945—1948 között a szakszervezetek eredményes munkájának is a záloga volt a két munkáspárt, a kommunisták és a baloldali szociáldemokraták összefogása, ezen belül is a kommunisták irányító tevékenysége.

A vidéken elsőként létrejött nemzeti bizottságokkal egyidőben keltek életre a szakszervezetek is. Szegeden már 1945 januárjában megjelent a szakszervezetek heti közlönye, a Munka.

Nemcsak a betiltott szakszervezetek álltak ismét talpra, hanem újak is alakultak. Volt szakszervezetük a házfelügyelőknél, a dohányjövédéki munkásoknak, a fodrászoknak, a cukrászipari munkásoknak, a tűzoltóknak, a mintakészítőknél, a hírlapterjesztőknek stb. Így a nagy indulás korában, 1945 elején 42 szakszervezet működött csaknem 88 ezer taggal. Ugyanakkor a taglétszám nagyarányú, szinte robbanásszerű emelkedése nem jelentett, nem is jelenthetett minden téren valóságos politikai erőt. Viszont megindulhatott a harc az országos egység megteremtéséért, az egységes magyar szakszervezeti mozgalomért.

Ebben az időszakban a szakszervezetek társadalmi-politikai helyzetében *minőségi* változás következett be. A szakszervezetek *önálló* politikai szerephez jutottak; a kialakuló szocialista forradalom egyik legfontosabb bázisává fejlődtek.

A könyvből teljesebb képet kapunk az osztályharcról, a politikai küzdelmekről és differenciált értékelést az 1945/46-os sztrájkokról. Választ kapunk arra is, hogy a magyar szakszervezeti mozgalom a két nagy munkáspárt mellett mennyiben és mivel segítette elő az akcióegységet. A szerző nagy érdeme, hogy a gyakran egymásnak ellentmondó tényeket dialektikusan vizsgálja.

A fordulat évében fejlődtek ki a szocialista munka társadalmi szervezetének azok az értékes elemei, amelyek a megváltozott helyzetnek és követelményeknek megfelelően átalakulva, napjainkban tovább élnek. Ezek a gazdasági és társadalmi előrehaladás, a szocialista tudat kialakításának, a szocializmus építésének szerves tartozékai. Megteremtődtek az *iparági* szakszervezetek létrehozásának feltételei. Az 50-es évek ele-

jén a szakszervezeti munka is az elszűréshez, érdektelenséghez vezetett.

Habuda Miklós felhasználta munkájához a korabeli sajtó anyagát, a levéltárak, irattárak dokumentumait. Ezek segítségével tárgyilagosan, sokoldalúan bi-

zonyítja megállapításait. A könyv végén bőséges — fejezetenként bontott — jegyzetanyag és névmutató található. (MSZMP KB Párttörténeti Intézet — Táncsics, 305 l. 33 Ft)

Vida Sándor

Könyvtári szakirodalom

100 lap — 100 cikk

Több mint két esztendeig tartozott munkakörömbe a sajtófigyelés. A folyóiratokkal foglalkozó munkatársak pontossága jóvoltából délelőtt tíz óraker már ott állott asztalomon a betűrendbe rakott újság és folyóirat halom. Akkor sem titkoltam és most is bevallom, hogy ennek a kásahegynek napi átrágása, bizony, nehéz munka volt. Hatszázegynéhány magyar, illetve idegen nyelvű periodikumot kellett átfutni úgy, hogy a folyóiratokat minél hamarabb visszakerülhessenek az olvasók kezébe. A munka ésszerűsítése érdekében a csak képes, tarka magazinokat már be sem rakták a halomba, ami oda került, az jórészt csupa betűből állt.

Az első hetekben a kiadványok szerkesztésével kellett megismerkednem: hol lehet nyugodtan tovább lapozni, mert a rovatok számunkra érdektelenekek, mely napokon jelennek meg rendszeresen a könyvismertetések, mikor elég a tartalomjegyzék átfutása és mikor kell magukat a cikkeket is elolvasni, kik azok, akiknek nevére mindig érdemes figyelni stb. stb. Mindez, persze, csak nagyjából sikerült, meglepetésre mindig lehetett számítani, hisz a minket érdeklő társadalomtudományi értekezések, cikkek, hírek vagy könyvismertetések gyakran bukkantak elő váratlan helyeken. De a magunk tapasztalata megerősítette azt a tényt is, hogy a világ sajtójában — ezen természetesen a hazánkban általánosabban ismert európai nyelvű sajtót kell érteni — *ennyire egyszerű merülnek fel az azonos kérdések*; ezért meg kell találni a legzínvonalasabb összefoglalást és mellőzni a gyengébb másod- és harmadközléseket. A tudományok területén is bizonyosan lehet arra számítani, hogy a felmerült legújabb problémák és eredmények, a legfontosabb új könyvek elének kerülnek majd a tudományág valamelyik vezető nagy folyóiratában. Bizonyos folyóiratok legnagyobb értéke, hogy folyamatosan biztosítani tudják fontosabb társalapjaik áttekintését is.

Időközben a figyelést nyelvek szerint megosztottuk. Azok a szakmán kívüli ismerősök, akik a tevékenységből az olvasást irigyelték, most már nem mondhaták, hogy „nagyszerű dolgod van, minden (?) lapot elolvashatsz, s ezért még fizetnek is”, csak a magyar, német, francia stb. lapokat irigyelheték. A figyelés a megosztás után elmélyültebbé válhatott, de ezzel együtt a figyelők biztonsága még jobban megingott. Valóban *megfelelően választunk-e*, nem régi probléma-e, amit mi felszínes könyvtáros tájékozottságunkkal újnak vélünk, kiemelkedő-e valóban ennek vagy annak, a cikkekben méltatott személynek a működése, vagy csak a csillogása megérett, felvegyük-e a tudományos ismertetések mellett a népszerűsítő cikkeket is stb. stb. Tudtuk: nem a mi munkánk során merültek fel először ezek a gyors döntést váró kérdések, a tudományos kutatók, a gyakorlati szakemberek, a különböző szerkesztők már évtizedek óta gyötrődnek az információs áradat növekvő súlya alatt, új medreket, gátakat, csatornákat és szivattyúkat terveznek és alkotnak. Mi — most már mondjuk úgy, hogy a sajtófigyelésbe a különböző gyűjteményeken belül bekapcsolódó könyvtárosok — éppen ezen vitakozhattunk, hogy *kellő helyről meritettünk-e*, és *megfelelő helyre juttattunk-e* az információkat? A társaik százazei közé besorolt kis katalóguscédulák feltáró értékét lemérni nem lehet, a „visszajelentés” útjai nagyon bonyolultak. A direkt eredményt, a folyóirat-olvasóterem forgalmának emelkedését várni a cikk-katalógustól dőreség volna. Nem lehet több a szemle készítése, mint *az egyik járható irány kijelölése* az információk buján növevő erdejében, nem sima út vagy biztosan vezető sín, hanem csak az irányt mutató, kirakott, de hézagos ösvény. Útmutatás és irányítás a nyomtatott információ és az olvasó közeledésének segítése, tehát könyvtáros feladat. Amint azonban említettük, a szemléző közművelődési könyvtáros bi-

zonytalansága főleg onnan származik, hogy nem tudhatja, kit hová vezessen. A szakkönyvtáros vagy dokumentátor könnyebben tűzi ki a végpontokat: szakembert vezet a szaccikkhez.

Természetesen számolhat azzal, hogy az irányok keresztezik egymást, vagy túlságosan nagy kitérőket tesznek, nem pontosan a feltárni kívánt területre vezetnek és így tovább, de a kutató még így is igényli a segítséget, amellyel ha nem is jut céljához, de legalább a leggyorsabban kerülhet célja közelébe. Megfelelő út vezet a malmához, ő döntse el, hogy mit örül benne. Nem véletlen, hogy a *közművelődési sajtószemléket leginkább sétatutaknak nevezhetjük*: kanyarognak és kacskaringóznak, érdekes látnivalókat és kilátókat kínálnak, kényelmes a vonalvezetésük és csak addig visznek, ameddig közművesített és gondozott területen, „utcai cipőben” és öltözetben, minden kockázat nélkül lehet közlekedni. Irányuk kijelölésében tág lehetősége van készítőjük szubjektivitásának. Emlékszem, hogy annakidején cikk-katalógusunk mennyire tükrözte egyik kollégám színházi, míg a másik képzőművészeti érdeklődését. A sétatutak vonzerejét a kertekben és a hegyekben a felfedezhető érdekességek fokozzák, ezért közismert, hogyan kapnak hangzatos neveket és romantikus történeteket a természetileg és történetileg egyébként jelentéktelen sziklák, források, különlegesen nőtt fák, jelentéktelen épületek, a néhány mohos kőből álló romok. Ilyen hangzatos címszedés csábít olvasásra, előadás hallgatására a közművelődés számos területén.

Ma már nem munkaköri kötelességem a sajtószemle. A velem szomszédos folyóirat-osztályra kétezerrel több fajta periodikum számai zúdulnak be és nem nagyon örülnék, ha ismét az asztalomra vándorolnának, szemlészésre. Most csak száz oldal van elöttem, a KMK 100 lap — 100 cikk c. sajtószemléjének első számai 1971 januárjától augusztusáig. Egy-egy szám átlag 20 oldalas, és négy-négy részből áll. Az első, piros fejléces rész társadalomtudományi cikkekből nyújt válogatott részleteket. A második — kék fejléccel — technikai-termesztudományos, a harmadik művészeti kivonatokat közöl. Az utolsó rész a tulajdonképpeni lapszemle, a címben közölt 100 cikk tárgyszavas betűrendbe sorolt jegyzéke. Forgotam a lapokat és eszembe jut mindaz, amit fentebb elmondtam. Helyes, ha a könyvtáros minden lehetőséget megragad, hogy utakat építsen a nyomtatott dokumentum és az olvasó között. Helyes, ha csatornába igyekszik terelni az információ áradatot. Jó, ha a jelzések nem csak egy-egy könyvtár ka-

talógusdobozzaiban rejtőznek, hanem több helyen, és a cédulákon kívül más-ként, színesen és forgathatóan is felhívják magukra a figyelmet.

Nem kételkedem abban, hogy a cikkek bősége nehéz döntések elé állítja a szemlélőket, így óhatatlanul érvényesülnek szubjektív szempontok is. Méltatlan lenne a szerkesztőkkel szemben, néhány szám után, vitatkozni kiválasztási szempontjaikkal, hiszen láthatóan változatos-ságra törekszenek, tárgyszavaik száma meghaladja a kétszázat. Valóban szelle-mi sétát kínálnak a kiválogatott cikkek olyan vidékre, amelynek határai a betűrendben, az alkoholizmustól a zenéig, az alkotmánytól Veres Péterig, az absztrakt festészettől a világgazdaságig vagy az acélipartól Vietnámig terjednek. A *kiadvány értéke*, véleményem szerint, *ez a cikk-katalógus*. A szerkesztők tiszteletreméltó optimizmusát jelzi, hogy *csak egyoldalasan nyomtatták* megadva annak lehetőségét is, hogy az olyan könyvtáros, akinek ideje és kedve, valamint kezűgyes-sége van, egy-másfél centis papírcsí-kocskákat szabdalni, felragasztani, katalógust szerkeszteni belőle, megtehesse ezt. Ilyesmivel, sajnos, nem áltathatjuk magunkat. Ha nem készíthető minden címléírás cédula-méretben, vagy legalábbis egyenlő nagyságban, vagy perforáltan, ha egy tárgyszó alá nyolc-tíz cédula is kerülhet — mely esetben a nyir-bálás után még cédulánként írogatni is kell —, akkor valljuk be emelt fővel szegénységünket, és nyomjunk nyugodtan mindkét oldalra, még illúzióját sem hagyva meg a szerkeszthető tárgyszavas cikk-katalógusnak. A bírálat szerzője akkor is, ugyanígy sajnálni fogja, hogy a hét szerkesztő jó ötletből született munkája *nem nyújthatja alapját a közművelődési könyvtárak cikk-katalógusának*.

A sétára invitáló meghívó (prospektus, fülszöveg, reklám, ismertető vagy ahogyan tetszik) az említett, hármas tagolású cikk-kóstoló lapocskára. Kétszegtelenül ez is változatos témákat kínál, a színes magyar sajtónak nagy a választéka, de *miért hiszünk azt olvasóinkról, hogy őket csak a kiabáló színek ragadják meg?* Miért kínáljuk válogatva a kuriózumokat, illetve miért hiszünk azt, hogy a tudomány és a művészet súlyos problémáit csak akkor ismertethetjük meg, ha krajcáros újságok fejleceivel kínáljuk őket? Miért hiszünk még mindig azt, hogy a Képes Sport és a Labdarúgás olvasója a mi jószándékú ravaszkodásunk révén olvasója lesz a Magyar Zenének vagy a Nyelvtudományi Közleményeknek? Persze, valóban értékes cikket írtak a hízőkúráról, a repülve alvó gólyákról, a presszó- és ágyirodalomról, a Real Madridról stb. De a kóstoló tartá-

lomjegyzékeibe nem a fontosságuk miatt kerültek, hanem a szerkesztők ravaszságából, akik ezek mellé becsempészik a dogmatizmus válságát, az európai gazdasági együttműködést, még Dürert és Bartókot is. Próbáljuk ezt a *logikai tévedést* együtt megkeresni: tarka sajtószemle a házi sokszorosítás szintjén kiállítva, a könyvtár polcain tehát szerényen lapul meg, nem kellett magát, mindegyik nyomtatott sajtótermék szebb nála. Kis rajzocskái olyanok, amilyenek lehetnek: szürkéek, vonalások, kontraszt nélküliek. Alcímében ott a súlyos „szemle” szó. Ilyen módon tehát nem kel el. Próbáljuk másképpen. A könyvtáros átnyújtja: tessék ezt nézegetni. Az olvasó nézegeti, és ha idősebb, eszébe jut a régi képeslapok aktuális furcsaságok rovata, ha fiatalabb, úgy látja, hogy az Univerzum, a Delta vagy az Élet és Tudomány kis cikkei sokkal kerekesebbek. Köszönettel visszaadja és elmegy könyvet válogatni vagy leül és kézbeveszi valamelyik igazi folyóiratot. Ha már meg nem vásárolta, hiszen 10 és 100 ezres példányszámok kelnek el a periodikákból.

Végül a harmadik lehetőség. Bejön az olvasó, nincsen határozott elképzelése,

tájékozódni szeretne, és ezért kér egy jó cikkbibliográfiát az aktuális társadalmi-technikai-művészeti kérdésekről... Bejön?

Mindezek ellenére bevallom, hogy érdeklődéssel lapoztam át a száz oldalt, kellemes sétákra csinált kedvet, de le is beszéltem néhány útvonalról. Sajnos, az én asztalomon kívül jelenleg csak 599 helyen lehet belelapozni ebbe a kiadványba. A *közművelődési könyvtárak egy kis hányadában*.

Házon belül rekedt könyvtári kezdeményezések után készül tehát egy tárgy-szavas közművelődési cikk-bibliográfia. Információszilip az aktuális kérdések özönében, séta a periodika cikkek erdejében. Egy esztendeje dolgozik már együtt készítésén egy tájékozott és járatos szerkesztőség. A kiadványból katalógust szerkeszteni nagyon munkaigényes feladat, kisebb könyvtárakban megoldhatatlan. A bibliográfiát megelőzi egy rotaprinttel készült kis magazin, cikkrészletekkel jórészt nagy példányszámú, igen olvasott lapokból. Nagyvonalúbban, szebben, célszerűbben kellene ezt is csinálni. Ha van rá lehetőség.

Marót Miklós

Országos problémákról — egy megyei könyvtári évkönyvben

A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1971

Körkérdés kollégáimhoz: kinek mi jut eszébe arról, hogy megyei könyvtári évkönyv? A válaszokból: „iktatókönyv”, „almanach”, „panaszkönyv”, „a hajdúnánási katolikus leánygimnázium évi értesítője”, „múltta való jelen”, „félmúlt”, „provincia”, „helytörténeti gyűjtemény”, „műemlék”, „cikktemető”.

Ezután rögtönözve összeállítottunk egy típuskönyvet, melynek élén a könyvtár tárgyévi munkatervi jelentése, a végén a könyvtár dolgozóinak évi munkássága és a nekrológok; középpont helyi vonatkozású statisztikák, ódonságok, felmérések, panaszok, „ez van”-ok. Elhangzott egy ellenpélda is: a közelmúltban megjelent s a Könyvtáros 1971/3. számában ismertetett *szombathelyi megyei könyvtári évkönyv*, melyre a szakirodalom már többször is hivatkozott, mely híradás egy olyan fejlődési fokra eljutott megyei könyvtárról, amelynek gárdája *országos szintű problémákra képes helytálló választ adni*. E szabályt erősítő kivétel ellenére is némi szorongással vettem kézbe a Veszprém megyei évkönyvet.

Egy megye jövőjét csak országos távlatból lehet szemlélni. A bevezető tanul-

mány (*Veszprém megye könyvtárainak távlati fejlesztési terve*), melynek szerzői a megyei könyvtár munkatársaiból, valamint a városi és járási könyvtárak igazgatóiból alakult „művelődés-futurologus” gárda tagjai, kitűnő példa erre. Az országos, kis túlzással: európai látószögű *Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez* c. dokumentumnak konkrét tervben való „megvalósulásával” találkozunk. (A „megvalósulás” kifejezés jogos, mert a tervet a megyei tanács vb e cikk írásával egyidőben el is fogadta.) A terv 20—25 évre tekint előre, nem rózsaszín jóslások, zászlólengető, ígérgető hitek-remények, hanem alapterületek, kötetszámok, beszerzési keretek formájában hét „B” és huszonkilenc „C” típusú minősített könyvtár jövőjét vizsgálva fel az „A” típusú megyei könyvtár mellett. Veszprém hazánk megyéi közt a lakossághoz viszonyított olvasói arányt tekintve az első, könyvforgalomban a harmadik helyen áll; nem dicsekedhet azonban ilyen előkelő helyezéssel a könyvtárépítés terén; erre utalnak a megjegyzés rovatban elhelyezett ajánlások a területileg illetékes tanácsoknak:

„új épület 1975-ig, 1980-ig, 1985-ig”. Az 1985-ig (!) beállítandó négy *bibliobusz* fejcsóválásra készíti a sci-fi-vel megfertőzött évkönyv olvasót. Nem lesz túl későn? Lesz-e akkor még egyáltalán busz a közlekedési múzeumon kívül?

Kertész Károly tanulmánya (*Tapolca város könyvtárügyének távlati fejlesztési terve*) ugyancsak a „könyvtárfutológia” szakba sorolható, a bevezető tanulmány egy városra való kinagyításának tekinthető. A múlt és jelen leírása igen gazdag az információkban és összefüggésekben; néhány részlete „élesen” illusztrálja közművelődés-politikánk egynéhány „rázós” kérdését. (Pl. a rendezvényeken résztvevők száma a legutóbbi tíz évben kevesebb mint harmadára csökkent; a 14 000 kötetes városi könyvtár olvasóinak száma másfélszer, kölcsönzött köteteinek száma négyszer, az egy könyvre jutó forgalom aránya hétszer magasabb mint a városban levő többi 20 kisebb könyvtáré.) És ami a tanulmány központi kérdését, a jövőt illeti? Az „Alapelvek és követelmények...”-tól ihletett, de „egészségesebb tapolcai” szemlélet *példásan szakszerű, politikus és optimista*; a bátrabb „fantáziálás”, a nehezebben mérhető tényezőkkel való merészebb kombinálás azonban még élvezetesebbé tette volna ezt a *jövőbe irányuló szakmai kirándulást*. A kelleténél kevesebb szó esik a többi művelődési intézmény és a könyvtár jövőbeli viszonyáról, a szabadidő-struktúra átalakulásának és az előbb-utóbb bizonyára bekövetkező oktatási reformnak könyvtári következményeiről.

Ugyancsak a jelen határait lépi át *Balogh Ferencné Idegenforgalom és olvasás* című dolgozata. Ez a közművelődés által még kellőképpen fel nem fedezett vidéken kalauzolja végig azt az olvasót, aki az elmúlt nyáron is több balatoni nyaralóhelyen az egyébként létező könyvtárnak semmiféle propagandanyomát nem találta. Amellett, hogy az üdülőkben található könyvgyűjtemények közül alig néhány pályázhatna könyvtári címre, és nemigen képes a pihenők igényeit kielégíteni, nem szabad arról sem megfeledkezni — Balogné statisztikája erre is figyelmeztet —, hogy a Balaton partján nyaralók közül háromszor annyian pihennek kempingekben és magánházakban mint üdülőkben, s közülük sokan egyáltalán nem, vagy csak elutazás előtt egy nappal fedezik fel a könyvtárat. Az adatok szerint külföldiek is elég gyakran megfordulnak a Balaton-parti könyvtárakban — már amelyiket felfedezik, s ahol vannak idegennyelvű könyvek, nem is beszélve a folyóiratokról —, sőt szívesen visznek a magyar írók könyveiből. Kultúránk

nemzetközi propagandáját is szolgálhatná a prospektusok, a strandokon, bevásárló központokban, állomásokon látható táblák, amelyek idegen nyelven is tanúsíthatnák a könyvtár közeli jelenlétét. A tanulmányt olvasó kutatóban még egy gondolat felmerült: tanulmányozni kellene egyszer az *üdülők olvasási szokásait* is.

Katsányi Sándor Kuntár Lajosnak a szombathelyi évkönyvben megjelent dolgozatához hasonló tanulmánya ritka csemege. Az *Irodalmi izlés a századfordulón* című olvasástörténeti írás a múltba visz el, de ismét a megye határain túlra, amikor *14 dunántúli egyesületi könyvtár* katalógusának együttes tanulmányozására invitál. Az idő múlása ezeket a szerény dokumentumokat a korizlés „perdöntő bizonyítékává” emelte. Jókai máig tartó karrierje kezdetének vagyok szemtanúja, amikor egy, Katsányi által rekonstruált, átlagos egyesületi könyvtár katalógusát böngészem. 237 kötetéből 75 Jókai regény. A kor irodalmi izlésének képlete az anekdotikus-romantikus és a giccses-érzelgős irány. Ennek bizonyítékául — Jókai mellett — egy másik adat: a kortárs irodalom 58 képviselője közül 22 kötet Abonyi Árpád regénye. A külföldi könyvek aránya mindössze 20%, de itt Ohnet és társai mellett Zola, Tolsztoj és Dickens is helyet kapnak. Az izlés mérlege után az egyesületi könyvtáraké is elkészül: *többet tettek az értékek népszerűsítéséért, mint a népkönyvtárak és a városi kölcsönkönyvtárak*.

A szociológiai megközelítés, amelyet az összes eddig ismertett tanulmány-nál tetten érthettünk, *Varga Béla* cikkére jellemző leginkább (*A munkásság és a parasztság művelődési viszonyai Veszprém megyében*). Nem csupán egy felmérés ismertetése ez a tanulmány (bár a kelleténél több túlságosan is evidens és az országostól el nem térő adat maradt benne), bőven szóhoz jut a szociológus és a kultúrpolitikus is, például amikor a rendezvényszemléletről, vagy a szocialista *kultúra demokratizmusának félreértelmezéséről* ír. A kérdőívek és a statisztikai dokumentumok adatait hol a múlt tényeivel, hol személyes vallomásokkal szembesíti: értesülünk arról, hogy *Szentgálon*, ahol jelenleg nincs művelődési otthon, a felszabadulás előtt 11 különféle egyesület és kör működött, s közülük többnek önálló épülete is volt; megtudjuk, hogy a falusi lakásokban csak elvétve található értékes képzőművészeti alkotás. Nagyon fontosnak érzem *Varga Bélának* azt a megállapítását, hogy a szocialista nevelőmunka tekintetében erősen *vitatható népművelési formáknak* (bálok, operettek, hahnibrigádok, bélyeg- és galambászkorók) csak

akkor teremtsenek lehetőséget, ha a kulturális munka alapfeltételeit már biztosították.

A kötet legérdekesebb írása *Könczöl Imrée (Az olvasóvá válás útjai és útvesztői)*. Egy, az eddigieknél mélyebbre hatoló olvasásszociológiai vizsgálat *próbaírásainak* nevezi a szerző az irodalmi szociográfia és az irodalmi riport határára helyezhető sajátos írását. Kilenc olvasó vallomását, monológját olvashatjuk. Írójuk — hiszen Könczöl nyilvánvalóan társszerzőjük — kérdéseivel együtt a háttérben marad. Legérdekesebbek talán a nem olvasók „olvasóportréi”. Könczöl a szociológiailag *nehéz mérhető szinteken vizsgálódik*, módszere azonban inkább az irodalomé, egy szociológiai vizsgálathoz extenzívebb, objektívebb és elméletibb mélyfúrások is szükségesek. A legutolsó vallomás — érzésem szerint — részben Könczölé is. Nagyon érdekes a „mentem-é általuk elébb?” kérdésfeltevés, s *az irodalomba belefásult olvasó újrakezdésének* szép leírása. A környezeti szerepével kapcsolatos megállapításokkal azonban vitakoznom kell. A „társszerzőket” mosolyra készítette Sas Judit megállapítása (melyet kissé eltorzítva idéztek), mely szerint a falusiakat a 25 wattos villanygő használata akadályozza az olvasásban, mondván, hogy mások petróleumlámpa mellett készítették a doktori disszertációjukat. Sas Judit nem ilyen egyszerű ok-okozati összefüggésre gondolt, hanem a „watthiány” és a művelődési motívum-hiány összefüggésére mutatott rá. Könczöl írásának legfőbb értéke, hogy *életet lehel*t a felmérések által százelekaránnyá, korrelációs együtthatóvá, tényezőötvözetté merevített olvasóegyniségekbe, s felhívja a figyelmet *a könyvtárosok nagy lehetőségére*: erejüket, felkészültségüket meghaladó nagyszabású felmérések helyett *esettanulmányokat készítsenek*.

Keszei Károlyné tanulmánya (*Olvasói igények — egy könyvtár tapasztalatai*) sajnos csak félkész termék. A könyvtárhasználóknak a könyvtárral való kapcsolatának jellegét, tartalmát vizsgáló

felmérés a kérdőív kitűnő szempontjai ellenére nem adott többet mint gazdag tényanyag összegyűjtését. A tények rendezésére a szerző már nem alakított ki megfelelő kategóriákat. (Pl. előfordult, hogy az egyetlen hallgató és az ipari tanuló egy kategóriába került, a nyitvatartási idő szubjektív tényező stb.) A viszonylag kis számban évtől olvasói vélemények elemzését a szerző az olvasóra bízta, de az olvasó — főképpen, ha a felmérésekről nincs jó véleménye — ezekre aligha fog vállalkozni.

Tóth Dezső legalább küszködik adataival *Falusi családok és a könyvtár kapcsolata* című tanulmányában. Azok, néha úgy tűnik, mintha el is borítának szándékát, gondolatmenetét, de a döntő pillanatokban, a legfontosabb kérdéseknél a rutinos olvasáskutató felülkerekedik rajtuk, s koncepciója szolgálatába állítja őket. A tanulmány igen emlékezetes pillanatai, amikor meggyőzően bizonyítja, hogy a tévével rendelkező falusi családok nagyobb része könyvtári tag, mint a tévével nem rendelkezőké, s hogy pozitív összefüggés van a könyvvásárlás és a könyvtári tagság között is.

Kiknek ajánlanám elolvasásra, átgondolásra ezt az átlagos évkönyv-színvonal feletti évkönyvet? Azoknak, akikről a szerkesztő így ír a bevezetőben: „Egyre nagyobb azoknak a száma, akik a mindennapi, s néha nem is könnyű nevelő tevékenységük mellett, vagy éppen annak hatására igyekeznek az emberek művelődési viszonyait az átlagosnál mélyebben átgondolni...”

Hogyan juthatnának el az ilyen tanulmányok azokhoz, akik *ösztönzést nyerhetnének belőlük*? Kétségkívül az évkönyvek közvetítésével is, de a hosszabb életre számítható írások számára *az évkönyvek nyilvánossága kevés*. Az anyag hiányában is nehézkesen megjelenő Könyvtártudományi Tanulmányok kötet is átvehetné ezek legjobbait, s az egyre jobban hiányzó könyvtártudományi folyóiratban is helyük lenne. (Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 179 l.)

Kamarás István

Az olvasó munkásért

Világos szerkesztési koncepció, a mondanivaló logikus elrendezése hozza közel az olvasóhoz Kamarás István munkáját. „Könyvközelségben” éljenek az üzemek dolgozói (ez a címe is a könyv első fejezetének). Mit jelent ez? Semmi esetre sem azt a naiv — és remélhetőleg már túlhaladott — elképzelést, hogy „géppel

mellé a könyvet”. Nem kerül igazán könyvközelségbe attól senki emberfia, ha orra alá könyvet dugdosnak. „Az első és legfontosabb, hogy a munkások könyvtára a társadalmi kívánalmaknak megfelelő jó könyvtár legyen.” De melyik a jó könyvtár? „Nem a könyvtárt kell a kis igényű olvasó méretére zsugorítani,

hanem az olvasókban kell nagyobb igényeket ébreszteni." Mindez magától értetődik. De hány szakszervezeti könyvtáros van, aki ne hallotta volna pályafutása során jó néhányszor (félő, hogy itt-ott még ma is) a fenntartók szájából: „a mi dolgozóink nem olyan igényesek, elég nekik egy szekrény is az ebédlőben, minek ide szabadpolc...". Persze lehet olyan kisüzem, ahol a szekrénykönyvtár is megoldás, ha letétként cserélik az állományát — megfelelő helyen erről szintén szól a könyv.

A szerző nem hajlandó megkerülni a feltételek kérdését, még egy módszertani útmutatóban sem. Igaza van, mert lelkesedéssel nem lehet pótolni a vonzó berendezés s a bő választék nyújtotta kedvező hatásokat. Mindaddig el kell ezt mondani, amíg él a fenntartói igénytelenség.

Nem mindegy az sem, hogy a könyvtár hol helyezkedik el földrajzilag az üzem területén; van-e propagandája; jó-e a munkakapcsolat a helyi gazdasági, párt-, szakszervezeti vezetőkkel; alkalmazkodik-e a nyitvatartás az igényekhez? Természetesen mindezt nem „elvileg” sorolja fel, hanem jó és rossz példákkal megvilágítja. Fontos lélektani felismerés: az olvasótoborzásról szólva arra figyelmeztet, hogy „ne a ráérő, hanem a tevékeny embereket keressük elsősorban (ti. segítőnek a toborzáshoz), legyen az a barkácsolás”. Ebben is igaz van. Mert könnyebb az aktív embert megnyerni ügyünk támogatására, ha mégoly távoli is érdeklődése, mint a „semmit sem csinálókat”.

Külön fejezet foglalkozik a szocialista brigádmozgalommal kapcsolatos könyvtári feladatokkal. Itt is szembeszáll közkeletű és jócskán megsontosodott téves nézetekkel. A legfőbb rossz, ami a szocialista brigádok olvasómozgalmát fenyegeti, a formális vállalásokba, a látszateredményekbe való belenyugvás, — állapítja meg. Hogyan küzdjön ellenük a könyvtáros? Igyekezzen elérni, hogy a versenyt elbírálok vegyék komolyan a kulturális, s köztük a könyvtári vállalások teljesítését, ne csak formális sallangot lássanak bennük a termelési pontok végén. És a brigádtagokkal is meg kell találni a legmegfelelőbb találkozási alkalmakat. Ismét egy példa: az olvasótervekről megállapítja, hogy „az embereket az érdekes témák, az egyes kérdések jobban érdeklik, mint a könyvek”. Tehát ne könyvcímeket soroljunk, hanem témákra hívjuk fel a figyelmet. (Hogyan épültek a világ leghosszabb alagútjai? Gyógyítható-e a rák? stb.)

Végül a legizgalmasabb, a leg több buktatót magában rejtő problémakör:

szemtől-szembe az olvasóval. Itt érinteni kell az állományalakítás elvi kérdéseit is. Kamarás leszögezi: „Ma már nem lehet a munkásolvasókat néhány tucat, vagy néhány száz »nekik való« könyv sémájába szorítani.” Igen, de éppen az a baj, hogy ők „beszorítják” magukat abba a szűk választékot nyújtó részbe, melyet alulról a ponyva, felülről a lektűr zár be. Mégis az „igénytelen igények” előtti meghajlás helyett a magasabbrendű igények ébresztése és szolgálata a feladatunk” — mondja a szerző. Mi mást mondhat? — S felállítja a szépirodalmi művek érték és siker összefüggésein alapuló kategóriáit, majd óva inti a könyvtárost a helyes arányok elvétésétől.

Szová teszi a szabadpolc veszélyeit is, mondván „ami a fejlett olvasónak a szabadsgót, az a kezdő olvasónak a labirintusba zártságot jelentheti”. Ezzel kapcsolatban említi a személytelen figyelemfelkeltés különböző lehetőségeit, például a kiemeléseket az állvány megfelelő helyén.

Am hogy a könyvtárba ilyen vagy olyan előzmények után belépő munkásból lesz-e olvasó, abban az értelemben, ahogy azt ma a könyvtáros szeretné, mégis csak a közöttük kialakuló személyes kapcsolaton múlik. A kérdések kérdése, kinek mit és hogyan ajánljunk? Mindenkor érvényes recepttel persze a könyv sem tud szolgálni, de sok hasznos, megszívlelendő tanácsot ad. Például felhívja a figyelmet néhány jó kiadványra, melyek magasabb szintre emelhetik a könyvtáros hosszabb-rövidebb gyakorlatból leszűrt könyvajánlási módszerét. (Elmondja, hogy Ízlésalakzatok címmel kiadvány jelenik meg, amely 200 szépirodalmi mű vizsgálata alapján, táblázatokba foglalt útbaigazításokat nyújt arról, hogy bizonyos műveket mely olvasórétegek kedvelnek. E táblázatok segítségével, a lehetséges egyéni eltéréseket szem előtt tartva, ki lehet számítani, hogy ha egy mű tetszett valakinek, milyen továbbiakat ajánlhatunk az illetőnek a siker reményében. Persze a táblázatok hasznát a gyakorlat fogja eldönteni.)

A tv népszerű műsorára utaló „Nyitott könyv” címmel a csoportos foglalkozásokat is elemzi a szerző. Hangsúlyozza a szakszervezeti könyvtári kereteken túl is érvényes igényt: fórummá váljék a könyvtár, a társasélet színterévé!

Mitől lesz egy rendezvény jó, igazán élménynyújtó? Válságban vannak-e az író-olvasó találkozók? S megingt egy nagyon vitatott ügy: rendezünk-e lektűr-író — s (lektűr) olvasó találkozókat? „Az író-olvasó találkozók fő feladata... csakis a kortárs magyar irodalom javának és olvasásának a népszerűsítése le-

het.” Ez az álláspontja. Igaza van, bár nem könnyű ezt az álláspontot mindig érvényre juttatni. A probléma az általános műveltség mindenkori színvonalának függvénye, s nem egyedül a könyvtár és könyvtáros jámbor, vagy türelmetlen óhaján, szándékain, még csak nem is jó vagy rossz munkáján múlik.

A könyv egyetlen hibája, hogy kissé túl részletező, mintha nem bízna eléggé olvasójának szakmai jártasságában. A kelletténél bővebben magyaráz ott, ahol egy utalás is elegendő volna.

A kiadvány függelékben közli Nagy Attila: A munkásközösségek vizsgálata szociálpszichológiai szempontból c. tanulmányát, amely az üzemekben kialakuló csoportokat mutatja be. Megismerésük megkönnyíti a könyvtáros eligazodását is.

Nem gazdag szakszervezeti témákban a hazai könyvtári szakirodalom. Ebben

hibásak maguk a szakszervezeti könyvtárosok is. Hiányolni nem is a tankönyv jellegű összefoglalásokat kell. (Éppen a közelmúltban jelent meg új kiadásban Gerő Zsoltné és Papp István kézikönyve a szakszervezeti könyvtári munkáról.) Olyan művekre van szükség, amelyek a könyvtári terület sajátos gondjait a konkrét megvalósításra mutatva veszik számba. „Az olvasó munkásért” ilyen mű. Hogyan lehet a gyakorlat buktatóin át haladni, a hétköznapok gondjai között, üzemi feltételek mellett elérni mindazt, amit ma a közművelődési könyvtártól és könyvtárostól a társadalom vár. Lapunk előző számában hírt adtunk arról, hogy a közeljövőben tájékoztatásokról tárgyalják meg a szakszervezeti könyvtárosok e könyvet. Jól választottak, bőven meríthetnek belőle hasznos gondolatokat. (SZOT—KMK, 1971. 71 l.)

Simay Norbert

bibliográfiák

Szabolcs-Szatmár megye pedagógiai irodalma 1945 – 1970.

Talán nem kell különösképpen hangsúlyozni, hogy milyen nagyjelentőségű a *Karádi Gyuláné* összeállításában megjelent repertórium, hiszen a hazánk kulturális életében hosszú ideig fehér foltként számontartott megye legalapvetőbb művelődési területét: a közoktatást és annak „kapcsolt részeit” vizsgálja, a cikk-bibliográfia szigorú ténymegállapító, objektív módszerrel. A teljességre törekvés szándékával készült „diagnózis”: 188 lapon mintegy 900–950 tételnyi összeállítás, mely a megye pedagógiai körképe is egyben.

A repertórium 37 szakcsoportban tárgyalja anyagát. E csoportosítást azonban néhányszor ötletszerűnek érezzük. A *Gyermekvédelem, gyermekotthonok, napközi* című szakból — helyesen, de önkényesen — kiragadottnak érezzük *Tiszadobot*. Így ugyan a tiszadobi gyermekváros anyaga valóban együvé kerül, de sem a bibliográfiai részből, sem a tartalomjegyzékből nem érezzük az alárendelést, holott a gyermekváros — logikailag — a Gyermekotthonok címszó alá tartoznék.

Ugyanez az önkényesség tapasztalható *A nevelő és a Kiváló pedagógusainkról* című fejezetek és a pedagógusképzés, továbbképzés egészének szétszakitottságában. Érthetetlen, hogy miért iktatódik ide közébe a családról, a KISZ-ről, továbbtanulásról és a nyári szünetről szóló szakrendi rész.

A szakokon belüli betűrendes beosztás

ismét megtermi a maga következetlenségét. Csak kiragadott példák: a nyíregyházi Zrínyi Ilona gimnáziumról szóló írások három oldalra szóródtak szét a szerzői betűrend alkalmazása miatt. Turi Sándor tanítóról egy-egy tételt olvashatunk a 148., és 152. lapon. Kiss László Kossuth-díjas pedagógus egyaránt szerepel a 147. (1959-es cikk) és a 151. (1955-ös cikk) lapon.

Rendkívül hiányoljuk az annotációkat. Nem tudjuk meg például, hogy *Fehér Klára kiról* ír Két nevelő példát mutat. Beszélgetés két Kossuth-díjas pedagógussal című cikkében. De tovább is sorolhatnám a példákat.

Végezetül nem találjuk a rövidítésjegyzéket. Jómagam, mivel hivatásomnál fogva többé-kevésbé ismerem a magyar sajtót, tüstént fölismertem a *K.-M.* rövidítés mögött a *Kelet-Magyarország* című napilapot. De a MTVB. rövidítésről ki ismeri föl, hogy az a *Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának évkönyvét* takarja?

A kötet végén név-, tárgy- és földrajzi mutatót, valamint a földolgozott időszaki kiadványok jegyzékét találjuk. Kár, hogy a mutató így három részre tagolódik, egy-egy ötvöze sokkal gazdaságosabban lehetett volna használni. (A Möricz Zsigmond Megyei Könyvtár és a Magyar Pedagógiai Társaság Szabolcs-Szatmár megyei Tagozatának Füzetei 2. 197? 211, 3 l.)

Gyuris György

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

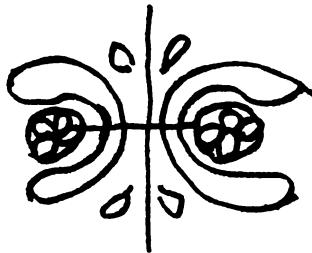
A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK feladatai a fiatalok pályaválasztásának segítségével címmel adta ki az OSZK KMK Könyves Tóth Lilla munkáját, mely részben módszertani levél, részben bibliográfia. A füzet célja, hogy felhívja a könyvtárosok figyelmét a pályaválasztó fiatal olvasók támogatására, feltárja az e tevékenység során felhasználható módszereket a könyvajánláson, egyéni beszélgetéseken kezdve a gyermekkönyvtári játékokon („Mesterségünk címere”) keresztül a pályaválasztási filmek és magnószalagok felhasználásáig; s megadja ehhez a munkához a szükséges könyvek, folyóiratok, filmek, magnószalagok jegyzékét is. Mindez a fiatalok önismeretét, a választható pályák tág körének megismerését, a felvételi követelmények és elhelyezkedési lehetőségek feltárását szolgálja.

KELL A JÓ KÖNYV — címmel olvasómozgalmat indított az MSZBT, miként arról 1971. évi 11. számunkban (680 l.) beszámoltunk. Ennek támogatására bibliográfiát adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Az összeállítás valójában sokkal többet nyújt a szűken vett bibliográfiáknál: közli az írók rövid életrajzát, a pályázatra választható mű ismertetését, a bemutatott szerző más fontosabb munkáinak, végül a róla és a műről szóló tanulmányoknak, kritikáknak, cikkeknek jegyzékét. A bevezető hangsúlyozza, hogy ez a kiadvány nem „puska” — nem is lehet az, mert a pályázat kérdései olyanok, hogy a mű olvasása nélkül a legjobb puska sem segít —, viszont lehetővé teszi, hogy a további bűvárkodáshoz kedvet érző olvasó elmélyedjen a számára ked-

ves írói életművekben. A kiadvány 6000 példányban, sokszorosításban jelent meg.

SARKADI IMRÉRŐL sorozaton kívüli bibliográfiát bocsátott ki Benjámin László összeállításában, B. Nagy László bevezetőjével az FSZEK. A Sarkadi-kötetek, színművek-filmek felsorolásának minden tételét a róluk szóló kritikák címadatai egészítik ki, végül Sarkadi cikkei és az író kritikai utóélete zárja a színvonalas kis kiadványt, amelynek különös érdekessége, hogy közli az egyetlen ránk maradt — rövid és hivatalos hangján is sokat mondó —, az Írószövetség irattárából előkerült Sarkadi önéletrajz szövegét.

JUHÁSZ FERENC RŐL — Vasvári István összeállításában — adott ki bibliográfiát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A „Mai magyar Költők” c. sorozat 5. füzeteként megjelentett összeállításban a költőt méltató rövid bevezető után az életút főbb állomásainak időrendi mutatója következik, majd a kötetek és kritikáik időrendben, a költő önvallomásai, végül a költőről a sajtóban, gyűjteményes kötetekben megjelent tanulmányok, cikkek és versek zárják a sort. A füzet izelítőképpen két Juhasz Ferenc verset is közöl. A Juhasz Ferenc életmű iránt érdeklődő olvasók, kutatók és az ismerkedő fiatalok is kitűnő eligazítást kapnak ezzel a bibliográfiával.

Az FSZEK legutóbbi bővítése és színvonalas termelésében két BIBLIOGRÁFIAI RÖPLAP is napvilágot látott: az egyik a 400 éve született Johannes Keplerről, a bolygók mozgástörvényeit felismerő és megfogalmazó csillagászról emlékezik meg. Az összeállító, Csomor Tibor eseménynaptárban mutatja be a kor fontosabb tudományos történéseit, majd felsorolja a Keplerről szóló, magyar nyelvű, fontosabb ismeretterjesztő és szépirodalmi munkákat. — A másik röplap a gyászkeretes sorozatban jelent meg Alekszandr Trifonovics Tvardovszkij halála alkalmából, és a kiváló szovjet költő és szerkesztő magyarul olvasható műveit sorolja föl.

AZ EGYSÉGES KÖNYVTÁRI RENDSZERÉRT tett gyakorlati lépésnek tekinthető a Vas megyei tanácsi és szakszervezeti könyvtárak vállalkozása: közös állománygyarapodási jegyzék folytatólagos kibocsátása. Az 1970. évi szerzeményeiről a Szombathelyi Megyei Könyvtár gondozásában megjelent vaskos kötet az olvasó elé tárja a megyei könyvtár, valamennyi járási, városi és körzeti könyvtár, valamint az SZMT központi könyvtár új szerzeményeinek listáját. Ennyiben tehát Vas megyében megvalósul az oly régóta óhajtott cél: bármelyik könyvtári hálózat, bármely szintjén lép be az olvasó a könyvtárba, az egységes megyei közművelődési könyvtárhálózattal találja szemben magát — legalábbis a könyvújdonságok tekintetében. Áttekintheti a teljes megyei állománygyarapodást, és a könyvtárközi kölcsönzés segítségével válogathat is benne.

Az új Makói Városi-Járási Könyvtár gyermekrészele (Sárközy Ágnes felvétele)

Ára: 6,- forint